

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1870.

ΤΟΜΟΣ ΚΑ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 485

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
 ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΩΣ
 ΠΕΡΙ ΕΛΛΗΝ. ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.

Ἄν ἡ εἰς τὰ πατρῶα ἀλόγιστος ἐμμονή, ἐπιπροσθούσα τὴν πρόοδον τῶν ἐθνῶν, διὰ τοὺς μὴ τολμῶντας νὰ κινῶσι τι τῶν κακῶς κειμένων, τὴν κοινωνίαν τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν τῶν λαῶν ἐπιμιξίαν κωλύει εἰς στάσιμόν τινα μόνωσιν αὐτοὺς καταδικάζουσα· ἢ ἄνευ ὁμῶς ἐπιγνώσεως τῶν πατρῶων ὀλιγωρία, τὸν ἐθνικὸν φθείρουσα χαρακτῆρα καὶ τὴν προσωπικότητα καὶ αὐτενέργειαν, ἐξασθενίζει τὴν ἠθικὴν δύναμιν, ὅταν μάλιστα ὁ ρόυς τῆς τῶν ξενικῶν στοιχείων εἰσαγωγῆς τόσον ἦναι ὀρηκτικῶς, ὥστε λήθη τάχιστα ἐπιγίνεται τοῦ παρελθόντος.

Οἱ πρὸ ἡμῶν διεκρίνοντο διὰ τὴν τῶν πατρῶων εὐλαβῆ τήρησιν· τοῦτο δὲ ἔσωσεν ἡμᾶς, διότι ὁ κληρὸς ἐκεῖνος δὲν ἦτο σύστημα σινικῶν τιῶν ἢ βραχμανικῶν παραδόσεων, ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκότους καὶ τῆς δουλοσύνης εἶχεν ἀποβάλλει τὴν οἰκείαν λάμπριν, περιεῖχεν αὐτὰ τὰ σπέρματα, ἅτινα ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ καλλιεργηθέντα παρήγαγον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν· οὕτως ἑλληνικόν τι

καλλιτέχνημα, ὅσον καὶ ἂν ἀκρωτηριασθῆ, εἶναι ὁμῶς ἀείποτε σπουδῆς καὶ μελέτης ἄξιον.

Ἄλλ' ἡ τῶν ἐπιγόνων κοινωνία πολλάκις διακρίνεται ἐξ ἐναντίας ἐκ τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς, τὰ πατρῶα ἀλογίστως ἀποβάλλουσα, πρὸς τὴν ξενοζηλίαν ἀνάθεκτος τρέπεται· ἔθεν μετὰ λύπης βλέπει σήμερον ὁ Ἕλλην περιηγητῆς, ἐν πολλαῖς τῶν ἐξω ὁμογενῶν κοινοτήτων, ἰκανῶν Ἑλλήνων τέκνα ἀδιάφορα μὲν ὄλως πρὸς τὴν τῶν πατέρων θρησκείαν, ἄμοιρα δὲ καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν, τέλος σχεδὸν ἀφελληνίζόμενα καὶ σκαιῶς ἐπτοημένα πρὸς τὴν ξένην, ἣτις οὐδὲ υἱοθετεῖ τὰ ἄκληρα καὶ ἄστοργα ἐκεῖνα τέκνα. Ἄλλ', ὦ παῖδες, ἐκτείνετε τὸ βλέμμα ἐπέκεινα δεκάδων τινῶν ἐνιαυτῶν, καὶ ἐρυθριάσατε βλέποντες τοὺς πατέρας διακρινομένους μάλιστα ἐπὶ ξένης ἐκ τοῦ πόθου τῆς πατρίδος, καὶ ἄσβεστον τὸ ἱερὸν τῆς μητροπόλεως πῦρ ὑποτρέφοντας ἐν τῷ διπλῷ τοῦ ναοῦ καὶ τῆς σχολῆς πυρτασίῳ.

Διὰ ταῦτα ἐν τῇ ἐστίᾳ ταύτῃ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῇ ὀπωσθήποτε καθεστηκυίᾳ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολλαχόθεν ἐπαπειλούντων αὐτὸν κινδύνων, καιρὸς εἶναι νὰ συμφρονήσωμεν, ὅπως τῶν χαμαιζήλων καὶ ἐφημέρων παθῶν ἢ πνοῇ παύσῃ ποτὲ μαραίνουσα τὰ τρυφερά αὐτοῦ βλαστήματα· ἕκαστος δὲ ὑμῶν, στρέφων τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ἐξ οἰκείας προαιρέσεως

κακώς ἔχοντα, ἐπενέγκη τὸ καθ' ἑαυτὸν τὴν δυνατήν θεραπείαν. Καιρὸς εἶναι, λέγω, ν' ἀναλογισθώμεν καὶ περισώσωμεν τὸν πατρῶον κληρὸν, ἐν ἀστόργως πολλάκις σπαταλῶμεν ἢ νοθεύομεν, αὐτῷ δὲ ὅ,τι ἐκ τοῦ ἐσπερίου πλοῦτου κἀλὸν νὰ προσοικειώσωμεν.

Κατὰ τὴν χαρμόσυτον λοιπὸν ταύτην ἑορτὴν, καθ' ἣν ἀτενίζοντες εἰς τὰς εὐθύμους καὶ εὐκινήτους ὄψεις τῆς περὶ ὑμᾶς ὁμογενοῦς ταύτης νεολαίας, προσερχομένης σήμερον νὰ δώσῃ λόγον τῆς κατὰ τὸν παρεχόμενον σχολικὸν ἐνιαυτὸν προόδου αὐτῆς, ἀναπτεροῦμεν τὰς ἡμετέρας ἐλπίδας ἐνώπιον τοῦ παρηγόρου τούτου θεάματος, εὐτυχέστερον τὸ μέλλον τῆς πατρίδος ἀναπλάττοντες· παριστάμενος ἐγὼ, κατὰ τὴν λήξιν τοῦ δεκάτου ἐβδόμου τούτου ἔτους, ὅπως, κατὰ τὸ κἀλῶς παρ' ἡμῖν κείμενον ἔθιμον, προλογίσω ἐν τῇ σεμνῇ ταύτῃ ὁμηγύρῃ, ἣν διὰ τῆς ὑμετέρας τιμῶντες παρουσίας ἐμψυχοῦτε τοὺς ἀγῶνας τῆς μελλούσης νὰ διαδεχθῆ ἡμᾶς γενεᾶς, μέλλω νὰ διαλάβω βραχέως τινὰ περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης καὶ ἰδιαίτερος περὶ ἑλληνικῆς ἀγιογραφίας καὶ ταῦτα ἐκ τοῦ προχείρου, διότι ἀντικαθιστῶ, πρὸ τινῶν μόνον ἡμερῶν κωλυόμενος, τὸν ἀναλαβόντα ν' ἀπαγγείλῃ σήμερον τὸν νενομισμένον λόγον.

Α'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ.

Εἰς ἐκδήλωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθηματος παῖσαι συντελοῦσιν αἱ καλλιτεχνίαι ἐκάστη τὴν ἑαυτῇ ἰδιάζουσαν μορφήν παρέχουσαι, οὕτω δὲ μόνον καὶ τοῦ ὕψιστου αὐτῶν ἐφικνοῦνται προορισμοῦ· διότι τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο ἀποκαλύπτει ἐν τῷ νῷ τὸν κάλλιστον κατ' ἰδέαν κόσμον, οὐτινος ἡ ἀνθρωπίνη πείρα ἀμαυρὰ μόνον παρέχει ἀπεικονίσματα. Ὅθεν πρὶν ἢ μεταβῶμεν εἰς τὴν κυρίαν τοῦ ἡμετέρου λόγου ὑπόθεσιν, θέλομεν προθεωρήσει διὰ βραχέων τὴν καθ' ἡμᾶς κατάστασιν τῶν διαφόρων τῆ λατρείας ὑπηρετουσῶν τεχνῶν.

1) Περὶ ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, κατὰ τὴν εὐρυτέραν αὐτῆς ἔννοιαν, εἶναι ἡ γενικωτάτη τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, δι' ὧν κοσμεῖται καὶ αἰς κατασκευάζει τόπον ἐπιτήδειον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ χριστιανισμὸς προσωκείωθη τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν σαφῶς τὴν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ χριστιανικὸν εἶδος μετάθεσιν. Γνωστὸν εἶναι, ὅτι τὸ σχῆμα τῆς ἑλληνικῆς στοᾶς καὶ ἰδίως τῆς βασιλικῆς ἐχρησίμευσεν εἰς χριστιανικὸν ναὸν, τὸν ὀρισμὸν τῶν μερῶν αὐτῆς μεταβλόντα. Τὸ κάλλιστον δὲ τῶν τηρουμένων τοῦ σχήματος τούτου παράδειγμα εἶναι ἡ ἐν Θεσσαλο-

νικῆ σωζομένη λίαν ἀξιοσπούδαστος βασιλικὴ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου ἡεὶς Ἰσλαμικὸν ναὸν μεταπεποιημένη. Εἶτα τὸ ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς ἐποχῆς ἐν χρήσει περιφερὲς εἶδος, τὸ ἐκ τῆς περιφεροῦς ἐκπηγάσαν ἀψίδος, ἀναπτυχθὲν ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ πανθέῳ καὶ τελειωθὲν ἐν τῇ Ἁγ. Σοφίᾳ, διὰ τῆς προσθήκης θυρίδων ἐν τῷ οὐρανίσκῳ, ἀπετέλεσε τὸ δεύτερον σχῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ. Τοῦτο δὲ, ἐπὶ μᾶλλον ἐν εἶδει σταυροῦ τροποποιηθὲν, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀποτελοῦν ἰδίον τινα τύπον, ὅστις καὶ εἰς ἐλαχίστας ὑποκατεκλίθη διαστάσεις, ὡς βλέπομεν ἐν Ἀθήναις. Τέλος τὸ περιφερὲς σχῆμα, συνδυασθὲν μετὰ τῆς βασιλικῆς, ἀπετέλεσε τὸ μικτὸν εἶδος, καθ' ὃ ἀνεκαινίσθη καὶ ὁ ἐνταῦθα ναὸς τῆς Ἁγ. Εἰρήνης.

Πλὴν δὲ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ διαγράμματος, ἀπόπειράτινες ἐγένοντο εἰς προσοικειώσιν τοῦ κορινθιακοῦ ρυθμοῦ καὶ κίονος, ὧν τινες ἐμφαίνουσι κάλον τι αἶσθημα καὶ εὐφυῖαν. Ἐτι δὲ καὶ ἐν τῇ κοσμηματογραφίᾳ ἐπενοήθησαν ἢ κατηρτίσθησαν κομψά τινα καὶ χαρακτηριστικὰ σχήματα, καθ' ἃ πολλὰ ἑλληνικὰ μετεπλάσθησαν, οἷον οἱ μαζάνδροι ἢ, ὡς ἐν Ἀθῶνι λέγονται, οἱ λαθύριθοι. Ἄλλ' ἐν γένει ἡ πρακτικὴ προέβη ταχεῖα, καὶ ὁ κόσμος αὐτῆς ματαίως ἐν τῇ πολυτελείᾳ καὶ τῇ ποικιλίᾳ ζητεῖ νὰ ὑποκρύψῃ τὴν ἀληθῆ τῆς τέχνης πτωχείαν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν ἐξάγεται, ὅτι ἡ χριστιανικὴ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι σήμερον παρ' ἡμῖν νεκρά, ἂν δὲ που φανῆ ἔχνος τι ζωῆς, τοῦτο ἀνήκει ὅλον εἰς τὸ παρελθόν. Ὅθεν εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς καλλιτέχνας ἀπόκειται, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τε τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθηματος καὶ τῶν προηγησαμένων ἱστορικῶν σχημάτων, νὰ παραγάγωσιν ἰδίον τινα χαρακτηριστῆρα οὐδὲ τοῦ ἀρχαίου ἀριστάμενον, οὐδὲ τὴν ζῶσαν ποικιλίαν καὶ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ καλλιτέχνου ἀποκλείοντα. Εἴθε δὲ νὰ μὴ πλανηθῶσι κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν προγόνων οὕτω κἀλῶς μέχρι τοῦδε διαχαραχθεῖσαν ὁδόν!

2) Περὶ πλαστικῆς.

Ἡ πλαστικὴ καὶ διὰ τὴν παρὰ τοῖς ἔθνοις ἐκτραχήλισιν καὶ διὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐθεωρήθη ὁ πνευματικώτερος τοῦ χριστιανισμοῦ χαρακτήρ, ταχέως ἔπκασε χορηγοῦσα τὴν λειτουργίαν αὐτῆς τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ· διότι καὶ αὐτὸ τὸ ἐν Πανεάδι τῆς Φοινίκης ἄγαλμα, τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου (1) ἀναφερόμενον, ὅπερ προσεκύνει γυνὴ γονυπετῆς, δι-κασίως ἀμφιβάλλεται, ἂν εἰκόνιζε τὸν Χριστὸν, ἢ τὸν αυτοκράτορα Ἀδριανόν (2). Τὰ δὲ μόνον νῦν σωζόμενα γνωστά μοι ἔχνη πλαστικῆς εἶναι τὸ ἐν Ἀ-χρίδι ἄγαλμα τοῦ Ἁγ. Κλήμεντος τοῦ ἐπιλεγομένου

(1) Ἐκκλησ. ἱστορ. 7. 18.

(2) Ρομπότη λειτουργικ. σελ. 184—8.

βουλγαροκήρυκος (1) καὶ τὸ ἐκ κηρομαστίχης διάκολλον ἐπὶ ξυλίνου πίνακος ἀνάγλυφον τῆς ἐν τῷ μεγάλῳ σπηλαίῳ εἰκόνας τῆς Θεομήτορος, ὅπερ ἀφελῆς τις παράδοσις ἀποδίδει εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν. Ὡς λείψανον δὲ τῆς χρυσελεφαντίνης τορρευτικῆς δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰς δι' ἐπιχρῶσων, ἢ ἐπεργύρων ἐλασμάτων κεκαλυμμένας εἰκόνας. Ἡ πλαστικὴ λοιπὸν, ἀποβαλοῦσα τὸν χαρακτήρα αὐτοτελοῦς καλλιτεχνίας, περιορίσθη εἰς τὴν κοσμηματογλυφίαν εἰκονοστασιῶν καὶ ἀμβώνων, εἰς κατασκευὴν λειψανοθηκῶν, Ἁγ. ποτηρίων κτλ. ὧν πολλὰ δὲν στεροῦνται καλῆς τινος ἰδιορρυθμίας καὶ ἀξιολόγου πολλάκις ἀπεργασίας, οἷον ἐμφαίνουσι κάλλιστά τινα κοσμήματα καὶ ἐκ τριχάπτου (filigrane.)

Τέλος ὁ πλαστικὸς βίος λειποθυμῶν κατέφυγεν εἰς τὴν μικρογλυφίαν, ἣτις ἐν τῷ ἐν Ἀθῶνι ἐργαστηρίῳ παρήγαγεν ἀξιοσπούδαστά τινα ξύλινα ἔργα, ἐν οἷς ὑπὸ τῶν γραφικῶν προσόντων ἀντικατεστάθησαν κατὰ συνήθηκα τὰ πλαστικά, καὶ αὐθαίρετός τις εἰσῆλθη προσωπική· ἀλλ' ὑπολανθάνουσι χαρακτηριστικὰ τινες συνθέσεις καὶ σπέρματα ζωῆς παρελθόντος τινὸς κόσμου. Περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ αἵωνος τούτου ὁ παρ' ἡμῖν γνωστὸς Ἀγαθᾶγγελος ἀπεπειράθη τὴν ἀνακαινίσιν τῆς τέχνης ταύτης, ἢ τις καὶ ἐν Ρώσσις εἰσχυθεῖσα εἶχεν ἀποβάλλει τὸν ἔθνικόν αὐτῆς χαρακτήρα. Μετὰ ταῦτα δ' ἐνταῦθα κατασταθεῖς λεληθότως ὑπέστη ζωοφόρον τινὰ ἐπιρροὴν τῆς προγονικῆς καλλιτεχνίας· ὅθεν ἐξεπόνθησαν ἔργα, ἅτινα, καὶ τοι μὴ ἀποβαλόντα τὰ σάβανα τῆς τεχνοτυπίας, ἐμφαίνουσιν ὅμως διέγερσιν τινα καλλιτεχνικῆς ζωῆς καὶ ἐπληρέθησαν, ἀλλ' ὀλίγον ἐνοήθησαν ἐν παγκοσμίῳ τισὶν ἐκθέσεσι, διὰ τὴν περὶ τῶν ἡμετέρων ἄγνοιαν τῶν ἐσπερίων. Ἡ ἱστορικὴ ὁμῶς αὕτη τέχνη συνκαπονήσκει μετ' ὀλίγον μετὰ τοῦ Ἀγαθᾶγγέλου, οὐ τινος οἱ μαθηταί, μὴ δυνάμενοι νὰ τηρήσωσι τὴν παράδοσιν, τείνουσιν εἰς τὸ

(1) Ἐπεσκέφθη αὐτὸ κατὰ τὸ 1848 ἐν τῇ αὐτῇ ἀλληλοδιδακτικῇ σχολῇ καὶ τοι δὲ ξύλινον, δὲν μοι ἐφάνη πολὺ τοῦ ἀγίου (τοῦ Θ' αἵωνος) μεταγενέστερον. Ἀκριβῶς δὲ ποτε ὑπὸ μετέλλων κεκαλυμμένον, καὶ διὰ τοῦτο οὕτω περιωθὲν, φορεῖ μίτραν, ἣτις ἦτο ποτε μαργαριτοστῆλιος· περὶ δὲ τὸ γλυπτὸν ἐσώζοντο λείψανα πολυτελοῦς μεταξίνου τάπητος, μαργαριτοστολιστοῦ ἐπίσης ποτε, ἀλλὰ πιθανῶς νεωτέρου. Ὁ ἅγιος κρατεῖ τὸ εὐαγγέλιον, ὅπερ ἦτο ποτε λιθοκόλλητον, ὡς αἱ χεῖρες ἦσαν ἐπάργυροι. Ἐπὶ μὲν τῶν γυμνῶν τοῦ σώματος ἦτο φαίνεται ἐπικεχρημένον πλάσμα τι (vestis), ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἦτον ἐπιθειμιένον χρυσοῦν ἐλασμα, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σωζομένων ἡλῶν. Ἀλλὰ τὸ ξύλον εἶναι σχεδὸν ἀπηνθρακωμένον, ὅπερ συνετέλεσεν εἰς τὴν περαιτέρω διάσωσιν τοῦ γλυπτοῦ. Εἶναι δὲ τοῦτο περιφανές, ἰσμέτρητον, περιστῶν ἄνδρα ἀνωπῶν, σφρηνοπώγων, φέροντα τὴν συνήθη ἱερατικὴν στολὴν καὶ περὶ τὴν κεφαλὴν στεφάνην· ἀλλ' ἐκ μόνης παραδόσεως εἶναι γνωστὸν ὅτι χρυσῶν τὸν Ἁγ. Κλήμεντα. Καθ' ὅσον δὲ σώζεται ἡ μνήμη, οὐδέποτε ἀπεδοῦν εἰς τὸ γλυπτὸν τοῦτο προσκόννησις, ὅθεν καὶ εὐκόλως μετηνέθη εἰς τὴν σχολῆν.

ν' ἀποτυπώσωσιν εἰς τὰ λίαν σπάνια αὐτῶν ἔργα τὸν συνήθη καὶ κοινὸν τῆς μικρογλυφίας χαρακτήρα.

Ἡ πλαστικὴ, ὅπως οὖν μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθηματος σχετιζομένη, φαίνεται σήμερον ἀντέλλουσα ἐκ τῶν τάφων· διότι ἡ στοργή, ὑποβοηθούσης πολλάκις τῆς κενοδοξίας, τὰ μόνον σχεδὸν παρ' ἡμῖν πλαστικὰ μνημεῖα ἐν τῷ νεκροταφείῳ ἀνεγείρει, ἔνθα μετὰ τὴν παιδαριώδη ἀρχαίων στηλῶν μίμησιν, ἀναφαίνονται νῦν καὶ καλοὶ τινες αὐτῶν τύποι, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἔρμου, φιλοτιμῶς ἐφαρμοζόμενοι ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν γλυπτῶν, τῶν τε ἀδελφῶν Φυτάλη λίαν εὐτεχνα πλαστικὰ ἔργα καὶ τοῦ Ἰω. Κόσσου καλλίστας προτομὰς ἐκπονησάντων. Εὐχόμεθα λοιπὸν σταθερὰν τὴν ἐπίδοσιν τοῦ κλάδου τοῦλάχιστον τούτου τῆς πλαστικῆς, δι' οὗ πρόκειται νὰ λυθῆ κάλον τι πρόβλημα ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχαίας τέχνης εἰς χριστιανικὰ μνημεῖα. Ἡ δ' ἐφαρμογὴ οὐδόλως ἀποκλείει τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν αὐτοθυμίαν τῆς ζωῆς τέχνης· διότι θαυμασίαν τινὰ ποικιλίαν παριστῶσι τ' ἀρχαῖα σχήματα, ὡς μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸ τὸ ἐσχάτως ἀνεκκαλυφθὲν παρὰ τὴν Ἁγ. Τριάδα πλαστικὸν σηλόκρανον, ὅσον ἄλλως μέτριον· καὶ ἂν ἦναι.

3) Περὶ ποιήσεως.

Ἐπειδὴ περὶ τῆς γραφικῆς πρόκειται ἰδιαίτερος νὰ διαλάβωμεν, παραλείποντες αὐτὴν ἐνταῦθα, τροχάδην ἐπερχόμεθα τὸ περὶ ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως· διότι δὲν προτιθέμεθα νὰ διαλάβωμεν περὶ τῶν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἡμῶν ἔσμασιν ἑλληνικῶν στοιχείων ρυθμικῆς καὶ ποιήσεως. Βεβαίως τὸ λυρικὸν αἶσθημα, ὑψύμενον καὶ ἀγνιζόμενον διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ, κατὰ τὸν χρυσοῦν τοῦ χριστιανισμοῦ αἰῶνα, κάλλιστά τινα καὶ κατανοητικώτατα παρήγαγεν ἔσματα, βαθέως ἐν τῇ καρδίᾳ ἀντηχοῦντα, ὅσον καὶ ἂν ὑπαισέδυσε πολλάκις τὸ ἀσκητικὸν πνεῦμα. Ἀλλ' ἡ μὲν κυρίως ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν ποίησις εἶναι σήμερον καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ νεκρά, ἢ δὲ θύραθεν θρησκευτικῆς ποιήσεως ἐν γένει μὲν ὀλίγου εἶναι λόγου ἀξία, παρ' ἡμῖν δὲ σχεδὸν οὐδενός, διὰ τὴν δυστυχῶς ἐπικρατοῦσαν ἐξασθένησιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθηματος.

4) Περὶ μουσικῆς.

Ἡ μουσικὴ εἶναι τὸ μυχιαίτατον τῶν πατρῶων κληροδοτημάτων. Τὰ δὲ μελικὰ θέματα (motifs) παριστῶσιν ἐν τῷ βίῳ τῶν ἔθνων ἐκπληκτικὴν τινα ἐμμονὴν, δυνάμεν νὰ παραβληθῆ πρὸς τὴν τῶν ἀρίων μύθων, αἵτινες, πρὸ ἀμνημονεῦτον αἰῶνων πολυειδῶς μετασχηματισθέντες, περισώζονται καινοὶ ἐν πλείστοις τῶν πάλαι μὲν ὁμοφύλων, παντάπασιν δὲ νῦν ἀλλοτρίων πρὸς ἄλληλα ἔθνων. Ὡς τεκμήριον δὲ ἀναφέρω λόγον, ἐν παρ' ἐπιστήμου ποτε

μελοποιού ήκουσα. Προσκληθείς οὗτος νὰ κυμβαλίση παρὰ τῷ σουλτάνῳ Μαχμούδ, οὕτω διέθεσεν αὐτὸν, ὥστε ὁ μονάρχης τῶν πιστῶν κατεδέχθη νὰ καλέσῃ τὸν βέβηλον μουσουργὸν εἰς ἀκρόασιν τουρκικοῦ τινος ἄσματος νεωστὶ μελοποιηθέντος, κατ' ἀκραϊφνές τι ἐθνικὸν τῶν Τούρκων μελικὸν θέμα. Ἄλλ' ὁ μουσουργός, μόλις ἀκούσας, ἐξεπλάγη, διότι τὸ μέλος ἦτο ἐθνικὸν καὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Οὐγγαρίας. Ἐρευνήσας δὲ ἀνευρε παρὰ τοῖς Τούρκοις σωζόμενα καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα οὐγγρικά μέλη. Καὶ τότε μὲν ὁ ἀριστοτέχνης ἐκεῖνος μόλις διείδε τὸν ἱστορικὸν λόγον τοῦ πράγματος, σήμερον ὅμως γνωστὸν εἶναι, ὅτι τὰ μελικὰ ἐκεῖνα θέματα, ἀνήκοντα εἰς τοὺς κοινούς πατέρας τῶν Τούρκων καὶ τῶν Οὐγγρων, εἰς τὴν αὐτὴν ὁμοφυλίαν ὑπαγομένων, περιεσώθησαν λίαν εὐδιάκριτα παρ' ἀμφοτέροις, καὶ ἐν τῷ μέσῳ περιστάσεων τόσῳ βαθέως μεταβαλοῦσάν τῶν δύο τούτων ἐθνῶν τὴν οὐσίαν, πλὴν τῶν ἄλλων αἰτίων καὶ διὰ τὴν τοῦ αἵματος διαφορῶς γενομένην ἐπιμιξίαν, ὥστε τὰ ἔθνη ἐκεῖνα χάριν ἀκριβείας καταλέγονται ἔτι μεταξὺ τῶν τῆς μογγολικῆς φυλῆς. Ἄν νῦν διανοηθῶμεν, πόσοι αἰῶνες παρήλθον ἀφ' οὗ οἱ δύο ἐκεῖνοι λαοὶ καὶ αὐτὴν τὴν μνήμην τῆς κοινῆς καταγωγῆς ἀπέβαλον, μόλις δυνάμεθα νὰ ἐνοήσωμεν τῶν μελικῶν θεμάτων τὸ ἔμμενον. Τίς λοιπὸν δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ εὐλόγως, ἂν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ ὑπολανθάνουσι πλεῖστα τοῦλάχιστον μελικὰ τῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων θέματα, ἢ μορφή καὶ οἱ κανόνες τῆς μελωδίας αὐτῶν, καὶ ταῦτα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄχλου τῶν συναναμιχθέντων βαρβαρικῶν ἀπηχημάτων;

Ἄλλὰ περὶ τῆς ἀξιοσπουδάστου ταύτης ὑποθέσεως ἐνταῦθα μὴ δυνάμενοι ἐκτενῶς νὰ διαλάβωμεν, ὑποδεικνύομεν μόνον, ὅτι δὲν πρέπει ἀδασανίστως καὶ μετὰ νευροπαθοῦς τινος ἀνυπομονησίας ν' ἀποβάλλωμεν τὰ πατρῷα. Πῶς λοιπὸν πρέπει ν' ἀνεχώμεθα τὰ ὑπόρρητα ἐκεῖνα τερερίσματα, τῆς δουλοσύνης ἡμῶν ἀπαίσιον κληρον; Οὐχὶ βεβαίως; ἄλλὰ πρέπει πρῶτον νὰ περισυναχθῶσι πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ μέλη, μὴ ἀμελουμένης τῆς σπουδῆς ἰδίως τῶν ἰδιομέλων, τῶν ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἄθωνος, τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ παραδόσεως περισωθέντων, οὐδὲ τῶν λεγομένων κρητικῶν, ἄτινα πιθκῶς ἀκεραιότερα τηροῦνται ἐν Ἐπτανήσῳ ἢ ἐν τῇ πολυπλήμονι Κρήτῃ. Ἐπειτα πρέπει, ἀποκαθαρθέντων αὐτῶν, ν' ἀνευρεθῇ ὅσον οἶόν τε ἡ οὐσία τοῦ ἀρχαίου μελικοῦ θέματος καὶ ἡ μορφή, ἐρευνωμένης ἐπὶ τούτῳ καὶ τῆς ἀνατολικῆς μουσικῆς καὶ ἰδίως τῆς ἀραβικῆς, διὰ τὰς παλαιὰς ἰσως αὐτῆς σχέσεις πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ μάλιστα διὰ τὰς ἐπιγενομένας πρὸς τὴν ἡμετέραν. Τέλος διὰ μελοποιῶν δοκιμῶν, κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν εὐρωπαϊ-

κὴν μουσικὴν καλῶς συγκεκριτημένων, νὰ μετενεχθῶσι ταῦτα εἰς τὸ νεώτερον σύστημα τῆς κλίμακος τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, εἰσαγομένης τῆς ἀρμονίας μετὰ προσοχῆς, ἀλλ' οὐδεμίαν ἄλλαν ἐν αὐτοῖς γινομένης μεταβολῆς. Διότι γνωστὸν εἶναι, ὅτι ἡ ἀρχαία κλίμαξ διέφερε τῆς νεωτέρας, ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν μείζων ἐλευθερία κατελείπετο κατὰ τὴν ἐξαγγελίαν τῶν φωνοσήμων, ἐπεκράτει δὲ ἡ μελωδία, εἰς δὲ τὴν νεωτέραν ἡ ἀρμονία, καὶ ὅτι τέλος σήμερον οὐδὲ πρέπει, οὐδὲ δυνάμεθα ν' ἀποτελέσωμεν ἰδιότροπὸν τι σύστημα μουσικῆς, ὅπερ ἀπᾶρδον πρὸς τὸ πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου παραδεγμένον, ἤθελε μονώσει ἡμᾶς λίαν ἐπιβλαβῶς.

Ταῦτα δὲ εἶναι ἐφικτὰ διὰ συστάσεως ἐθνικοῦ ὠδείου (conservatoire), οὔτινος ἢ ἀνάγκη κατεπεύγει μάλιστα καὶ ὡς πρὸς τὴν θύραθεν μουσικὴν, καὶ οὔτινος ἢ ἔλλειψις καὶ τὴν εὐδῶσιν ἐθνικοῦ παρ' ἡμῖν θεάτρου παρακωλύει. Τὸ δὲ ἴδρυμα τοῦτο τόσον δαπανηρὸν δὲν εἶναι, ὥστε ν' ἀναβάλληται; λυπηρὸν μάλιστα μοὶ φαίνεται, ὅτι μεταξὺ τῶν συλλόγων δὲν συνεστάθῃ ἔτι καὶ μουσικός τις καὶ δραματικός. Ὅτι δὲ οὕτω μόνον δυνάμεθα ἀσφαλῶς ν' ἀποκτήσωμεν ἐθνικὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, ἀποδεικνύει πρὸς τούτοις καὶ ἡ οὐχὶ λίαν ἐπιτυχῆς μελοποίησις ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ἀσμάτων ὑπὸ δύο ἐξόχων Γερμανῶν μελοποιῶν, τοῦ Ραχάριγερ καὶ τοῦ Βράυερ, καὶ τοὶ δύο Ἑλλήνων ψαλτῶν συμπραξάντων αὐτοῖς. Οὐδόλως δὲ, τοιαῦτα ἀξιοῦντες, ἀντιλέγομεν εἰς τὴν ἀνευ ἀναβολῆς εἰσαγωγὴν μουσικῆς μεταρρυθμίσεως; διότι αὕτη, ἐπὶ στερεῶν βάσεων ἀρξαμένη, οὐχ ἤττον κατ' ἀνάγκην θέλει ἀποβῆ χρονία. Ὅθεν μετὰ χαρᾶς ἠσπάσθημεν τὴν εὐτυχῶς ἐν τῷ βασιλικῷ παρεκκλησίῳ μετὰ ζήλου γενομένην ὑπὸ καλλιτέχνου ὁμογενοῦς καὶ δεξιῦ τοῦ Κ. Ἀλεξ. Καντακουζηνοῦ ἀπόπειραν.

Ἢ ἐν ταῖς ἡμετέροις ναοῖς ἔλλειψις μουσικῶν ἐργάνων δὲν εἶναι μὲν ἐν γένει εὐτυχῆς περίστασις, ἀλλὰ βεβαίως δὲν εἶναι καὶ κώλυμα εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος μεταρρυθμίσειν, διότι γνωστὸν εἶναι, ὅτι ἐν τῷ περιφθίμῳ παπικῷ παρεκκλησίῳ, κατ' ἀρχαίον ἔθιμον, ὄργανον δὲν ἐπιτρέπεται. Ἄν δὲ αὐτόθι δι' ἀπαίσιον τινὸς ἐγκλήματος, ὑβρίζεται ἡ ἀνδρική φύσις, δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὴν ἐν τῷ γαλατικῷ Λουγδούνῳ μητρόπολιν, ἐνθα, διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιβροῆς, οὐδέποτε ἐπίσης εἰσήχθη ὄργανον, ἂν καὶ πρὸς τὴν καισαρικὴν ἐνότητα ἀποβλέπων ὁ πάπας ἠθέλησε πρὸ μικροῦ βιαίως νὰ εἰσαγάγῃ αὐτόθι τὴν καινοτομίαν ταύτην.

Ἐκ τῶν ρηθέντων ἐξάγεται, ὅτι καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικὴν, νεκρὰν οὖσαν, πρόκειται εἰς τὴν ζωὴν ἀνακαλέσαντες νὰ μεταπλάσωμεν πρὸς τὰς καθ' ἡμᾶς ἀνάγκας.

5) Περὶ ῥητορικῆς.

Ἰγνη ὀρηστικῶν ἐν τῷ ναῷ σχημάτων τοσοῦτον σπάνια ὑπελείφθησαν, τὰ τοῦ κυκλικοῦ χοροῦ π. χ. κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ γάμου καὶ εἴ ποῦ ἄλλοθι, ὥστε εἶναι ἀπλᾶ τινὰ μουσικῶν συμβόλων ἀρχαιολογικὰ λείψανα.

Ἄλλ' ἡ ῥητορικὴ ἐξ ἐναντίας ἔλαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θαυμασίαν ἐπίδοσιν, διότι ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐναγωνίου πάλης τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν κτηνώδη εἰδωλολατρείαν, ἢ πρὸς τὰς ἄλλοκότους προπαθείας τῶν νεοπλατωνικῶν καὶ μουσικῶν αἱρέσεων, οἱ χριστιανοὶ, διὰ τῆς θερμῆς ἐπιπνοίας τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἀνήγειραν ἀκτινοβόλον τὸ βῆμα τῆς πνευκός. Ὅθεν οἱ θεηγόροι ἐκεῖνοι κήρυκες τοῦ λόγου, εἰς τὰ ἴγνη τῶν μεγάλων τῆς Ἑλλάδος ῥητόρων βαινόντες, οὐ μόνον ἐδημιούργησαν τὴν ἐπ' ἄμβωνος ῥητορίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐξοχὸν βαθμὸν ὑψώσαν αὐτήν. Ἐνταῦθα ὅμως δὲν πρόκειται νὰ ἐκθέσωμεν τὸ κάλλος οὔτε τῆς ἱεραῆς τοῦ Χρυσοστόμου Χάριτος, οὔτε τῆς θεοπρεποῦς Μούσης τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρων; πρακτηροῦμεν δὲ μόνον, ὅτι οὐδέποτε διεκόπη ἀποτόμως ἐν τῷ πολυπαθεῖ βίῳ τοῦ ἔθνους ἢ σειρὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ῥητόρων. Ὅθεν ἐκ τῶν παλαιότερων ἀσμένως ἀνακαλοῦμεν τὸν Σκοῦρον καὶ Μηναίτην, ἐν ἡμέραις δουλείας ἀπὸ τοῦ ἐσπερίου ἐκεῖνου σταθμοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ, τῆς Ἑνετίας, ἀνατειλάντων, καὶ ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος κατεχομένων, ζωηροτέρου τότε, μᾶλλον διακεκομένου καὶ οἰονεὶ ἡγιασμένου ἐν τῇ κολυμηθῆρα τῶν αἱμάτων. Συγχρόνους δὲ τὸν ὑψηλὸν καὶ μεγαλοφρονότατον Οἰκονόμον, τὴν ἄκρατον παράδοσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκπροσωποῦντα, καὶ τὸν παρ' ἡμῖν εὐφραδῆ Λάταν τὸν καλῶς νῦν πειρώμενον ν' ἀπκλάξῃ τὴν ἐπ' ἄμβωνος ῥητορίαν τῶν στενοτέρων τῆς παραδόσεως καὶ τῆς τέχνης δεσμῶν, καὶ νὰ καταστήσῃ καταληπτὴν τὴν σχέσιν τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τε τὸν ἑλληνισμὸν καὶ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν.

Ἄλλὰ κατὰ τὴν διάπλασιν ἐθνικῆς ἐκκλησιαστικῆς ῥητορείας, συμφώνου πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς καὶ κοινωνίας, μὴ λησμονῶμεν, ὅτι, καὶ τοὶ στηριζόμενος ὑπὸ τῆς παραδόσεως, καὶ τοὶ ἐπιζητῶν τὰς ἐπιπνοίας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὁ καθ' ἡμᾶς Ἕλληνας ἱεροκῆρῶς, ἂν δὲν μέλλει νὰ ὄξῃ τάφῳ, στερεῖται κυρίως εἰπεῖν πρωτοτύπων. Ὅθεν οἱ πλεῖστοι τῶν περὶ ἡμᾶς ἱεροκῆρῶν ἢ ἐμφιλοχωροῦσιν εἰς τὰς τυπικὰς εἰκόνας τοῦ ἑβραϊκοῦ βίου, ἢ ἀσκόπως περὶ τοῦ δόγματος λεπτολογουσί, ἢ εἰς γενικά τῆς ἠθικῆς θέματα ἐνδιατρίβουσιν; ἐμπνέονται δὲ, ὡς δύνανται,

ἐκ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης μᾶλλον ἢ ἐκ τῆς ἐν Ἰεριχῶ. Καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ λοιπὸν ἡμῶν ῥητορεία οὐ μόνον ἐν ἐμβροῦφ κείται, ἀλλὰ καὶ ἄνευ πρακτικῆς τινος ὠφελείας κινεῖται; ὅθεν πρόκειται αὐτῇ τὸ διπλοῦν πρόβλημα τοῦ νὰ διαπλάσῃ ἑαυτῇ ἐθνικὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ τραπῇ εἰς πρακτικώτερον ὁδόν; διότι οὐδὲ αἱ ἀφηρημέναι ἀλήθειαι, οὐδὲ αἱ περὶ δογμάτων λεπτολογίαι, οὐδὲ αἱ τυπικαὶ εἰκόνας οἰκοδομοῦσι τὸν λαόν, ἀλλὰ διδαχαὶ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν ἀκρωμένων προσηρμοσμένα, ἐν τῇ καρδίᾳ ἐγχαράττουσαι τὸ καθῆκον καὶ ἐπὶ τῆς ἐδραίας τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος βάσεως, οὗ τινος ἀπόντος, ψυχρὰ καὶ ἀσυντελής πᾶσα ἀποβαίνει τέχνη. Εἴθε ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ πολιτεία, ἐννοῦσαι ἐγκαίρως τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, γινώσκουσαι, ὅτι πρὸς νέας καὶ ποικιλωτέρας σχέσεις τῆς κοινωνίας ἀνάλογος ἀπαιτεῖται προπαρασκευῆ, νὰ καταρτίσωσι ποτε τὰ τοῦ ἄμβωνος καὶ τοῦ ἐξαγορευτηρίου; ἀξίως τῆς μεγάλης αὐτῶν ἀποστολῆς καὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς παρούσης γενεᾶς προορισμοῦ!

Β'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.

1) Περὶ τῶν περιπετειῶν τῆς ἀγιογραφίας.

Μέλλοντες νῦν νὰ διαλάβωμεν περὶ ἑλληνικῆς ἀγιογραφίας, τῆς κυρίας τοῦ ἡμετέρου λόγου ὑποθέσεως, κρίνομεν εὐλογον νὰ προτάξωμεν τινὰ περὶ εἰκονογραφίας ἐν γένει. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ εἰκόνας, δαιμονίζουσαι ἐπ' ἀγαθῶ ἡμῶν τὰς τῶν εὐσεβῶν εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας πράξεις, εἶναι τόσῳ μᾶλλον ὑπέρτερα; ἄλλων ἠθοποιῶν εἰκόνων, ὅσῳ μᾶλλον ἐμπνέουσαι τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, ἐνισχύουσαι τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα. Ἢ δὲ κατὰ χροῆσιν αὐτῶν ἀνήκει εἰς τὸν κατώτατον μόνον βαθμὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως, καθ' ἣν πᾶν σύμβολον καὶ πᾶσα εἰκὼν δύνανται ν' ἀποβῶσιν ἀντικείμενον παραλόγου λατρείας. Τὸ δὲ εἶδος τοῦτο τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, οἰκειότερον εἰς τὰ ἄρια καὶ ἰδίως τὰ μεσημβρινὰ ἔθνη, καὶ ἀντιστοιχοῦν εἰς ψυχολογικὴν τινὰ ἀνάγκην τῆς ἡμετέρας φύσεως, εἶναι οὐχ ἤττον πρὸς πάντα βαθμὸν προόδου προσφεύς, ὡς μαρτυρεῖ ἡ κατ' ὀλίγον σήμερον προβαίνουσα παραδοχὴ εἰκόνων παρὰ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ λίαν πεφωτισμένων τελετουργικῶν (ritualistes), καὶ τοὶ ἀνηκόντων εἰς ἐκκλησίαν, ἥτις φεύγουσα τὰς περὶ εἰκόνων καταρχήσεις εἶχεν ὑπερακοντίσει τὸν σκοπὸν αὐτῆς.

Εἰς παράστασιν τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ μετεχειρίσθησαν σύμβολα, διότι ταῦτα ἀντιστοιχοῦσιν εἰς μουσικὸν τι αἰσθημα, ὅπερ εἶναι ἀχώριστον ἀπὸ πάσης ἰσχυρᾶς θρησκευτι-

κῆς ἐνεργείας. Ὄθεν διὰ τῆς λύρας εἰκονίζετο ἡ πνευματικὴ χαρὰ, διὰ τῆς οὐροδρομούσης νῆος ἡ ἐκκλησία, διὰ τοῦ τῶν ἡ ἀθανάτια, διὰ τοῦ φοίνικος ἡ εἰρήνη κτλ. διὰ τοῦ ἀμνοῦ ὁ Χριστός, οὐ τις τὸ ὄνομα φωνητικῶς ἐσημαίνετο διὰ τοῦ λυθίου, ἐτι δὲ εἰκονίζετο διὰ τοῦ ποιμένου· διὰ τῆς στάμου, τῆς λυχνίας καὶ τῆς κιβωτοῦ εἰκονίζετο ἡ Θεομήτωρ.

Εἶτα κατ' ὀλίγον, ἐπικρατούσης τῆς ἀνθρωποειδοῦς ἐκδηλώσεως καὶ ἰδιαιτέρως τῆς γραφικῆς, διὰ τὸν πνευματικώτερον χαρακτήρα τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτῆς μορφῆς, διὰ τε τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν τεχνονηχανικῶν μέσων τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, κατεσκευάσθησαν εἰκόνες τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν παραστατικῶς, ὡς βλέπομεν ἐκ τῶν ἐν ταῖς νεκροπόλεσι τοιχογραφικῶν λειψάνων. Ταύτην δὲ τὴν ἀφομοίωσιν ἐλληνικῶν κατ' ἰδέαν παραστάσεων ἐν ταῖς χριστιανικαῖς ἐμφαίνουσιν εἶδη τινὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐν οἷς διακρίνονται τινες τῶν χαρακτήρων τοῦ Σεράπιος, εἶδη τινὰ τῆς Θεομήτορος, ἐν οἷς ἐμφαίνονται οἱ χαρακτήρες τῆς Δήμητρος κτλ. Ἐνίοτε δὲ μάλιστα ἡ μίμησις εἶναι τόσον προφανῆς, ὥστε ὁ τεχνίτης οὐδὲ τοὺς δράκοντας παρέλιπεν, οὐδὲ τὴν μυστικὴν κίστην, ἐν εἶδει θρήνου παρακληθεῖσαν. Ἀλλ' ἡ στενοτάτη σχέσις τοῦ ἐλληνισμοῦ πρὸς τὴν χριστιανικὴν εἰκονογραφίαν καὶ ἡ εὐρυτάτη ἅμα ψυχολογικὴ περὶ εἰκόνων ἐννοία διαφάνονται ἐκ τῆς ἐν χριστιανικῶς ναοῖς ἐξεικόνισιν τοῦ Σόλωνος, Πλάτωνος, Σοφοκλέους, Ἡροδοτοῦ, Θουκυδίδου, Ἀπολλωνίου, Πλουτάρχου, Φίλωνος, οὓς βλέπομεν ἐπὶ διαφόρων ἐν Ἀθῶνι ναῶν. Ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς ἐρμητικῆς τῆς ζωγραφικῆς Διονύσιος, διὰ τὴν δικαιολογήσῃ τὴν παρουσίαν αὐτῶν ἐν χριστιανικοῖς εὐκτηρίοις, ἀφελῶς ἐπιγράφει τὸ κεφάλαιον· «οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων ὅσοι εἶπαν περὶ τῆς ἐνσάρκου οικονομίας τοῦ Χριστοῦ (1)».

Ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν εἰκονογραφίαν ἐπιθυμῶ, πρὶν ἢ ἐκ τῶν ὕψερων διευκρινίσω τὸν λόγον, νὰ καταδείξω ἐνταῦθα τὸ ἐξῆς· ὅτι κατὰ τὸν διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀγνισμόν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθητικῶς, ἐν τῷ θερμῷ ἐκείνῳ ἐνθουσιασμῷ, ἐν ᾧ ἐσώζετο ἐτι, καὶ τοὶ ἐν παρακμῇ, τῆς ἐλληνικῆς καλλιτεχνίας ἡ παράδοσις, ἐν τῷ μέσῳ, λέγω, τῶν ἀρμοδιωτάτων τούτων ὄρων, ἀνεγεννήθη ἡ γραφικὴ καὶ κατήρτισεν ἀξιόλογόν τι ἐθνικὸν ἐργαστήριον (2). Τούτου δὲ τὴν ὑπαρξίν καὶ εἶναι τῶν χα-

(1) Ἰδε ἐρμην. τ. τῆς ζωγραφ. σελ. 103, γαλλ. μεταφράς σελ. 148. Παράδειγμα δὲ ἀναλογον ἐν μόνον ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐπιπέδῳ Εὐρώπῃ, ἐν τῇ ἐν Οὐλμῇ τῆς Βυρτεμβέργης μητροπόλεως (Didron iconographie chretienne, σελ. 151, ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἀπομίμησις ἐλληνικῆ).

(2) Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ γνωστὴ αὕτη περικοπὴ ἢ εἰς εἰκόνα τοῦ Δ' αἰῶνος ἀνεφερομένη. Ἐπιπέδωσι δὲ καὶ ζωγράφος τὰ ἄγθα τῆς τέχνης ἐν εἰκόσι διαγραφάμενος τὰς ἀριστίας

ρακτῆρων προτιθέμενος ν' ἀνκκλέσω ἰδίᾳ κατωτέρω, τεκμηριῶ μόνον ἐνταῦθα τὸ ἀξιόλογον τοῦτο, ἀλλὰ δυστυχῶς ὕλως ἄγνωστον καὶ ἀνερευνητόν γεγονός. Διότι ὀλίγα μὲν λειψάνα τοῦ ἐργαστηρίου τούτου ἐσώθησαν, τὰ δὲ φύσει φθαρτὰ ἔργα τῆς γραφικῆς ταύτης ὑπερβαλλόντως ἡλάττωσαν οἱ εἰκονοκλάται. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα πρὸς τὸν ἡμέτερον λόγον ἀρκοῦσι καὶ ἄλλα πολυάριθμα δείγματα θέλομεν ἐκ τοῖς ἐξῆς ἐκθέσει.

Ἀρ' οὐ μετὰ τὴν Ζ' οἰκουμένην σύνοδον (786) ἀνεστρώθησαν αἱ εἰκόνες, ἡ παράδοσις τοῦ πρὸ τριασάρων πιθανῶς αἰῶνων ὑφισταμένου ἐλληνικοῦ ἐργαστηρίου δὲν διεκόπη, ἀλλὰ περιεσώθη εἰς μεμονωμένα τινὰ καταγώγια, οἷον ἐν ταῖς ἀθωνίαισι μοναῖς· ἐνθα ἐν μόνον ὄνομα ἐπέπλευσε, κατὰ τὸν ἐπιγενομένον κατακλισμὸν τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς λήθης, τὸ τοῦ Ἐμμανουὴλ Πανσελήνου, οὗ τὰ ἔργα, ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ, καὶ ἐν τῷ τῶν Καρυῶν καθολικῷ λεγομένῳ ναῷ, ἐσπευδον νὰ σπουδάσωσιν εὐλαβῶς οἱ ἡμέτεροι ἁγιογράφοι. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπέβη διὰ τοῦ χρόνου καὶ περιληπτικόν τι σύμβολον, ἐμφαίνον μᾶλλον τὰ παλαιότατα καὶ δοκιμώτατα τῶν ἔργων τῆς ἀθωνιάδος ἁγιογραφικῆς σχολῆς. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ Παντοκράτορος καὶ μάλιστα τὸ ὄντως θυμιάσιον τρίμορφον (1), τὰ ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ἀσπίδια κτλ. Ταῦτα δὲ δικαίως ἐκινήσαν ποτε τὸν θυμιασμὸν τοῦ μακαρίτου Παπασίου. Τὴν ἀθωνιάδα ταύτην σχολῆν διεῖδε καὶ ὁ Διδρών, ὁ πρῶτος ἐκδότης τῆς ἐρμητικῆς τῆς ζωγραφικῆς, ἢν αὐτὸς ἀπεκάλυψεν εἰς τὴν ἐσπερίαν Εὐρώπῃν. Ταύτης δὲ τῆς τέχνης δοκίμια τινὰ ἐγνώθησαν ἐσχάτως καὶ ἐν Ῥωσίᾳ διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἀθῶνα σταλέντος Σεβαστιάνου, εἰς οὗ τὴν ἐπιτυχίαν συνέπραξεν ὁμογενῆς ἁγιογράφος ὁ Σπυρίδ. Χατζογιαννόπουλος. Ἀλλὰ τὸ κῦμα τῆς περιλιμνασάσης ἡμᾶς βαρβαρότητος κατέκλυσε τέλος καὶ τὰ ἐρμητικὰ ἐκεῖνα καταγώγια, ἐνθα εἶχε ποτε καταφύγει ὁ διόμιον τῆς ἐλληνικῆς τέχνης. Ὄθεν ἡ ἁγιογραφία τελέως ἐξεβαρβαρώθη καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς ἐκλιπούσης, πένθιμόν τι σάβανον κατεκάλυψεν διὰ τῶν χει-

«τοῦ μάρτυρος, τὰς ἐντάσεις, τὰς ἀληθίνας, τὰς θρηϊώδεις τῶν τυράνων μορφάς, τὰς ἐπηρεάς, τὴν φλογερόφρον ἐκείνην κέκλιον, τὴν μακαριωτάτην τελείωσιν τοῦ ἀθλητοῦ, τοῦ ἀγνοημένου Χριστοῦ τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς τὸ ἐκτύπωμα» πάντα ἡμῖν ὡς ἐν βιβλίῳ γλωττοφόρῳ διὰ χρωμάτων τεχνουργησάμενος, σαφῶς διηγόρευσε τοὺς κανόνας τοῦ μάρτυρος. (Γρηγορίου Νύσσης εἰς Θεόδωρ. μάρτυρ. 2 — Ῥωμαϊστὴ λειτουργικῆς, σελ. 179).

(1) Ἄλλ' αὐτόπτης δυστυχῶς ἐγενόμην μάρτυς τῆς βαρβαρῶς καταστροφῆς τοῦ ἀριστοτεχνήματος τούτου, οὐ τις τὸ κατώτερον μόνον εὐτυχῶς μέρος ἀνεκαίνιζε σκαίος τις βουμῶνος ἁγιογράφος κατὰ τὸ 1848.

ρῶν τῆς ἐμπειρικῆς τεχνουπίας πᾶσαν ἁγιογραφικὴν εἰκόνα.

Ὅτε δὲ τὰ κατ' ἰδέαν μετέπεσον εἰς ξηρὸς τινὰς καὶ πολυειδεῖς τύπους εἰκόνων ἐκ παραδόσεως περιπαθέντας, καθ' οὓς οὐχὶ τὸ πνεῦμα, ἀλλ' ἡ χεὶρ οὐχὶ τεχνίτου, ἀλλὰ βαναύσου τινὸς καὶ ἀπαιδέτου ἐργάτου, δουλικῶς ἀντέγραφε τὸ σχῆμα, οὐδὲ ὅπως τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐμφαινόμενῃν ζωὴν κατανοοῦσα, ἐπὶ τῶν οὕτω νεκρωθέντων ἐκείνων εἰκονισμάτων αὐχηρῶν ἐπέπεσε καὶ τὸ μοναχικὸν πνεῦμα, ὅπερ ἀπεξήρανε πᾶν ζωῆς ἔχνος, καὶ μάτην τὸ κενὸν ἐζήτηε νὰ πληρῶσῃ ἢ ἀβέλτερος πρὸς τὰ χρυσᾶ καὶ πολυτελῆ ἀνατολικά κοσμήματα κλίσις. Τότε λοιπὸν ἐγένετο ἐπισκιθητὴ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ συλλεχθῶσιν οἱ στερεωθέντες ἐκεῖνοι καὶ πρὸ πολλοῦ ἄψυχοι τύποι, ὅπως ποδηγετῶσι τοὺς τυφλοὺς διόδους τῶν πάλαι καλλιτεχνῶν, ἀνικάνους τοῦ λοιποῦ νὰ αἰσθανθῶσι τὴν θεῖαν τῆς τέχνης ἐπίπνοιαν, ἐργαζομένους δὲ χάριν εὐτελοῦς ἀμοιβῆς (1). Τοιαύτη ἀνάγκη καὶ ἐποχὴ παρήγαγε τὴν ἐρμητικῆν τῶν ζωγράφων τὴν ὑπὸ Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων συνταχθεῖσαν (2).

(1) Καὶ αὐτὸς ἦδη ὁ Διονύσιος παραπονεῖται ἐν τῷ προλόγῳ κατὰ τῆς περὶ τὴν τέχνην βαναυσουργίας.

(2) Ἐξεδίδη ἐν Ἀθῆναις, τύποις Φ. Καραμυπίνῃ καὶ Α. Βάρα, 1853, 8ον σελ. α—ε καὶ ι—266. Ἀλλ' ἡ ἐκδοσις ἐγένετο δυστυχῶς ὑπὸ ἀνδρὸς λίαν ἀπειροῦ καὶ ἀπροσέκτου, ὅθεν βρῖθει σφαλμάτων. Ἡ ἀξιολογητέρα ἐν αὐτῇ προσθήκη εἶναι αἱ εἰς τὰ κείμενα τῆς ἀγ. Γραφῆς παραπομπαί, αἵτινες εἶναι, ὡς νομίζω, ἔργον τοῦ διαδοχικοῦ Σιμωνίδου· ἀλλ' οὗτος εἰς τὴν ἀκατάχτητον εἰς παραπομπῶν ῥοπήν ἐνδίδων καὶ παρεμβάλε τὰ ἐξῆς πλαστογραφήματα· ἐν σελ. 40 § 64, ἐν σελ. 54 § 86, ἐν σελ. 55 § 87 καὶ 88.

Τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐρμηνείας § 1—86 περιέχει τὴν τεχνονηχανικὴν τῆς ἁγιογραφίας, ὡς εἶχε τότε, ἦτοι ἀναγραφῆς (συνταγῆς) περὶ κατασκευῆς ἀντιγράφων, γραφίδων, κόλλας, εσομμάτων (μ ο υ ρ δ ε ν τ ε), χρωμάτων, κονιαμάτων κ.τ.λ. (σελ. 1—53). Τὸ δεύτερον μέρος (τμήμα β) περιέχει ἁγιογραφικὰς ὑποθέσεις ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης σελ. 56 (—188, § 1—353 καὶ (μέρος Γ', ἀνάγνωθι τ μ ἦ μ α β'), ὑποθέσεις ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας σελ. (189)—248 (§ 384—527), καὶ τέλος ἐπίμετρον (μέρος Δ') περὶ διαθέσεως καὶ κατατάξεως τῶν εἰκόνων ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐπιγραφῆς τῶν εἰκόνων σελ. 249—266· ἔλλα δὲ ἐπιγραφαὶ ἀναφέρονται ἐν σελ. 98—103.

Τὸ μὲν ἐν τῇ προμετωπίδι ἔτος 1458 εἶναι πλαστογραφῶν νομίζω δὲ εἶτι ὑπάρχει ἐν Ἀθῶνι χειρόγραφον τῆς ἐρμηνείας διακοσίων πεντήκοντα ἐτῶν, εἰ καὶ αὐτὸ ἐκπέδουσι τὸ ἔργον εἰς τὴν Ι' ἢ ΙΑ' αἰῶνα, ἀλλὰ δὲν εἶναι παλαιότερον τοῦ 1600 ἢ 1500. Ὡς πυρὴν ἢ ἐρμηνεία εἶναι τοσούτων παλαιά, ἀλλὰ περιέχει βεβαίως καὶ πολλὰ παλαιότερα ἀναγραφῆς, ἐτι δὲ καὶ διὰ τὰς φάσεις ὑπὸ τῶν μεταχειρισμένων τὸ βιβλίον γινόμενος ἐν αὐτῷ προσθήκας, περιέχει τινὰ καὶ πολλὰ νεώτερα, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅρου τοῦ λόγου καὶ ἐκ τῶν ἄλλοτε ἄλλως ὀνομαζομένων χημικῶν οὐσιῶν.

Τὴν ἐρμητικῆν μετέφρασε μὲν γαλλιστὶ ὁ Paul Durand, ἐξέδωκε δὲ μετὰ λίαν ἐκτενῶν καὶ ἐν πολλοῖς ἀξιολόγων σημειώσεων ὁ Didron (Paris, 1840, 8ον, imprim. royale 1—XLIII καὶ Ι—483.) Ἀλλ' ἡ μετάφρασις, διὰ τὰς ὡς πρὸς τοὺς ξένους ἀνομιμήτους δυσκολίας, εἶναι πολλοῦ δυστυχῶς ἡμαρτημένη· οὕτω π. χ. τὰ ἐν σελ. 1 «... ἀλειψὼν μὲ μπεζήρη...

Ἄλλ' ὁ ζυγὸς τῆς μοναχικῆς παραδόσεως βαρῶς πρὸ πάντων ἐπεκράτησεν ἐπὶ τῶν πρωτεύοντων προσώπων καὶ σκηνῶν τῆς ἁγιογραφίας, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεομήτορος κτλ.· οὐχ ἦττον ὅμως ὑπολινθάνει ἐνίοτε καὶ λειψάνον τι ζωῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῶν δευτερευόντων προσώπων, καθ' ὃ ὁ τεχνίτης, ἦττον δεδεμένος ὑπὸ τῆς παραδόσεως, ἐλευθερώτερον ἠδύνατο νὰ κινή τὰς χεῖρας· ὅθεν καὶ ἐν τοιχογραφίαις καὶ ἐν χειρογραφικαῖς μικρογραφίαις ἐκπληττόμεθα, παρὰ μομοειδῆ τινὰ σχήματα, βλέποντες ζώσαν τὴν Σαμκρεϊτιδα π. χ. σκηνὴν τινὰ βίου ἁγίου, ἢ τι τοιοῦτο. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἀτομικῆς οὕτως εἶπειν ἐνεργείας ἀπλοῦν ἀπαύγασμα· διότι ἐν τῷ οὐχὶ πολὺ τῆς ἐρμητικῆς ἀρχαιότερος Λεονάρδος Βίνκιος ἤρχισε νὰ γραφῆ τὰ precetti (1490), ἐφαίνοντο ἐν αὐτοῖς σπάργματα Ἡρακλέους, εἰ καὶ παρηκολούθησαν αὐτῷ ἡ περίοδος τῶν machinisti καὶ τῶν manieristi, ἐν τῷ ἡμέτερῳ ξηρῷ καταλόγῳ τοῦ Διονυσίου ἐξ ἐναντίας φαίνονται βάρη παρηκμακότος γεροντίου. Ἐκτοτε ἡ ἡμέτερα ἁγιογραφία ὕλως ἔμεινε νεκρά· διότι ἡ μὲν ἐν Κρήτῃ ἀπόπειρα ἀνακαινίσεως, διὰ τῆς ἐπιβρότης τῆς ἐνετικῆς σχολῆς, καλὰ τινὰ δοκίμια καὶ αὐτόθι καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ παραγαγοῦσα, ἐπνίγη εἰς τὸ αἶμα τῆς πολυάθλου ἐκείνης νῆσου (1)· ἡ δὲ ἐν Ῥωσίᾳ καλλιέργεια αὐτῆς τοιαύτη ἐγένετο, ὥστε ὕλως ἀπέβαλε τὸν ἰδιόζοντα αὐτῇ σεμνὸν καὶ ἱερὸν χαρακτήρα καὶ συνεχύθη σχεδὸν μετὰ τῆς θύραθεν τέχνης. Τέλος τὰ ἐν τῷ ἐθνικῷ πολυτεχνεῖῳ πάλαι κατατεθέντα καλὰ σπέρματα διὰ τὰς ἐπιγενομένας βίαιας μεταβολὰς ἐπὶ ματαίῳ ἐκλείπουσι.

2) Περί τῶν βυζαντινῶν λεγομένων εἰκόνων.

Ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον γίνεται ὅτι ἐκ τῶν ἁγιογραφικῶν εἰκόνων τῶν πολλαχού τῆς ἐλληνικῆς κυρίως Ἀνατολῆς σωζομένων καὶ βυζαντινῶν ἐν γένει λεγομένων, αἱ ἐλάχισται μὲν σώζουσιν, ὡς ἔχουσι μᾶλλον ἢ ἦττον ἄμεσα ἔχνη τοῦ ἐργαστηρίου, ὅπερ ἀνευρόντες ὀνομάσαμεν ἐλληνικόν β', ἐν πλείστασι δὲ ἄλλαις, μᾶλλον ἢ ἦττον βάνουσός τις τύπος περιεσώζει μὲν, ἀλλὰ σεσαβνωμένον τὸ κατ' ἰδέαν γ', ἀλλ' οὐχὶ ὀλιγώτεροι εἰκόνες εἶναι βαρβαρότητα ἀποκνήματα βαναύσων ἁγιογράφων, ἀνή-

τρίψι μὲ πίτυρα... μεταφράζονται frottez avec de l'huile de sésame... frottez avec une pierre ponce (avec... avec de l'huile de lin bouillie... avec du son) κ.τ.λ. Ὁ Διδρών ὑπέβαλε διαφόρους ἀναγραφῆς τῆς ἐρμηνείας εἰς τὸν K. Mialle, καθηγητὴν τῆς φαρμακευτικῆς ἐν τῇ ἐν Παρισίοις ἱατρικῇ σχολῇ, ὅπως ἐξακριβώσῃ τὰς σημασιμένους χημικὰς οὐσίας· ἔλαβε δὲ περὶ μπεζήρη π. χ. (ἦτοι βρασμένου λιναλαίου) τὴν ἀπάντησιν, ἐτι le pesé est très-probablement de l'huile siccativo κ.τ.λ. Didr. Ic. chret., σελ. XXXIV.

(1) Ἰδε ἐρμην. σελ. 39.

κοντα όμως εις ώρισμένον τι σύστημα παρακμῆς, οὐ τινος αἱ σχέσεις πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἐργαστήριον μάλιστα διακρίνονται, ἀλλ' αἱ μετὰ τῶν ἐν τῇ προηγουμένη κατηγορίᾳ εἰκόνων εἶναι πολλάκις ἰκανῶς εἰδιόκριτοι· δ', τέλος μέγα τι πλῆθος εἰκόνων εἶναι ἔργα προσωπικῆς, οὕτως εἰπεῖν, κακοτεχνίας, περὶ ὧν οὐδεὶς λόγος.

Ἄν λοιπὸν ἐρευνήσωμεν λεπτομερέστερον τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἐν γένει λεγομένης βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, θέλομεν ἐννοήσαι, ὅτι ἐν πλείσταις καλλιτεχνικῇ τις ἰδέα ὑπολανθάνουσα εἶναι δυνατόν μετὰ τινος ἀκριβείας ν' ἀναπλασθῇ. Ἀσκητικὴ τις μὲν ἀκίνησις ἐν γένει ἐπιφαίνεται, ἀλλ' ἐνίοτε ἡ εἰκὼν ἀναμιμνήσκει τὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ ἠθικὴν γαλήνην. Ἡ σύνθεσις ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐμφαίνει μεγάλην ἀπλότητα· τὸ δὲ μονόγραμμον, καὶ τοι σκληρὸν καὶ δυσκαμπές, οὐχ ἦττον ὑποδεικνύει ἐνίοτε ἀρχαϊκῆς τινος ἀκριβείας παρεκτροπὴν. Τὸ σχῆμα, συνήθως ἡμαρτημένον ἀνατομικῶς, περιστᾷ σκελετωδές τι καὶ αἱ ἀναλογίαι φαίνονται ἀναφερόμεναι εἰς γνωστὸν τινα ἀμετακίνητον κανόνα (1). Τὰ ὀλίγα ἀκάλυπτα μέρη δεικνύουσι τελείων ἄνοιαν τῆς γυμνογραφίας· καὶ πῶς ἄλλως ἠδύνατο νὰ συμβῇ, ἀφ' οὗ τὸ μοναχικὸν αἶσθημα, ὡς λίψ ἐπιπνεῦσαν, καὶ αὐτὰ τὰ λουτρὰ, χάριν λίαν ὑπόπτου αἰδημοσύνης, ἀπηγόρευε, καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἀπῆτε δυσειδῆ νὰ εἰκονίζωσι; Τοσοῦτον ἡ ἀνατολικὴ ἐπιρροὴ εἶχε μαράνει τὴν ζωὴν ἡμῶν! Ἐν τῇ ἑλληνομακεδονικῇ ἐποχῇ, αὕτη ἤρκειτο νὰ παριστᾷ τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀγάλματα μᾶλλον ἐνδεδυμένα, ἢ τὰ ἐν Ἑλλάδι. Τοῦ δὲ οὕτω σκελετωδῶς εἰκονιζομένου σώματος, ἂν παρασταθῇ ποτε κίνησις τις, αὕτη ἐν παντὶ προσώπῳ εἶναι στερεότυπος· ἀλλὰ συχνότατα παραδόξως ἀνακαλεῖ ἀντιστοιχόν τινα ζωῆς κίνησιν ἀρχαίου πλαστικοῦ ἔργου. Τοῦτο δὲ μάλιστα προφανές εἶναι, ἐν ταῖς ὀρθαῖς μορφαῖς, κατὰ τὴν προεκφορὰν τοῦ ἐτέρου τῶν γονάτων τὴν ὀρίζουσαν τὴν στάσιν τοῦ σώματος καὶ τὸ ἀντιστοιχοῦν τῶν πτυχῶν σύστημα.

Ἡ προοπτικὴ τοῦ σώματος, ἧς διὰ τοσοῦτον λεπτήσιν αἰσθήσεως εἶχον ἀντιληφθῆ οἱ ἀρχαῖοι, σχεδὸν παντάπασιν ἐκλείπει· τὸ δὲ σχῆμα καὶ ἡ θέσις τῶν ὀφθαλμῶν, τῆς βίνδος, τῶν ὠτων, τοῦ στόματος, ἐμφαίνουσι κατ' εἶδη ἀμετακίνητόν τινα τεχνοτυπίαν, ἧς κατὰ τοὺς πόδας ἀποβίνει πολλάκις φορτικώτερα. Ἐν γένει δὲ παρατηρεῖται πρὸς τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἡ ἀναισθησία πάσης παιδαριώδους ἢ διὰ τύπων δεδεμένης τέχνης· οὕτως οἱ πόδες εἰκονίζονται ἐνίοτε ἀντίοι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν καταγραφῇ. Ἡ γεωμετρικὴ προοπτικὴ τῶν ἐπιπέδων ἐμφαί-

νει τὴν ἐσχάτην ἄνοιαν, ὥστε ἀνάγκη εἶναι πολλάκις νὰ ὑποτεθῇ καὶ τρίτος ἐν τῷ ὄρῳτι λίαν μετακινήμενος ὀφθαλμός. Ἡ δὲ προοπτικὴ τοῦ τοπίου ἀποβίνει σχεδὸν κατὰ συνθήκην καὶ συμβολικὴ, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως καὶ πρὸ ἑλπίδα ἀνακαλεῖ τὴν ἀρχαίαν ἀπλότητα καὶ συνθήκην· οὕτω πολλάκις κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον παρίστανται τὰ σώματα ἐν τῷ αἰθέρι, ὡς τὰ ἐν ταῖς πομπηναῖς τοιχογραφίαις. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ προοπτικὴ ἀποβίνει ἔτι συντηρέστερον συμβολικὴ, πολλάκις δὲ καὶ λίαν νηπιόπρεπτος· ἀλλ' ὁ ἐκ τῆς ἐκβαρβαρώσεως ἐκτραχηλισμός τῆς προοπτικῆς κορυφούται εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς συνάξεως τῶν ἀγίων πάντων, ἀνήκουσαν εἰς τὴν γ' τῶν εἰκόνων τάξιν, καθ' ἣν ἡ πρέπει νὰ ὑποτεθῶσι στίχοι νάνων προτεταγμένοι στίχων γιγάντων, ἢ οἱ πάντες ὡς διὰ θαύματος ἰστάμενοι ἐπὶ ἐπιπέδῳ σχεδὸν καθέτου!

Ἡ ἀέριος προοπτικὴ, εἰς τοὺς ἐλαχίστους περισταλαίσα ὄρους, ὑπέκυψεν ἐπίσης εἰς σταθεροὺς τινὰς κατὰ συνθήκην κανόνας· ἀλλ' ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ἡ βυζαντινὴ ἀγιογραφία προσπαθεῖ ν' ἀνεύρῃ τὸν τόνον τοῦ χρώματος· δι' ἐπιθέσεως, ἐπὶ τοῦ στόματος καὶ πρὸ τοῦ χρωματισμοῦ, μελαίνης τινὸς ἐπιχρώσεως, ἧτοι ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἀπελλῆν, ὅστις ἐπὶ τῶν χρωμάτων αὐτῶν χάριν τοῦ τόνου ἠπλωνε τὴν φαιὰν ἐπιχρωσιν (1). Κατὰ δὲ τὴν ἀπεργασίαν τὰ τεχνονηχανικὰ μέσα τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, ἧς τὸ κράτιστον εἶναι ἡ τοιχογραφία, ἀνακαλοῦσι πάντα τὰ τῆς ἀρχαίας γραφικῆς καὶ περιγράφονται ἰκανῶς ἐν τῇ πολλάκις σημειωθείσῃ *ἐρμηναίᾳ*.

Ἀλλ' ἂν τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν νεκρῶν σωμάτων καὶ συμπλεγμάτων περισκοποῦντες θέλομεν νὰ λάβωμεν, κατὰ τὸ δυνατόν, ἔννοιάν τινα τῆς ἐπικρατούσης κατὰ τὰς ἰδέας καὶ τὴν ἀπεργασίαν (execution) τεχνοτροπίας (style), παρατηροῦμεν, ὅτι ἐξ ἐκεῖνων προκύπτει χαρακτηρὶ λίαν ἀξιοσημείωτος ἱερατικῆς τέχνης, οὐ τινος προσόντα εἶναι ἡ γαλήνη, ἡ σεμνότης, ἡ ἀπλότης, ἔτι δὲ ἡ σταθερότης τῶν κανόνων καὶ ἡ διὰ παραδόσεως τήρησις τοῦ σχήματος. Τινὰ τῶν προσόντων τούτων ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν ἢ ἀρχαίαν τεχνοτροπίαν· ἀλλ' ἐν ταύτῃ μὲν βλέπομεν τὴν πρώτην ἐμφάνειαν εὐρώστου καὶ ἑναρμονίου ζωῆς, ἐν δὲ τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐξ ἐναντίας τὴν ἐκλείψιν ζωῆς ἀτόνου. Ἄν δὲ τις θέλει ἐξ ἀντιπαράθεσεως νὰ κρίνῃ περὶ τῆς τεχνοτροπίας ταύτης, ἂς ἐπισκεφθῇ τὴν ἐπὶ τοῦ δεξιῦ ἀψιδοστάτου τοῦ ἐν Δαφνίῳ ναοῦ φραγκικὴν εἰκόνα ὑπὸ βυζαντινοῦ ἀγιογράφου τοιχογραφημένην, καὶ ἂς παραβάλλῃ τὰ πρὸς ἀριστερὰν πρόσωπα τῆς φραγκικῆς οἰκογενείας πρὸς τὰ λοιπὰ.

Τούτου δὲ τοῦ ἥθους τῆς ἡμετέρας ἀγιογραφίας, ὅπερ μυστηριωδῶς ἀπὸ τῶν σαβάνων τῆς τεχνοτυπίας καὶ λεληθότως εἰς τὸν ἐταστικὸν ὀφθαλμὸν ἀνατέλλει, ἀντιλαμβανόμενος ὁ λαὸς κατασκευάζει τὸ αἶσθημα τοῦ κατ' ἰδέαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ τέχνης, καὶ δὲν ἀνέχεται ἐν τῷ ναῷ τὴν διὰ τῆς πείρας χαμαίζηλον ἐξεικόνισιν τοῦ ἐν τῇ φύσει πάθους· ὅθεν τοιαύτας εἰκόνας τῆς Θεομήτορος π. χ. φραγκοπαναγίας καλεῖ. Διότι ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, πλὴν τῶν θαυμασιῶν ἐκεῖνων ἔργων τῶν ἀριστοτεχνῶν, ὁ ὄχλος τῶν συνήθων ζωγράφων, εἰκονίζοντες τὴν Θεομήτορα, ἀντιγράφουσι γυναῖκα, ζαυθὴν καὶ γλαυκῶπιν, ἢ μελανῶπιν, ἢ ἰσχνὴν ἢ παχέαν· ὁ δὲ θεατῆς ἀδύνατον δὲν εἶναι καὶ ν' ἀπαντήσῃ καθ' ὅδον τὸ πρωτότυπον τῆς ἀγίας ἐκεῖνης εἰκόνας. Τότε δὲ ὁ κατ' ἰδέαν κόσμος, εἰς ὃν ὑψοῖ τὴν ψυχὴν ἡ τέχνη, ἐξαφανίζεται καὶ ὑπολείπεται ὁ ὄχλος τῶν πέριξ γήινων παθῶν. Κατὰ τοὺς τύπους ἐξ ἐναντίας, περὶ ὧν πρόκειται, ὑπολανθάνει ἡ θαυμασία ἀρχὴ τῆς προγονικῆς τέχνης, καθ' ἣν τὸ κατ' ἰδέαν ὑπὸ ἐνθέου τινος καλλιτέχνου δημιουργηθέν ποτε, ζῆ αἰωνίως· οἱ δὲ μετέπειτα τεχνῆται, διαφόρως αὐτοῦ ἀντιλαμβανόμενοι καὶ κατὰ διαφόρους περιστάσεις, οὐδόλως δεσμεύονται, ἀλλ' ὀδηγοῦνται μόνον κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς αὐτῆς ἐνιαίας προσωπικῆς ζωῆς. Τοῦτο δὲ προκύπτει προφανῶς ἐκ τῆς σπουδῆς πλείστων τύπων τῆς Θεομήτορος λ. χ., δι' ὧν πολλάκις διορθῶνται τὰ διάφορα αὐτῆς κατ' ἰδέαν, οἷον τοῦ τῆς σιτόχρου, τοῦ τῆς γοργοεπηκόου, τῆς γλυκοφιλοῦσης, τῆς ἐλεούσης, τῆς πλατυτέρας τῶν οὐρανῶν, τῆς πορταίτισσης, τῆς τριχερούσης κτλ.

5) Περὶ ἑλληνικῆς ἀγιογραφίας.

Ἄν ἐκ τῶν φαινομένων κακοτέχνων ἀγιογραφημάτων, τῶν λεγομένων βυζαντινῶν, λαβόντες τινὰ ἀναθέσωμεν εἰς δόκιμόν τινα περὶ τὴν προοπτικὴν ζωγράφον νὰ διορθῶσιν τὰ ἐν αὐτῷ προοπτικὰ λάθη, οὐδὲν τι τῶν κειμένων ἐν τῇ εὐρέσει ἄλλως μετακινῶν· καὶ τούτου γενομένου, μεταβιβάσωμεν τὴν εἰκόνα εἰς δόκιμον περὶ τὴν ἀνατομίαν ζωγράφον, ὅπως διορθῶσιν καὶ οὗτος τὰ ἐν αὐτῇ ἀνατομικὰ λάθη· καὶ τέλος εἰς δόκιμόν τινα περὶ τὴν χρωματιστικὴν ζωγράφον, ὅπως ἐπανορθῶσιν τὰ κακῶς ἔχοντα ἐν τῇ ἰχνογραφίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀερίῳ προοπτικῇ, δι' ἀναλόγου ἀποχρώσεως καὶ φθορᾶς τῶν χρωμάτων, θέλομεν παραδόξως ἐκπλαγῆ ἀποβλέποντες, μετὰ τὴν μεταβολὴν ταύτην, εἰς τὴν εἰκόνα, διὰ τε τὸ κάλλος τῆς ἰδέας καὶ τὸ εὐσύνθετον τῆς εὐρέσεως. Θέλομεν πρὸ πάντων θαυμάσαι διὰ τὴν εὐκολίαν μεθ' ἧς οἱ νεκροὶ ἐκεῖνοι ἀνέστησαν. Ἐρωτῶντες πρὸς τούτους τοὺς ἐπενεγκόντας, ἢ τὸν ἐπενεγκόντα τὰς διορθώσεις, ἂν ἡ παραδόξως καλῆ

ἐκεῖνη εἰκὼν εἶναι ἔργον ἐκάστου αὐτῶν, ἢ πάντων ὁμοῦ, θέλομεν μάθει, ὅτι γραμμὰς τινὰς ὀλίγον μετεκίνησαν, καὶ χρώματά τινα ἄλλως συνέμιξαν· ἀλλ' ὅτι οὐδὲ τὴν σύνθεσιν οὐδόλως μετέβαλον, οὐδὲ τὰς θέσεις, οὐδ' αὐτὸ τὸ σύστημα τῶν πτυχῶν. Ἡ εἰκὼν λοιπὸν οὐδαμῶς εἶναι ἔργον αὐτῶν, διότι οὐδὲ ἡ προοπτικὴ, οὐδὲ ἡ ἀνατομία, οὐδὲ ἡ χρωματιστικὴ ἀποτελοῦσι τὸ κύριον καὶ πνευματικὸν δημιουργημα τοῦ ἔργου. Καλλιτέχνημά τι λοιπὸν ἀξιολόγον ὑπελάνθανεν ἐν τῇ δοκούσῃ κακοτέχνῳ ἐκεῖνη εἰκὼν, ἐξ οὗ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη τῶν διορθῶν ἀφείλον τὸ ἐπικείμενον σάβανον καὶ ἀνέθορον ἢ καθειργμένην ζωῆ, ὡς ἐάν τις χημικὸς ἀπέτριψεν ἀπὸ κελῶς τινος, ἀλλὰ δυσμῆρου γενομένου διὰ τὴν ἀκαθαρίαν ἀγάλματος, τὴν ἐπικαθημένην ἄσβεστον καὶ ἄργιλλον.

Τίς λοιπὸν εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ ἔργου ἐκεῖνου; ἀρχαῖός τις Ἕλληνας καλλιτέχνης ἐν ἐνθουσιασμῷ εὐσεβείας παραγωγῶν ποτε αὐτό· πολλάκις δὲ καὶ ποικίλην ζωὴν καὶ παρ' ἄλλων δημιουργῶν λαβὼν, ἀλλὰ τηρήσαν τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ὑπαρξίν, τέλος ἐσθρανῶθη, ἐτάφη ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ἐπὶ ψυχροῦ τοίχου, ἢ ἐπὶ ἀναισθητοῦ πίνακος καὶ σήμερον ἀναζῆ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ δαίμονος τῆς τέχνης. Οὕτω λοιπὸν αἱ μὲν ἐν τῇ α' τάξει καταλεχθεῖσαι εἰκόνας εἶναι αὐτούσια καὶ φανερά λείψανα ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, ἅπασαι δὲ αἱ τῆς β' καὶ πλείστα ἐκ τῶν τῆς γ' προϋποθέτουσι καλὰ τινα πρότυπα καὶ κρύπτουσαι τὴν ἐναποτεθεισάν αὐτοῖς ζωὴν λαυθάνουσι τὸν ἀπειρότεχνον ὀφθαλμὸν (1). Πᾶσαι λοιπὸν αὗται αἱ εἰκόνας εἶναι πρότυπα τοῦ ἐργαστηρίου τῆς ἑλληνικῆς ἀγιογραφίας, ὅπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν προδιετυπώσαμεν, καὶ οὐ τινος νῦν δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν πολλὰ ἔργα· ἐλάνθανε δὲ ἄχρι τοῦδε τοῦ περὶ τὴν χριστιανικὴν ἀγιογραφίαν ἀσχολουμένου. Τοῦτο πρὸ πάντων ἐπιθυμοῦμεν νὰ διακρίνωμεν ἐνταῦθα, ἀναβάλλοντες εἰς ἀρμοδιώτερον καιρὸν τὴν λεπτομερεστέραν ἐρευναν τῶν χαρακτῆρων, τὴν κατάταξιν τῶν ἔργων καὶ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἐκθεσιν τῆς ἱστορικῆς τοῦ λίαν ἀξιολόγου τούτου ἐργαστηρίου ἀναπτύξεως, οἷα ἐξ αὐτῶν προκύπτει. Αὐπούμεθα δὲ ὅτι, δι' ἑλλείψιν εἰκόνων, δὲν δυνάμεθα σήμερον νὰ καταστήσωμεν καὶ εἰς τοὺς ἀπειροτέρους μᾶλλον ψηλαφητὴν τὴν τόσον ἐνδιαφέρουσαν ἡμᾶς ταύτην ἀλήθειαν.

Πρόδηλος λοιπὸν ἀποβίνει νῦν ἡ θεμελιώδης διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τῆς ἑλλη-

(1) Τὴν ἐνταῦθα ἐρμηνευομένην ἰδέαν καὶ ἄλλοτε ὑπέδειξα ἐ-φορμῆς ἐχόμενος. Ἴδε Λόγ. ἐκφωνηθ. ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ 1845: 4ον ἐν τῷ β. σ. τυπογρ. σελ. 4. — ὁμ. 1848 παρὰ X. Δούκα 8ον σελ. 9. — Τὰ κατὰ τὸν πατριάρχ. Γρηγόρ. τὸν Ε' 1865. 8ον ἐν τῷ ἔθνικ. τυπογρ. τόμ. Α' σελ. 71.

(1) Ἴδε καὶ τὸν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ σελ. 44, γαλ. μεταφ. 52.

(1) Πλίν. XXXV. 11. 36. 18.

νικης ἀγιογραφίας προκυψάντων τύπων καὶ τῶν αἰγυπτιακῶν π. χ. ἢ νινευιτικῶν διότι ἐν τοῖς ἀνατολικῶς ἔθνεσιν οὐδεὶς ποτε αὐτοτελὴς καλλιτεχνικός βίος προηγήθη, οὐ τινος ἐκλείποντος, αἱ ἰδέαι ἤθελον δυνηθῆναι νὰ διατηρηθῶσιν ἐν τοῖς σαβάνοις τῶν τύπων· οὗτοι ἐξ ἐναντίας παρήχθησαν αὐτοτελῶς, ὅθεν οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις δύναται νὰ παραγάγῃ ἐκεῖθεν κατ' ἰδέαν τι. Ἐν δὲ τῇ ἑλληνικῇ ἀγιογραφίᾳ συνέβη τι ὅπως διάφορον, διότι προηγηθείσης ἰσχυρᾶς καλλιτεχνικῆς ζωῆς, αἱ χριστιανικαὶ ἰδέαι εἶχόν ποτε καλῶς αἰσθητοποιηθῆναι, ὅθεν ὑπὸ τῶν τύπων σκιασθεῖσαι, δύνανται σήμερον ν' ἀνατελῶσι φῶτειναι. Διὰ ταῦτα καὶ πᾶσαι αἱ λεγόμεναι βυζαντιναὶ εἰκόνες δὲν εἶναι ἐπιδεκτικαὶ τῆς διὰ τῆς ὑποδειχθείσης δοκιμασίας ἀναδιώσεως, καὶ ἐπομένως αἱ τοιαῦται ἀποτελοῦσι τύπους ἀναλόγους τῶν ἀνατολικῶν, καὶ ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ σκιαὰ ἐκεῖνα ἔργα τῆς στέρρας τῶν βυζαντινῶν γραμματολογίας, ὅθεν καὶ οὐδεὶς λόγος περὶ τῶν ὅπως ἀγοραίων ἔργων τῶν βαναύσων ἐκεῖνων ἀγιογράφων, μᾶλλον ἢ ἦττον τηρούντων τὸν βυζαντινὸν λεγόμενον χαρακτῆρα.

4) Περὶ ἄλλων τινῶν γραφικῶν τεχνῶν.

Ὡς ἐν ἐπιμέτρῳ ἐπιτάσσομεν τινα περὶ τῶν εἰς τὰς λοιπὰς γραφικὰς τέχνας ἀνηκόντων ἔργων, ὡς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικὴν τέχνην.

Προφανὲς εἶναι ὅτι αἱ ψηφιδωταὶ παραστάσεις καὶ αἱ ποικιλικαὶ καὶ αἱ γραφικαὶ, πηγάζουσαι ἐκ τῆς κατὰ τοὺς ἑλληνομακεδονικοὺς χρόνους καὶ πρὸ πάντων τοὺς ἑλληνορωμαϊκοὺς, ἐπιτυχῶς καλλιεργηθείσης τέχνης τῆς ψηφιδογραφίας, αὐτῆς τῆς γραφικῆς ἠκολούθησαν τὰς τύχας περὶ ὧν διαλάβομεν ὅθεν ὡς πρὸς τὴν κυρίαν ἡμῶν ὑπόθεσιν οὐδὲν ἔχοντες νὰ προσθέσωμεν, ὑποδεικνύομεν μόνον τὰ ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει σωζόμενα καὶ μάλιστα τὰ ἐν τῇ Ἀγ. Λαύρα τηρούμενα δείγματα, τὰ ἐν τῇ Ἀγ. Σοφίᾳ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔτι δὲ τὰ ἐν τῇ Ἀγ. Σοφίᾳ καὶ πρὸ πάντων τὰ ἐν τῷ ἁγίῳ Δημητρίῳ καὶ ἐν τῷ ἁγ. Γεωργίῳ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἄλλαχού. Ἄλλ' οὐδὲ παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα ἐλλείπουσι παραδείγματα οἷα τὰ ἐν Δαφνίῳ καὶ εἴπου ἄλλοι.

Μινεῖας δὲ μόνον χάριν ἀναφέρομεν τὰ ἔργα τῆς ποικιλικῆς, ἧς ἡ παράδοσις μέχρι πρὸ μικροῦ τηρουμένη εἶχε παραγάγει λίαν εὐτεχνὰ ἔργα, ὡς βλέπομεν ἐκ τινῶν ἐπιταφίων, σωζομένων ἔτι ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τισὶν εὐρωπαϊκοῖς μουσεῖοις· ἐνθα, καὶ τοὶ ἀξίως ἐκτιμώμενοι αὐτῶν, ἀγνοεῖται ἡ καταγωγὴ, εἰ καὶ ἐνίοτε ἀπαντῶσιν ἐπιγραφαὶ ὀνομάτων καὶ χρονολογίας. Ἀλλὰ ταύτην τὴν ἀξιόλογον τέχνην τῆς δι' ἐλευθέρως χειρὸς ποικίσεως ἀπέπνιξεν ἡ ἐκ τῆς Ἑσπερίας διὰ τετραγωνιδίων μηχανι-

κῶς πως τὰ ποικίλματα κατασκευάζουσα, τὸ καλλιτέχνημα εἰς ἔργον μεταβάλλουσα ἀριθμήσεως, καὶ πᾶσαν αὐτενέργειαν καταργοῦσα.

Ἐπίσης ἀπλῆς μινεῖας χάριν ἀναφέρομεν καὶ τοῦ μέλανος σμάλτου (niello, σαβατίου) τὴν τέχνην, δι' ἧς ἐπὶ τοῦ ἀργύρου χαραττομένης τῆς παραστάσεως, ἐντίθεται εἰς τὰς εἰσοχὰς μίγμα μολύβδου καὶ θείου διὰ τοῦ πυρὸς ὑελοῦμενον. Διὰ ταύτης δὲ παρήχθησαν ἀξιόλογα τορευτικά καὶ γραφικὰ ἔργα τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν καλλιτεχνίαν ἀφορώντα. Ἀλλὰ μετενεχθεῖσα εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἀποβαλοῦσα τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ ἐφαρμοσθεῖσα εἰς κοινὰ σκεύη, εἶναι σήμερον ἐν τῇ Δύσει γνωστὴ ὡς Ῥωσικὴ (travail à la russe).

5) Περὶ κατασκευῆς ἐθνικῆς ἀγιογραφίας.

Ἐκ τῶν εἰρημένων σαφῶς καταφαίνεται, ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγιογραφία εἶναι ἐπίσης σήμερον νεκρά· ἀλλ' ὅτι τὸ ἔργον τοῦ καταρτισμοῦ ἐθνικῆς ἰσχυρᾶς γραφικῆς εἶναι πολὺ τοῦ κατὰ τὴν μουσικὴν εὐκολώτερον καὶ ἀσφαλέστερον· διότι πρόκειται μόνον νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῶν πολυπληθῶν ἀγιογραφημάτων, πρὸ πάντων τοιχογραφημάτων, πάσας τὰς ἀγιογραφικὰς ὑποθέσεις. Ἰσχυροὶ δὲ αὐτὰς εἰς τὴν ὑποδειχθεῖσαν δοκιμασίαν, ἦτοι διὰ τῆς γεωμετρικῆς καὶ ἀερίου προοπτικῆς καὶ διὰ τῆς ἀνατομίας ἐπανορθοῦντες τὰ ὑπὸ τῆς βαρβάρου τεχνοτυπίας ἐν αὐταῖς ἡμαρτημένα, ἀπορρίπτοντες τέλος τὰς καὶ μετὰ τὴν δοκιμασίαν ταύτην τὴν βάρβαρον αὐτῶν καταγωγὴν ἐμφαινούσας, θέλομεν ἀποκτήσει μὲγαν χριστιανικῶν ἰδεῶν πλοῦτον, καὶ λεληθότως θέλομεν καταρτίσει πολύτιμον συλλογὴν, ἀποτελοῦσαν ἀξιόζηλον ἐθνικὴν ἰσχυρὰν τέχνην, ἧς προσαρμοζομένη εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς βίον, δύναται καὶ ν' ἀκμάσῃ ἐπ' ἀγαθῷ καὶ αὐτῆς τῆς εὐρωπαϊκῆς τέχνης. Διότι τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα εἶναι τόσον μύχιον, εὐρὺ καὶ ὑψηλόν, ὥστε ἀποτυπούμενον εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης εὐλογον εἶναι νὰ παριστᾷ ἰδιόν τινα χαρακτῆρα, διακρίνοντα τὰ ἰσχυρὰ τεχνουργήματα πάντων τῶν εἰς τὰς λοιπὰς τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκας ἀναφερομένων.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο καὶ κατεπίγει, διότι ἀπίστευτος εἶναι ἡ ταχύτης τῆς τῶν τοιχογραφικῶν λειψάνων καταστροφῆς, ὅσημέραι μάλιστα αὐξοῦσα διὰ τὴν ἐπιπολαιότητα τοῦ δοκοῦντος ἐκπολιτισμοῦ. Ποῦ εἶναι αἱ θαυμάσιαι ἐκεῖναι ἐν τῷ κατὰ τὴν Λεβάδειαν ὁσίῳ Λουκᾶ εἰκόνες, αἳ ἐπὶ τούτῳ ἐκ Ῥωσσίας πεμφθεῖς Μονιγκέτης μετὰ τοσοῦτου ἐνθουσιασμοῦ πρὸ οὐ πολλῶν ἐτῶν ἀντέγραψε; Κατέστρεψαν αὐτὰς οἱ ἀγαθοὶ μοναχοὶ, διὰ νὰ λευκάνωσι διὰ κονιάματος τοὺς τοίχους! Ποῦ εἶναι τοσαῦται ἄλλαι τοιχογραφίαι, αἳ ἐνταῦθα σπουδάζας

ὁ Durand, καὶ ἐπανελθὼν διὰ ν' ἀντιγράψῃ οὐδεμίαν τῶν σημειωθεισῶν εὑρεν; Ὅθεν ἐπίσημοι τότε τεχνῖται κατέφυγον εἰς τὸν μέγαν ἐκεῖνον προσάτην τῶν τεχνῶν Λουδοβίκον τὸν Παυσάρν, ὅπως μεσιτεύσῃ παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ὑπολειφθέντων ἐκκλησιαστικῶν μνημείων.

Τοιαύτη δ' ἐν γένει εἶναι ἡ περὶ τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων καὶ συμφερόντων ἀκηδία, ὥστε ὁ δημογενὴς ἀγιογράφος Σπυρ. Χατζογιαννόπουλος, ὁ πολυλάκις στεφανωθείς μαθητὴς τοῦ πάλαι πολυτεχνείου, ὁ ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει, ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν παρ' ἡμῖν, σπουδάζας τὴν ἑλληνικὴν ἀγιογραφίαν, διὸ καὶ ὁ τῆς Ῥωσικῆς κυβερνήσεως ἀπεσταλμένος Σεβαστιανὸς δι' αὐτοῦ τὰ κάλλιστα ἀντίγραφα τῶν ἐν Ἀθῶναι εἰκόνων συνήγαγε, ὁ μόνος τέλος ἐν τῇ ὀρθόδοξῳ Ἀνατολῇ ἀξιὸς τοῦ ὀνόματος ἀγιογράφος, διατελεῖ ἀγνωστος οὐ μόνον εἰς τοὺς ἐξω δημογενεῖς, ὧν οὐδεμία παραγγελία αὐτῷ ἀπετάθη, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, ὥστε διὰ νὰ ζῇ ἀναγκάζεται καὶ νὰ διδάσκῃ τὴν ἰχνογραφίαν ἐν ἰδιωτικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις.

Ποῖον μνημεῖον, ὡς καὶ ἄλλοτε εἶπομεν (1), ἀνακαλεῖ παρ' ἡμῖν τοὺς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος ἀγῶνας τῆς τῶν πατέρων ἡμῶν γενεᾶς; Ἐπὶ τῶν ὀσπῶν τῶν γενναίων τοῦ Καραϊσκάκη συναθλητῶν, ἀμελῶς κατὰ τὸ ἀλίπεδον τεθαμμένων, πίπτει ὁ ὑετός καὶ ἡ ἀλώπηξ ἀνασκάπτει αὐτὰ! Τὴν ἐν τῇ Πελοποννησιακῇ Λαύρᾳ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ αἰοδίμου Γερμανοῦ ὑψωθείσαν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας μόλις ἔσωσεν εὐσεβοῦντος ἰδιώτου χεῖρ ἐν ἀφανεί τινι τῆς Κερπενῆς καϊδίῳ. Τὰ κεραυνοβολήσαντά ποτε τὸν ἐχθρὸν τῆς Ἑλλάδος σκάφη ὡς ἄχρηστος ξυλεῖα ἐπωλήθησαν ἐν Ἑρμουπόλει ἐπὶ δημοπρασίας. Τὰ ὀλίγα περισωθέντα τρόπαια τοῦ ἀγῶνος ἐρρίφθησαν ἐν ὑγρῷ τινι καὶ σκοτεινῷ ἐνετικῷ ἐν Νεαπλῖν στρατῶνι καὶ ἀκλεῶς ὑπὸ τοῦ χρόνου κατεβρόθησαν. Ποῦ εἶναι συλλογὴ τῆς βιβλίῳ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γραμματολογίας, ἡ τῶν ἐνταῦθα ἐκδομένων τουλάχιστον βιβλίων καὶ ἐφημερίδων; Ἡ μὲν τοῦ ἀειμνήστου Γυλφόρδου ἐπωλήθη ἐπὶ ζένης, ὁ δ' Ἕλληνας ἐν γερμανικαῖς μόνον βιβλιοθήκαις δύναται σήμερον νὰ εὕρῃ συλλογὴν τινα περιοδικῶν ἑλληνικῶν φύλλων. Ποῦ εἶναι καθέδρα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γραμματολογίας, οἷαν πρὸ ὀλίγου καὶ αὐτοὶ οἱ Γάλλοι ἐδημιούργησαν;

Τὰ βραχέα ταῦτα περὶ τῆς παρ' ἡμῖν ἀκηδίας τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων καὶ συμφερόντων, ἄπερ ἀκαίρως ἴσως ἐπιταράττων τὸ χαρμύσσον τῆς τελε-

τῆς, ὡς στεναγμὸν ἀγούσης καρδίας ἐπιτάσσω, δὲν ἐμφαίνουσιν ἄρα κατάστασιν ἔθνος τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ συνείδησιν ἀρνούμενου, καὶ παραιτοῦντος τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ κεκληρωμένην αὐτῷ ἐντολήν, ὅπερ ἡ ἐθνοβόρος πολιτικὴ ἀπενέκρωσεν; Ὅχι· τὸ ἔθνος, ἀμέτοχον τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἀδοξίας, βαθύτερον ἢ μὴ στενάξει· ἀλλ' ἡ καρδία αὐτοῦ πάλλει ἐπιθερμὴ καὶ ὁ παγετός τῆς φιλαυτίας μάτην περιέζωσεν αὐτὴν καὶ ἡ πάλη τῆς μικροπαθείας μάτην διετάραξεν αὐτήν. Ὅχι· ἡ ἀπελιπία εἶναι αἰσθητικὴ μικροψυχούτων. Ἡμεῖς δὲ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς βαρῦθυμίας, μὴ λησμονῶμεν ὅτι αὐτὸ τὸ περὶ ἡμᾶς φαινόμενον χάος περιέχει τῆς ἀναγεννήσεως ἡμῶν τὰ σπέρματα, λανθάνοντα τὸν ἀμβλυωποῦντα ὀφθαλμόν.

Ἰμεῖς δὲ, ὦ νέοι, οἱ τὸ μέλλον τῆς πατριδος ἀπεικονίζοντες, τὸ μέγεθος καὶ τὸ κρίσιμον τῶν καιρῶν αἰσθανόμενοι, καὶ εἰς τὴν ἀγῶν ἐκεῖνην πηγὴν τῶν αἰσθημάτων τῶν τοῦ πατέρως ὑμῶν ἐμψυχούτων ποτὲ ἀνατρέχοντες, σπεύσατε ν' ἀναδειχθῆτε ἀξιοὶ τῆς ὑπὸ τῆς πατριδος εἰς τὴν ὑμετέραν γενεάν ἀνατιθεμένης ἐντολῆς. Εἴθε ἐγὼ αὐτὸς πολλὸς νὰ γείνω ποτε θεατῆς τῶν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ καλῶν ὑμῶν ἀγῶνων, ταύτην μόνον λαμβάνων ἀξίαν ἀμοιβῆν τῶν ὑπὲρ τῆς παιδείσεως ὑμῶν μόχθων! (1).

Αἱ Εἴκαι τῆς Πρωτοχρονίας τοῦ ἔτους 1870 (*).

Ταῦτα διδάξει θυμὸς Ἀθηναίου μὴ κελύει,
ὡς κακὰ πλεῖστα πόλει δυσνομία παρέχει,
Εὐνομία δ' εὐκοσμία καὶ ἄρτια πάντ' ἀποφαίνει,
καὶ θαμὰ τοῖς ἀδίκοις ἀμφιτίθει πέδας.

ΣΟΛΩΝ.

Ἄν τὸ νερὸν ὁ χρόνος, ἀγαπητοὶ, περνάει;
Ἄν ποταμὸς ποῦ τρέχει, καὶ πίσω δὲν γυρνάει;
Τὸ φετινὸν γεννάει τὸ περασμένον ἔτος;
Τοῦ χρόνου θα θερίσεις ὅ, τ' ἔσπερες ἐφέτος.
Σὰς εὐχομαι, κορίτσια, καλὰ νὰ πανδρευθῆτε
Φαγάδες καὶ μεπεκρίδες, νὰ ζεκοιλιωθῆτε
Κρασί νὰ γίνῃ ὁ πόντος, καὶ τὰ καράβια κούπαις
Καὶ οἱ λαγοὶ ψημένοι νὰ βγαίνουν ἀπ' ταῖς τρούπαις
Φιλήδοιοι, τὰ πλοῦτῃ σὰς εὐχομαι τοῦ Κροίσσου
Φιλάρεσκοι κυράδες, τὰ κάλλη τοῦ Ναρκίσσου.
Σοῦ εὐχομαι, Ἑλλάδα, νὰ γίνῃς Παναγία
Καὶ νὰ σοῦ κουβαλοῦνε μὲ ζεσυνερισία,

(1) Ὁ λόγος οὗτος ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ Κυρ. Γρ. Γ. Παπαδοπούλου, ἐπιμελητοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου, τῇ 28 Ἰουνίου, κατὰ τὴν τελετὴν τῆς διανομῆς τῶν βραβείων πρὸς τοὺς ἀριστεύσαντας τῶν μαθητῶν. Σ. Π.

(*) Τὴν περὶ τοῦ ποιήματος τούτου γνώμην τῶν ἀγωνοδικῶν τοῦ 1870 ἔτους ἀνάγνωθι ἐν τῷ φυλλαδ. 483 ἐν σελ. 54—56.

(1) Τὰ κατὰ τὸν πατριάρ. Γρηγόρ. Ε' σελ. 17—18.

Με χέρια σταυρωμένα τὸν δρόμον σου νὰ τρέχεις
Καὶ τίποτε νὰ κάμνης ἀνάγκην νὰ μὴν ἔχης.
Ἄλλὰ τί νὰ σῶς κάμω; Τὰ πράγματα λέν ἄλλα.
Πῶς δὲν ἔμπορεῖ νὰ τρώγῃ κἀνεὶς μὲ τὴν κουτάλα,
Ἄν δὲν προετοιμάσῃ,
Ὁ κόσμος νὰ χαλάσῃ.
Πῶς εὐκόλα τὰ χρέη κἀνέννας καταπίνει.
Πλὴν τοῦ ξυνίζου, ὅταν γυρεύουν καὶ δὲν δίνει. 20
Πῶς πρέπει νὰ φυλάττῃ κἀνεὶς ὅ,τ' ἀποκτήσει.
Ἄλλῶς τοῦ τὸ πέρνουν, ἂν ξέφραγο τ' ἀφήσῃ.
Πῶς ὅταν ἦναι ψεύτης κἀνεὶς, δὲν τὸν πιστεύουν.
Τὸν κλέπτην φυλακίζουν ἢ βρίσκουν καὶ φονεύουν.
Οἱ κλέπται καὶ οἱ ψεύσται θὰ πῆς πῶς βασιλεύουν.
Ἄλλὰ δὲν εἶν' ἀλήθεια τὸν τάφον τοῦ γυρεύουν.
Ἢ φέστα τῶν βαρῶνων ὡς σύγνεφα περνάει.
Τὰ χρήματα τοῦ κλέπτη ποῖος κλέπτης θὰ τὰ φάει.
'Στὰς ἡδονὰς πῶς ὅταν μικρὸς κἀνεὶς ἐμβαίνει,
Μαραίνεται τὸ σῶμα καὶ γλίγθρα ποθαίνει. 30
Θὰ εὐχθῶ γιὰ τοῦτο καθεὶς τὴν πρόδόν του.
Πρὸ πάντων νὰ προσμένῃ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του.
Θὰ εὐχθῶ 'στὸ ἔθνος νὰ ἔλθῃ 'στὰ σωστά του,
Νὰ οἰκονομῇ τὸν χρόνον καὶ τὰ κεφάλαιά του,
Νὰ μένῃ στὰ ἀρχαῖα Ὀμηρικὰ του ἔθνη.
Καὶ τοῦ Χριστοῦ ἡ αὔρα νὰ τοῦ πληροῖ τὰ στήθη,
Ἄν ζήσῃ, νὰ αὐξήσῃ, νὰ ζήσῃ δοξαζόμενον.
Κ' ἂν πέπρωται νὰ πέσῃ, νὰ πέσῃ τιμημένον.
Κυβέρνησιν νὰ ἔχῃ ὅπου νὰ τὸ πονάη,
Με δύναμιν καὶ πίστιν ἐμπρὸς πῶς θένα πάη. 40
Ἀντὶ νὰ τοῦ αὐξάνῃ τὰ χρέη νὰ τοῦ σθῆσῃ
Καὶ τὸ κακὸν νὰ θέλῃ νὰ τοῦ περιορίσῃ.
Γιατὶ ὅπως τὸ σκουτὶ τοῦ ὀπένης, 'σάν τρυπήσῃ,
Νὰ τὸ μπαλώσῃ πρέπει, τὴν τρύπα εὐθύς νὰ κλείσῃ.
Διότ' ἂν ἀμελήσῃ κ' ἐμβάλωμα δὲν βάλῃ,
Ἢ τρύπα τότ' ἀνοίγει καὶ γίνεται μεγάλη.
Ὁμοίως καὶ τὰ χρέη κἀνεὶς 'σάν δὲν πληρῶνῃ,
Ἢ τρύπα λίγο λίγο τοῦ χρέους μεγαλόνει,
Καὶ ὡς δίνῃ ἀνεπαισθήτως 'στὰ κάτω τὸν βιάζει,
Τὸν στρέφει γύρω γύρω καὶ τὸν καταχωνιάζει. 50
Καὶ ὅπως τὸ σπαρμένον κἀνεὶς θὰ βοτανίσει,
'Σάν δῆ πῶς βγάνει χόρτο, ἂν θέλῃ νὰ καρπίσῃ,
Κι' ἂν δὲν τὸ βοτανίσῃ τὸ πνίγει τὸ χορτάρι.
Καὶ ἄχυρα συνάζει ἀντὶ νὰ κάμῃ στάρι,
Καὶ τὸ κακὸν ὁμοίως, ποῦ βλέπεις καὶ αὐξάνει.
Καὶ δὲν τὸ ξερρίζονεις, τὴν ἀρετὴν βυζάνει.
Τῆς πέρνει τὴν οὐσίαν καὶ μὲ αὐτὴν δασόνει.
Καὶ μ' ὄλην τὴν ἰσχύν της 'στὸ τέλος τὴν σκοτόνει.
Τὸ παρελθόν του νὰ χῆ φανὸν νὰ τοῦ φωτίζῃ,
Εἰς τ' ἀνοικτὰ νὰ πλέῃ, σταῖς ξέραις μὴ καθίζῃ. 60
Νὰ μάθῃ ὅτι ἔθνος, 'ποῦ σέβεται τὸν νόμον,
Ἀνδρείον καὶ ἐμπνέει 'στους παρανόμους τρόμον,
Τὸ κυβερνοῦσιν ἄνδρες ὅπου τοῦ ὁμοιάζουν,
Τὸ πᾶν τὸν ἴσον δρόμον, καὶ ἂν ἔβγῃ, τὸ ἐμβάζουν.

Καὶ ὅτι πάλιν ἔθνος, 'ποῦ μοιάζει γέρον ὄνον,
Καὶ εἶναι μαθημένον νὰ ὑποφέρῃ μόνον,
Κοπέλλα εἰς τὴν βράχην τοῦ ὄνου θὰ καθίσουν,
Καὶ 'στὴν δουλειά, τὸ ξύλο τὸν ὄνον θὰ ψοφήσουν.
Θὰ πῆς ἀφ' οὗ ψοφήσῃ, πεζοὶ κ' αὐτοὶ θὰ πκαινούν,
Μὲ τὸ σακί γὸν ὤμον, 'στὸν δρόμον θ' ἀποσταινούν, 70
Θενὰ ἀναστενάζουν καὶ μὲ μέγαλον πόνον
Θὰ ἐνθυμοῦνται τότε τὸν δυστυχῆ τὸν ὄνον.
Ἄλλὰ πρὸς τί; Ὁ ὄνος, ὁ κακομοιρασμένος,
Ἐψόφησε, τῆς πείνας, 'στὸ ξύλο, κοντρασμένος.
Ὁ νόμος εἶν' ἡ πῆχῃ μ' αὐτὴν θεν' ἀγοράσεις.
Ἄν σπάσῃ τὸ κοντάρι, μὲ τί θενὰ ζυγιάσῃ;
'Στὰ κουτουροῦ.—Τὰ χόρτα' ἀλλ' οἱ πραγματευτάδες
Χωρὶς καντάρι θὰ 'χουν ἀτελείωτους καυγάδες.
'Στὸ μέτρημα μὲ τρῶνι· σωστά δὲν μοῦ ζυγίζου.
Π' αὐτοὺς δὲν πᾶνε τότε οἱ ἄλλοι νὰ ψωνίζου. 80
Καλὴ ἡ πίστις εἶναι ὁ οὐριος ἀέρας,
Ποῦ ἴσα πάντα πάει· τὸ φῶς εἶν' τῆς ἡμέρας.
Ἀέρας ἢ ἀπάτη, 'ποῦ ἀπ' ἐμπρὸς φυσάει,
Καὶ σπρώχνει πάντα 'πίσω καὶ τὰ παντὰ χαλάει.
Θολῆς νυκτὸς τὸ σκότος· 'στὴ λάσπη θὰ σὲ βίξει,
Ἢ εἰς κἀνεὶνα λάκκον ἐξάρνου, νὰ σὲ πνίξῃ.
Δὲν ταξιδεύεις μόνος· ἀλλὰ μὲ συντροφίαν,
Τὸν οἶκον σου δὲν κτίζεις μακρὰν, εἰς ἐρημίαν.
Ἄλλὰ ἐκλέγεις πόλιν· καὶ ἂν ἡ κακὴ σου μοῖρα
Σὲ βίψῃ σ' ἐρημίαν, εἶν' ἡ ζωὴ σου στείρα. 90
Τὸ ἔθνος εἶν' ἡ πόλις καὶ οἱ συνοδοιπόροι.
Μαζὶ του θὰ περάσεις καὶ ποταμοὺς καὶ ὄρη.
Ἄν πέσῃς εἰς τὸν δρόμον, αὐτὸ θὰ σὲ σηκώσῃ.
Σ' ἐπῆρε τὸ ποτάμι; θὰ τρέξει νὰ σὲ σώσῃ.
'Στὸν δρόμον σὺ θ' ἀφήσεις τὸν σύντροφον νὰ πάθῃ;
Δὲν θὰ τὸν βοηθήσῃς; Τὸ ζῶν του ἐχάθη.
Ἰπὸ τὸ βάρος πέφτει· δὲν θὰ τὸ ξεπλακώσῃς;
Ἄν τρώγῃς καὶ δὲν ἔχει, ψωμί δὲν θὰ τοῦ δώσῃς;
Κι' ἂν τοὺς συντρόφους κλέψῃς, ἀντὶ νὰ βοηθήσῃς,
Δὲν θὰ σ' ἀφήσουν μόνον· γὸν δρόμον νὰ ψοφήσῃς; 100
Οἱ κλέπται θὰ σὲ πιάσουν, καὶ τότε θένα σκούζεις.
Ἄλλ' ἄστε τον θὰ ποῦνε· εἶν' ἄνθρωπος γρουσουζέης.
Γρουσουζέης εἶν' ἐκεῖνος ποῦ τὸ κοινὸν ἀρπάξει.
Καὶ ἄνθρωποι, καὶ θεῖον αὐτὸν καταδικάζει.
Πατέ του δὲν προκόθει· εἶν' ἱερουλιὰ.
'Στὸ ἔγκλημα του μέσα ὑπάρχει ἡ τιμωρία.
'Ἄν ἦν ὁ δρόμος ἴσος, πηγαίνεις τραγουδώντας.
Ἄν ἦν κακὸς, θὰ σκάσεις· θὰ πᾶς λαχομανόντας.
Πλὴν δὲν μοῦ λέγεις, ποῖος τὸν δρόμον θένα φτιάσει;
Ποῖος θὰ τὸν διορθώσῃ, ἂν τύχῃ καὶ χαλάσῃ; 110
Οἱ χωριανοί. Ὁ ἓνας θὰ πάει μ' ἀξινάρι.
Μὲ τὸ σφυρὶ ὁ ἄλλος, ὁ ἄλλος μὲ τὸ φτυάρι.
Καὶ εἶναι κτῆμα τίνος; Τὸν δρόμον ποῖος ἐρίζει;
Κἀνεὶς· ἀλλὰ ὁ κόσμος ἀπαύστως ἀραδίζει.
Νά! τὸ κοινὸν ποῖὸ εἶναι· εἶν' κἀνεὸς καὶ ὄλοι.
Καρπὺς συνάζου μὲσα σ' αὐτὸ τὸ περιβόλι.

Στοὺς ἴκλους τοῦ κοιμῶνται, σ' αὐτὸ θὰ ξεδιψάσουν,
Θὰ ἀσφρανοῦν τὰ ἄνθη, θὰ φάγουν νὰ χορτάσουν.
Ἄν τάξῃ βασιλεύῃ, καὶ ἦναι ἡσυχία,
Ἀπ' ὅπου καὶ ἂν περάσῃς θὰ ἔβρεις ξενοδοχεῖα, 120
Καὶ σὺ καὶ τ' ἄλογό σου νὰ φᾶς, νὰ ξαποστάσῃς,
Νὰ κοιμηθῇς, τὸν δρόμον πίσω ἀλαφρὸς νὰ πιάσῃ.
Ἄλλ' ἂν τὸν ξενοδόχον γυμνώσῃς καὶ τ' ἀφήσῃ,
'Σάν θὰ ξαναπεράσῃς, ποῖος θὰ σὲ βοηθήσῃ;
'Στὴ λάκκα, πεινασμένος, ὑγρὸς, θὰ ξενοκτίσεις.
Οἱ λύκοι θὰ σὲ φάει· 'στὸ χιόνι θὰ ψοφήσει.
Ἄν βίψῃς τὸ γεφύρι, τὸν δρόμον ἂν χαλάσῃ,
Καὶ σὺ ὁ ἴδιος τότε 'πὸ ποῦ θενὰ περάσεις;
Ἄν εἰς τὸ περιβόλι δὲν μπαίνεις νὰ συνάξῃς,
Καρπὸς ὡς νοικοκύρης, ἀλλὰ νὰ διαρπάξῃς, 130
Ὡς κλέπτης καὶ νὰ φύγῃς· τὰ δένδρα ξεκλαδίξῃς,
Καὶ τοῦ χαλᾶς ταῖς φράκταις, τοὺς τοίχους τοῦ κρη-
Ἄφ' οὗ τὸ περιβόλι αὐτὸ καταρρημάξῃς, [μνίξῃς,
Καὶ σὺ κ' οἱ ἄλλοι πλέον καρποὺς ποιοὺς θὰ συνάξῃς;
Ἀνίσως τὸ καράβι, παιδί μου, ναυαγήσῃ,
Ποῖος θὰ σωθῇ;— Ἄν ξεζῆρῃ κἀνεὶς, θὰ κολυμβήσῃ.
Κἀνεὶνα παλικάρι, θὰ πεταχθῇ σὲ βράχο,
Ἄν δὲν τὸ φᾶν τὰ ψάρια· ἀλλὰ γυμνὸ, μονάχο.
Ἐτοῦτο τὸ καράβι, παιδί μου, ἡ πολιτεία.
Ἐχάθη· χάνοντ' ὄλοι· οὐκ ἔστι σωτηρία. 140
Κ' οἱ ξενοδοχοί, ποιοὶ μὲ ἐρωτᾷς κύρ Δῆμε.—
'Σάν με βρωτάς σοῦ λέγω· αἱ τέχναι κ' αἱ ἐπιστήμαι,
Ποῦ βοηθοῦν καὶ τέρπου, ὡς τοῦ ξενοδοχείου,
Οἱ ἄνθρωποι 'στὸν δρόμον τοῦ πολυμύχθου βίου.
Ἄν τὸ κοινὸν ἀκμάξῃ, καὶ εὐπορεῖ ὁ τόπος,
Καὶ τοῦ καλοῦ τεχνίτου πληρῶνεται ὁ κόπος.
Ὁ ζῆλος τοῦ αὐξάνει· ἡ τέχνη τοῦ ἀπλώνει.
Ἢ ἀνεῖς τὸ πνεῦμα 'στὸν οὐρανὸν ὑψώνει.
Ἄλλ' ἂν καὶ ἰδιώτας καὶ τὸ κοινὸν ὁμοία
Ροφᾷ καὶ κατατήκῃ ὀργανικὴ ληστεία, 150
Ὅποιος τέχνας θὰ 'χεις καὶ ποῖας ἐπιστήμας;
Τεχνολογίαν, λέξεις καὶ ἀδεσπότης φήμας.
Κ' εἰς τὰ ξενοδοχεῖα ἐκεῖνος 'ποῦ διαβάνει,
Θὰ τρώγῃ κλοτσούρι, παλιόγιδα κλεμμένη.
— Ἄν κατοικῆς εἰς πόλιν ποῦ εἶναι ἀναρχία,
Λησταποδόχος εἶναι ἡ δόλιξ δημορχία,
Καὶ πρέπει νὰ φυλάττῃς τὴν νύκτα μὴ σοῦ πάρῃ
Ὁ γείτων ἀπ' τὸν σταῦλον τὸ βόδι ἢ τὸ μουλάρι,
Σάν ὄρνιθα νὰ κλειέσῃ, ὁ ἥλιος ἄμα δύσῃ,
Μὴ χάσῃς τὴν καπῶτα, ὁ γείτων μὴ σὲ γδύσῃ. 160
Τὴν νύκτα 'πὸ τοὺς πύργους κἀθεὶς μὲ τὸ τρομπόνι,
'Στὸν ἀντικρὺ τοῦ πύργου τὸν ἀδελφὸν σκοτόνει.
Τρεχάτος θένα φύγῃς, καὶ σὲ κἀνεὶς μὴ σφάζῃ.
Θὰ σ' ἀκλουθήσουν ἄλλοι, ἢ πόλις θὰ ῥημάξῃ.
Ἄλλ' ἂν 'στὴν πόλιν μέσα, ἢ τάξῃς βασιλεύῃ,
Καθένας τὴν δουλειά του σάν μέλισσα γυρεύῃ,
Οἱ φύλακες φυλάττου μὲ προσοχὴν τὰ τεῖχη,
Ἀκέραιος βαστάει ὁ δικαστὴς τὴν πῆχῃ,

Ὁ δήμαρχος εἶν' ἀρχὼν καὶ ἡ ἀστυνομία
Ὁξυδερκῆς 'στὴν πόλιν βαστά τὴν εὐταξίαν, 170
Ὁ κάτοικος τὴν νύκτα ἀξέγνοιαστος κοιμάται,
Ἰπὸ τῆς πανσελήνου τὸ φῶς περιπλανᾶται,
'Στὰ θέατρα συγνάζει καὶ εἰς τὰς συναυλίας
Νὰ φωτισθῇ νὰ μάθῃ εἰς εὐγενεὶς χορείας.
Τὴν εορτὴν γευγάρι μὲ τὴν ἀγαπημένην,
Λαμπροὶ, χαρὰν γεμάτοι, περίπατον πηγαίνει.
Ὡτάν 'στὰ πρωτοβρέζια τὰ χόρτα, ξεφυτρώνουν
Τὰ κτίρια· 'στὰ νέφη τὰς κορυφὰς ὑψώνουν.
Ἐπάνω 'στὴ μηλιά του τὸ μῆλον θὰ ὠρμάσει,
'Στὴν ἑπαυλὴν τὸ θέρος, ὡς πρίγκηψ θὰ περάσει. 180
Οἱ γάμοι δὲν τοῦ λείπουν· δὲν στέκει τὸ ποτήρι.
Καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ὄλη εἶν' ἓνα πανηγύρι.
Ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει· καλλιεργεῖτ' ὁ τόπος.
Κἀνεὶνα νὰ πεινάσῃ σ' αὐτὴν δὲν εἶναι τρόπος.
'Στὸν τόπο τοῦ κἀνεὶνα εὐρίσκει τὸ Μισίρι.
Σωροὶ πᾶν τὸ χρυσάφι 'στὸν κάθε νοικοκύρη.
Λησταί! ποῖος ἐτρέλαθη νὰ πάη 'σάν βουβάλε
Εἰς τὸν τουρβᾶ μονάχος νὰ βάλῃ τὸ κεφάλι;
Ἄλλ' ἡ ψυχὴ τοῦ τόπου ποῖα εἶναι; ποῖος κινᾷει
Τὴν μηχανὴν ἐτούτην καὶ ἴσα πάντα πάει; 190
Ἢ ἀμοιβαία πίστις καὶ ἡ δικαιοσύνη,
Ὁ ἐρῶς τῆς πατρίδος, ἡ χριστιανοσύνη,
Ποῦ 'σταῖς σουπλιῖς δὲν στέκει καὶ εἰς τὰ παραμύθια,
Ἄλλὰ εἰς τὴν σωστάδα ἐπάνω 'στὴν ἀλήθεια.
Εἰς πράξεις φιλανθρωπίας, εἰς ἔργα μετανοίας
Ἀληθινῆς καὶ ὄχι ἀπλῆς ὑποκρισίας.
Ποτὲ οἱ λυσασμένοι Κωνσταντινουπολιταί
Ἐκάναν λιτανείας, ἐτρέχαν ὡς σκηνίται
Ἀπ' ἓνα μοναστήρι εἰς ἄλλο πλὴν τοῦ κακοῦ.
Θεὸς δὲν εἰσκακοῖ ποτὲ κραυγὰς κοράκου. 200
Ἐχάθησαν καὶ ἀφῆκαν σ' ἡμᾶς κληρονομίαν
Τὰ ἐλαττώματά των καὶ τρομερὰν δουλείαν.
Ἐλλάς! Ἐλλάς ἀρχαῖα! Τὸ πνεῦμα σου, εἰπέ μου,
Ποῦ εἶν'; ὁ ἀνθρωπισμὸς σου, τὰ ἄθλα τοῦ πολέμου.
Ἢ δύναμις, τὰ πλούτη, ἡ δόξα, ἡ χαρὰ σου,
Τὰ εὐγενῆ σου κάλλη, τὰ τόσα θέληγτρά σου;
Γιατὶ μικρῆ, σὺ Νέα, καὶ ἐξευτελισμένη,
Καὶ ἓνος σὲ λακτίζει, πτωχὴ δυστυχημένη;
Σοῦ μάδισε τὰς δάφνας ποῖος 'στὰ εἴκοσι τρία
Καὶ δὲν ἐσώθης μόνη;— ὁ φθόνος ἢ κακία. 210
Ὁ φθόνος εἶναι πάθος, παιδί μου, ὅπου φθίρει,
'Σάν τὸ κακὸ τὸ τὸ ξεῖδι, τὸν ἴδιον οἰκοκύρη.
Ἄν οἱ καλοὶ κ' οἱ πλούσιοι 'στὴν πόλιν ζηλευθοῦν,
Ἢ δόξα τοὺς τυφλώσῃ, τὰ πλούτη βαρεθοῦνε,
Καὶ σάν σκυλιὰ μαλόνουν, ἀρπάξουν τὰ κουμπούρια,
Τὰ ἄλογα κλοτσῶνται; ἀλοῖς εἰς τὰ γαϊδουρία.
Ἄν ὁ καυγὰς τραβήξῃ ἐμπρὸς, τί θέλει γίνεαι;
Θενὰ τοὺς ξεφυτρώσει, σάν μάνιτας, τσαπκίνι,
Νὰ πάρῃ τὸ λεφοῦσι ἐπάνω νὰ τοὺς πέσῃ,
'Στὰ σπήτια νὰ τρυπώσουν, νὰ θύσῃ ν' ἀπολέσῃ. 220

Ἐὰν ἡ δυστυχία ἐκ νέου τοὺς ἐνώση,
 Μὴ πείσῃ τὸ λαφύσει νὰ τοὺς κατασκοτώσῃ,
 Κι' ἐμβάσουν ὡς συμμάχους ληστὰς νὰ τοὺς βοηθήσουν,
 Ἡ πόλις τί θὰ γίνῃ; θὰ τὴν λεηλατήσουν.
 Ἄν γείτονα ἐμβάσουν ἢ φίλον, δὲν ἀρπάζει,
 Ἀλλὰ ὡς ὁ ἀγύρτης πιδέξια τοὺς κτηκιάζει·
 Συχνὰ τοὺς βγάνει αἶμα, καθαρτικὰ τοὺς δίνει,
 Νὰ τοὺς ἀδυνατίσῃ ἢ νόσος νὰ μακρύνῃ·
 Κι' ἀφ' οὗ καὶ τ' ἀντρά τους καὶ τὴν κοιλιά τοὺς φάει,
 Πεθαίνουν κτηκλασμένοι καὶ τοὺς κληρονομᾷ. 230
 Ἡ μάχη ποὺ ἐγένε ποτὲ ἴστον Ναβαρίνον
 Ὁ τάφος εἶν' παιδί μου τῆς δόξης τῶν Ἑλλήνων.
 Ἄν ἔλειπε, ἴδω τώρα θὰ ἦσαν Ἀραπάδες,
 Στὰ ἄντρα τῆς Αἰγύπτου θὰ ἦμεθ' ἀσκητάδες,
 Καὶ νὰ πωλῆται δούλος, παιδί μου, ἴστο Μισίρι
 Ὅθι ἔβλεπεσ θρηνηῶντας τὸν πρῶτον οἰκοκύρη.
 Ἀλλ' ἂν δὲν ἐτινάχθῃς καὶ σὺ εἰς τὸν ἀέρα,
 Σὰν τὰ Ψαρά, μονάχος δὲν τὸ βγαλεὶς καὶ πέρα.
 Ἀπλὴ φιλανθρωπία, τιμὴ πρὸς τοὺς Ἀρχαίους,
 Τῶν νέων ἢ ἀνδρῶν, ὠθεῖ τοὺς εὐρωπαϊοὺς, 240
 Θεὸς ἢ τὸ συμφέρον, μοῦ μένει ἀπορία·
 Τῶν ἰσχυρῶν τὸ παῖσιμα δὲν εἶν' ἢ εὐσπλαγγνία·
 Ἀξίωμα τοῦ Ἄγγλου, ἀκέραιος νὰ μένῃ
 Ὁ Τοῦρκος αἰωνίως διὰ νὰ τὸν βυζαίνει·
 Καὶ ἂν καὶ τὰ δυὸ βυζιά του μονάχος δὲν βυζάνει,
 Τὸ ἐν ἀφίει ἄλλοι νὰ τρώγουν, δὲν προκάνει.
 Ὅποιας δυσκολίας εὐρήκε ὁ Κυβερνήτης
 Στερνὰ, μετὰ τὴν θυσίαν τῆς Σάμου καὶ τῆς Κρήτης,
 Ἀπὸ τὰ ἐξαμίλια τὰ σύνορα νὰ σπρώξῃ
 Καὶ τὴν πνοὴν τοῦ Τοῦρκου ἀπὸ ἐδῶ νὰ διώξῃ. 250
 Ἡ Αἰγύπτου μὴν εἶδε τὴν Πύλην πῶς θὰ σβήσῃ,
 Καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ πλοῦτου τῶν Ἰνδιῶν τοῦ κλείσῃ;
 Δὲν ἐξετάζω τώρα αὐτά. Σὺ ὅμως νοιώθῃς
 Πῶς ἦσουν χαμένοι καὶ ἀπὸ κουκὶ ἐσώθῃς;
 Πλὴν χρεωστῆς εἰς ἄλλους ζῶν, ἐλευθερίαν,
 Θερμὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν σωτηρίαν.
 Σοῦ πῆ ὁ ἕνας ὄρσα, σὺ πρέπει νὰ ὄρσαρῃς·
 Σοῦ σκούξῃ ὁ ἄλλος πότζα, σὺ πρέπει νὰ ποτζάρῃς.
 Εἰς πολὺν θὰ ὑπακούσεις καὶ ποιὸν θὰ παρακούσεις;
 Δὲν θὰς ἀγνώμων πάντα εἰς ὅποιον δὲν ἀκούσεις; 260
 Ἀλλ' ἂν ἀντὶ τὸ ἄλας τοῦ γένους νὰ μώρᾳνῃ
 Μικροραδιοουργία, τὰς νίκας νὰ μακράνῃ,
 Τοὺς ἀρχηγούς τῶν ὀπλων ἐκράτουν ἠνωμένους,
 Μὴ τοὺς κτυποῦν οἱ Τοῦρκοι παντοῦ διηρημένους,
 Τοῦ σώματος ἐκράτουν γερὸν τὸ κάθε μέλος,
 Δὰ εὗρισκε ὁ Βραζίμης τοῦ Δράμαλη τὸ τέλος.
 Δὲν ἦθελ' ἔλθει τότε σωτὴρ ὁ Εὐρωπαίος,
 Στους βράχους νὰ σὲ κλείσῃ αὐτοὺς ὡσάν Ἑβραῖος·
 Ἀλλὰ νὰ σ' ἐμποδίσῃ, μὴ χάσῃ τὸ βυζὶ του·
 Οὐδ' ἤθελε βυζάνει καὶ σὲ μετὰ τὴν τιμὴ του. 270
 Ἡ εὐκαιρία ὅμως ὡς χεῖμαρῶς περνᾷει·
 Ἐτοῦτο τὸ πουλάκι ἐπέταξε καὶ πάει,

Καὶ ἂν τρέχων μέσ' στὰ δάση τὸ μετακαπαντήσης,
 Ἀγρίευσε, δὲν στέκει σιμὰ νὰ τὸ κτυπήσῃ.
 Τὸ σύνταγμα! φωνάζεις, ἰσότης! ἀδελφότης!
 Ἀλλὰ τί λέγει ὁ ἄλλος; Ἐγὼ! ἀτομικότης·
 Γὰρ μετὰ τὸ ἔθνος εἶναι ἢ τσέπη νὰ γεμίσῃ,
 Νὰ φάω νὰ χορτάσω, καὶ φοῦρνος μὴ καπνίσῃ.
 Τὸ σύνταγμα εἶναι βρύση, νερὸ ποῦ πᾶς καὶ πίνεις.
 Ἐβρώμισες τὴν βρύση; καὶ πιάτα δὲν θὰ πλύνεις· 280
 Τὸ σύνταγμα εἶναι μάνδρα, τὴν στάνην νὰ φυλάτῃ,
 Μὴ ἔμβῃ λύκος μέσα τὰ πρόβατα νὰ φάῃ.
 Ἀλλ' ἂν ἡ μάνδρα πέριξ εἶν καταχαλασμένη,
 Ἀπ' ὅπου καὶ ἂν θελήσῃ ὁ λύκος δὲν ἐμβαίνει;
 Ἐὰν γερὴ ἢ ἡ μάνδρα καὶ τὰ σκυλιὰ κοιμῶνται,
 Ἡ πέσουν σὲ ψοφῆμι, τὴν μάνδραν δὲν θυμᾶνται,
 Οἱ λύκοι δὲν ἐμβαίνουν κοπάδια μετὰ τὴν στάνην,
 Τὰ πρόβατα νὰ φᾶνε μαζί μετὰ τὸν τσοπάνη;
 Ἄν κάθῃ ὁ τσοπάνης εἰς ὑψηλὴν δραγάτα 290
 Καὶ κάτω τὰ κοπέλια σὰν ἄλογα βαρβάτα
 Κλοτσοῦνται καὶ μαλόνουν, τοὺς λύκους τί τοὺς θέλει
 Κάνεις; τὸν λύκον τότε δὲν κάνει τὸ κοπέλι;
 Τὸ σύνταγμα ἔναι ἢ ψῆφος; ἀλλ' ἂν ληστής ψηφίζῃ,
 Τοὺς ἐκλεκτοὺς δὲν πρέπει αὐτὸς καὶ νὰ ὀρίζῃ;
 Ποῦ μένει ὁ νόμος τότε; ἀφ' οὗ ληστὰι προστάζουν,
 Τοὺς λύκους θ' ἀπολᾶνε, τὰ πρόβατα θὰ σφάζουν.
 Τὸ σύνταγμα εἶναι ροῦχον· ὁ ράπτῃς θὰ μετρήσει·
 Ὅθι κόψῃ πρὶν τὸ ράψῃ τὸν μουστρεῖθ θὰ γδύσῃ,
 Νὰ τοῦ τὸ δοκιμάσῃ, νὰ δῇ πῶς τοῦ πηγαίνει.
 Καὶ τότε μόνον τότε ἀπὸ τὸν ράπτῃν βγαίνει. 300
 Ἄν ὅμως σ' ἀγοράσουν τὸ ροῦχον ἴστο Παρίσι,
 Στὴν Μόσχαν, ἴστο Λονδίνον, καὶ σὰν τὸ κυπαρίσσι·
 Νὰ ἦσαι θὰ σοῦ πᾶξ;—Στενὸ θὰ σὲ γουμπιάζει·
 Πλατὸ, καρικατούρα σωστή· δὲν θὰ σοῦ μοιάζει.
 Καὶ ἂν γερόντου γούνα φορέσῃς σὲ παιδάκι,
 Στερνὰ πὸ λίγαις μέραις τῆς μένει κουρελάκι·
 Τὸ σύνταγμα εἶν παποῦτσι· θὰ πᾶς εἰς τὸν τσαγκάρη
 Νὰ πῆς πῶς ἔχεις κάλους καὶ μέτρα θὰ σοῦ πάρῃ.
 Ἄν ἦναι νεανίας καὶ τὰ κομψὰ σκαρπίνια
 Τὸν καταγοητεύουν, τὸ γάντι, τὰ λουστρίνια. 310
 Καὶ δίχως νὰ τὰ βάλῃ ὡς εὐμορφα τὰ πάρῃ,
 Στερνὰ πὸ λίγαις μέραις τοῦ κόβουν τὸ ποδάρι,
 Ἡ ἀμελεῖ καὶ τέλος τὸ πόδι γαγγραινιάζει,
 Κι' ἀπ' τοῦ ματαίου κόσμου τὰ βάσανα ξεγνοιάζει.
 Πῶς ἢ νομοθεσία ἐτούτη δὲν μᾶς μοιάζει,
 Καλῆτεροί μου εἶπαν μονάχη τῆς φωνάζει.
 Προϋποθέτει ἔθνος πολὺ προωδευμένον·
 Ὅθι ἠθικοποιήσῃ ὁ πόρνος τὴν παρθένον;
 Ποῖς ἔμαθε νὰ κλέπτουν χωρὶς νὰ τιμωροῦνται,
 Ν' ἀρπάξουν νὰ φονεύουν στερνὰ νὰ ἀθωοῦνται; 320
 Ποῖς νὰ καλπονοθεύουν καὶ νὰ οὐδετερόνουν,
 Τὴν θέλησιν τοῦ ἔθνους, σκληρὰ νὰ τὸ σκοτόνουν.
 Ἀνεύθυνοι; Τὸν οἶκον κἀνένας νὰ νοικιάζῃ,
 Ἐπὶ καλῇ τῇ πίστει, καὶ ὁ νοικιαστὴς νὰ βγαζῃ

Στερνὰ τὸν οἰκοκύρη ἀντὶ τοῦ ἐνοικίου,
 Μ' ἀπόφασιν τελείαν αὐτοῦ τοῦ ἐφετείου;
 Ἄν κάμῃς καλοσύνην, νὰ ἔρισκῃς τὸν μπελά σου;
 Ἄν δίνῃς νὰ μὴ πέρνῃς, νὰ χάνῃς τὸν παρᾶ σου;
 Καὶ ἂν θέλῃς νὰ τὸν πάρῃς νὰ σπάῃς τὸ μυαλό σου
 Καὶ τέλος νὰ ζαρώνῃς νὰ κἀνῃς τὸ σταυρὸ σου; 330
 Τὸν ἴσκιο σου νὰ τρέμῃς, εἰς τοὺς κρημνοὺς σὰν γίδα,
 Νὰ φεύγῃς, μήπως πέσῃς· στοῦ νόμου τὴν παγίδα;
 Νὰ θέλῃς δικηγόρον παντοῦ νὰ σὲ φυλάτῃ,
 Ἄν σκύλον νὰ τὸν τρέφῃς ὁ λύκος μὴ σὲ φάῃ;
 Καὶ ἂν στραβοτιμονίσῃ, ὁ ἴδιος δὲν προσέξῃς,
 Σ' ἀναποδογυρίζει, ποτὲ δὲν θὰ ξεμπλέξῃς.
 Ποῖς τὴν στρεφοδικίαν καὶ ποῖς τὴν ψευδορκίαν;
 Αὐτὰ δὲν δείχνουν ὅλα κακὴν νομοθεσίαν;
 Εἰς τὴν ἀρχὴν τὰ ἔθνη προβαίνουν μετὰ ἧθη·
 Μὲ τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον· οἱ πρῶτοι νόμοι μῦθοι. 340
 Ἡ ἐντροπὴ δαμάζει· ὁ φόβος δυσφημίας
 Ὁ χαλνὸς ἀμαρτίας νεανικῆς καρδίας.
 Καὶ ὅταν προχωρήσῃς· στοῦ βίου των τὸν δρόμον,
 Τότ' ἐξ ἀνάγκης πλέκουν τὸ δικτυον τῶν νόμων.
 Τί τὸ κακὸν αὐξάνει. Ἀλλὰ κι' αὐτὰ κρατοῦνε,
 Τοὺς γύπας, τὰ δελφίνια; Ἐτοῦτα τὰ ξεσκλοῦνε.
 Τὰ ἧθη τὰς κακίας θεὰ περιωρίσουν
 Παντοτεινὰ, κ' ἢ πείρα κ' αἰ γνώσεις· σὰν αὐξήσουν.
 Καὶ ὅταν αἰ ἀνάγκαι αἰσχροῦς φιληδονίας
 Τὰ σπλάγγνα καταφάγουν τῆς ὅλης κοινωνίας 350
 Καὶ δουλωθῇ τὸ πνεῦμα, τότ' ἢ δικηγορία
 Σκόνει, ὡς χεῖμαρνος νυκτὸς βαθεῖα σκοτία
 Καὶ σβήνει τὴν ἀλήθειαν, τῆς ἀρετῆς τὸ φάος·
 Τὰ ἔθνη φέρει πίσω· σὲ τὸ ἀρχικόν των χάος.
 Πότ' ἦλθ' ὁ Ἡρωταγόρας; ἐφάνη ὁ Γοργίας;
 Στὴν πτώσιν τῶν Ῥωμαίων τῆς Αὐτοκρατορίας
 Τὸ σμῆνος τῶν ἀκριδῶν ἀχρεῖων δικηγόρων
 Κ' ἐστέγνωσαν τὸ κράτος τῶν τελευταίων πόρων;
 Παράγει ἔθνη νέα ἢ χριστιανοσύνη, 360
 Ἡ γενναιοψηφία καὶ ἡ δικαιοσύνη.
 Ἐμεῖς ψωμί πρὶν φᾶμε μᾶς ἔσπασαν τὰ πιάτα·
 Μᾶς πλάκωσε τὸ γῆρας προτοῦ χαροῦμεν νιάτα.
 Ἀλλὰ αἰ μαϊμούδες μᾶς ἤθελαν Φραντσέζους,
 Καὶ εἰς αὐτὸ, Τεδέσκους, Βυζαντινοὺς, Ἰγγλέζους.
 Ὁ κόσμος εἶν, παιδί μου, μεγάλο πανηγύρι·
 Πλὴν πρέπει νὰ πηγαίνῃς ὡσάν τὸν οἰκοκύρη
 Τὸν ἐμπειρον νὰ πέρνῃς καὶ ὄχι ὡς τὸν χωριάτη,
 Καθάλα νὰ ψωνίζῃς, κλεισμένον τότ' νὰ μάτι.
 Γὰρ μοῦρο ν' ἀγοράζῃς τὸ κόκκινο χαδίρι,
 Τὸ χόρτο γὰρ μετὰξί, διαμάντι τὸ στουρνάρι· 370
 Δευτέρη ν' ἀγοράζῃς πιστοῦ τὴν Ἀμφιτρούτη
 Κι' εὐθὺς ἢ Μπουμπουλίνα νὰ καίεται τὴν τρίτη·
 Νὰ παραγγέλῃς βάρκαν πρὶν κάμῃς τὴν φεργάδα·
 Τσερλιστραῖς γὰρ τουφέκια· ταυρὶ τὴν ἀγελάδα.
 Ληστὰι! ληστὰι! φωνάζεις, μᾶς ἔχασ' ἢ ληστεία!
 Ἀλλ' ἔχεις ἐξετάσει καὶ ποῖα ἢ αἰτία;

Μοῦ λὲς τὴν θέλει ὁ τόπος· παντοῦ λησταπεδόχοι·
 Ἡγούμενοι, ποιμένες, ζευγίται, ξενοδόχοι·
 Ἐρρίζωσε στὰ ἧθη τὸν Δύγκον τραγουδᾶν·
 Λοιπὸν τοὺς κλέπτας θέλουν, ἀφ' οὗ αὐτοὺς τιμᾶνε. 380
 Ὅσοις ἀπᾶν ἀπάνω. Γὰρ πέσ μου τί θὰ κάμῃ,
 Ἄν ἀνεμος φυσήσῃ, τὸ ἄτυχο καλάμι;
 Ὅθι κλίνει τὸν αὐχένα· κι' ἂν ἀπ' ἄλλου φυσήσῃ,
 Ὅθι σκωθῇ καὶ πάλιν εὐθὺς θὰ προσκυνήσῃ·
 Τοῦ κλέπτῃ θὰ γεμίσει ψωμί τὴν ταρκαζίκια·
 Πλακόνει ὁ σφατιώτης, θὰ σφάζει τὴν κατσίκια.
 Ἀλλέως πῶς θὰ ζήσει; γὰρ πέσ μου τί θὰ κάμῃ
 Στὰς ἐρημιαῖς, τὰ ὄρη ἐτοῦτο τὸ καλάμι,
 Ἀφ' οὗ τοὺς λύκους πλάνει καὶ τοῦ τοὺς ἀπολᾶνε;
 Αὐτὸ τὸ ἔθνος μόνον τὰ ἧθη τὰ βασιτᾶνε. 390
 Μὲ δυνατὸν ἀσκέπτως κἀνένας δὲν τὰ βάνει·
 Γιατὶ καλὰ γνωρίζει πῶς πέρα δὲν τὰ βγάνει·
 Γιατὶ λοιπὸν πέντ' ἐξῆ σηκόνουνε παντιέρα
 Κατὰ τῆς ἐξουσίας καὶ ἴστο Μωριά, ἡμέρα;
 Νὰ τοῦ κακοῦ ἢ ἔδρα· εἶν' ἢ ἀδυναμία
 Ποῦ κατὰ νόμον ἔχει σ' ἡμᾶς ἢ ἐξουσία.
 Τοὺς λυκοὺς θεὰ βάλει νὰ βόσκουν τὰ κοπάδι,
 Τὰ πρόβατα νὰ τρώγουν αὐτὴ νὰ βγαίνῃ λάδι.
 Ἡ τιμημένη ὅμως τοὺς λύκους θὰ κτυπήσῃ·
 Τὸν λύκαρχον συμφέρει σ' αὐτὸ νὰ βοηθήσῃ; 400
 Τοῦ γείτονος ἢ ἔχθρα, ἢ ὀλιγανθρωπία,
 Συντείνουν καὶ τοῦ τόπου ἢ τύση δυστυχία·
 Ἀλλ' ὁ καλὸς ὁ γείτων ἀφίει νὰ γογγίξῃ
 Τὸν γείτονα; μετὰ τὸν τὰ δῶρα τοῦ γυρίζει.
 Ἡ γῆ μας εἶν' παρθένος, φιλόπονος ἀντέχει
 Ὁ κάτοικος, νοήμων· πλὴν κἀτι τι δὲν ἔχει.
 Ἀλλὰ πῶς θεὰ κάμω; πῶς νὰ τὸ ἀποκτήσω;
 Εἶν' δύσκολο κομμάτι· κι' αὐτὸ θεὰ σοῦ λύσω.
 Ἀνίσως τὰ παιδιὰ σου σοῦ συμμαζεῦσουν οὐλοὺς,
 Τί τῶν παιδιῶν ἀρίστων καὶ τούτους κάμνουν φίλους, 410
 Καὶ τὰ ψωμιὰ ἀρπάζουν καὶ τὰ παιδιὰ πεινοῦνε,
 Καὶ ὅταν ἴστο κομμάτια οἱ σκύλοι γλυκαθοῦνε
 Δὲν ἔχεις νὰ τοὺς δώσῃς, τριγύρω σου γαυγίζουν,
 Σοῦ δείχνουνε τὰ δόντια, τὸν ἴδιον φοβερίζουν,
 Ἐσὺ τί κάμνεις τότε; ἀρπάζεις ἕνα ξύλο,
 Τοὺς ἀλευρογυρίζεις καὶ διώχνεις τέτοιον φίλο.
 — Ἀλλὰ ἢ ἐξουσία εἰς ὅλα δὲν προφθάνει,
 Καὶ οὔτε πρέπει ὅλα μονάχη νὰ τὰ κἀνῃ.
 Γὰρ τοῦτο θὰ σὰς δεῖξω πῶς εἶναι κι' ἄλλος τρόπος·
 Ὁ πληθυσμὸς ν' αὐξήσῃ καὶ νὰ γεμίσῃ ὁ τόπος. 420
 Ἐσὺ παλιγγωγιάτη πωλεῖς τὸ γαῖδουράκι·
 Νὰ κάμῃς τῆς Κυρίας χρυσὸ κοντογουνάκι·
 Ἐσὺ πωλεῖς τὴν βάρκα τὴν νύμφην νὰ στολίσῃς·
 Ἐσκέφθῃς, κακομοίρη στερνὰ πῶς θὰ τὴν ζήσῃς;
 Παράκαιρα, σὺ ἄλλε, ξεκάνεις τὸ γουροῦνι,
 Φλιασιδί νὰ τῆς πάρῃς νὰ τρίψῃ τὸ πηγοῦνι,
 Τὰ δόντια νὰ τῆς πέσουν, σὰν σκύλα νὰ μαυρίσῃ,
 Εἰς τὸν ἀνθὸ τῆς νιότης γερὰ νὰ καταπτήσῃ.

Ὁ βάρβαρος δὲν πρέπει νὰ βλέπῃ τὸ βουβάλι·
 Δὲν πρέπει σὺ νὰ βλέπῃς τί κάμνουν οἱ μεγάλοι. 430
 Ἐσὺ τοῦ δίνεις πρῖμα· ἀφίνεις τὸ τιμόνι·
 Εἰς τὴν δροσιὰ κοιμάσαι κι' ἡ βάρκα πελαγόνει.
 Ἄλλ' ἂν, ἐνῶ κοιμάσαι, ὁ ἄνεμος γυρίσῃ,
 Δὲν ἔμπορει τὴν βάρκα ν' ἀναποδογυρίσῃ;
 Ἢ ἂν ἐξάφνου πέσῃ, στεριὰ στεριὰ νὰ πιάσῃς
 Δὲν θὰ σοῦ ἔγῃ ἡ γλώσσα, νὰ λάμνῃς δὲν θὰ σκάσεις;
 Ἐνῶ λοιπὸν εἰς ἄρχων, μὴ γίνεσαι χωριάτης,
 Μὴ κάμνῃς ὅπως κάμνει μωρὸς παλιαγωγιάτης.
 Σὰν ἦν ὁ ἄνδρας ἄνδρας καὶ ἡ γυνὴ γυναῖκα,
 Ὁ οἶκος προσδεύει μὲ τέκνα χίλια δέκα· 440
 Γυνὴ σὰν γίνῃ ὁ ἄνδρας καὶ ἄνδρας ἡ γυναῖκα,
 Τὸν οἶκον κάμνουν ρόδιδο· πηγαίνουνε 'στὴ Μέκκα.
 Ἄς πάῃ 'στὸ γεφύρι κἀνεῖς 'σὰν ἀποκάμη,
 Νὰ 'δῇ πῶς τὰ γαϊδουρία περνοῦνε τὸ ποτάμι.
 Σὰς εὐχομαι, κυράδες, νὰ βάλετεκοζόκα,
 Νὰ πιάσετε ὀπίσω τὸν ἀργαλιῶ, τὴν βόκα,
 Οἱ γάμοι νὰ πληθύνουν, ὁ τόπος νὰ γεμίσῃ,
 Ὁ κόσμος νὰ χορταίνῃ καὶ τότε καὶ ν' αὐξήσῃ.
 Ἄλλ' ἂν νὰ πάρῃς κότσους, τοῦ διάκου τὸ στιχάρι
 Νὰ γίνεσαι λελοῦδα, ἐκεῖ ποῦ εἶσαι χάρη, 450
 Τὸν ἄνδρα σου βιάζῃς νὰ δώσῃ τ' ἀμπελάκι,
 Καθὼς ὁ γαϊδουριάτης τὸ δόλιο γαϊδουράκι,
 Κ' ἐκεῖνος ἐκουτάθῃ νὰ σὲ εὐχαριστήσῃ
 Τὸ τέλος δὲν ἐσκέφθῃς; ληστὴς μὴ καταντήσῃ;
 Μιμῆσαι τὴν Εὐρώπην, θωρεῖς τὰ φιγουρίνα·
 Ἄλλ' εἶναι μὴ τὸ πλῆθος ψοφήσῃ ἀπὸ τὴν πείνα.
 Καὶ πάλιν οἱ σοφοὶ τῆς μὲ μαρμαμαῖνα χεῖλη
 Φωνάζουν πῶς τὸ πνεῦμα κατέπιζεν ἡ ὕλη.
 Σ' ἐσὲ τὸ ἐναντίον, βαρεῖς πληρόνεις φόρους·
 Τὴν γλῶσσαν σοῦ στεγνόνουν τοὺς ἀναγκαίους πόρους. 460
 Γιατί;—Εἰς τὰ χαμένα· χουφτιλὰς νὰ τὰ πετάξουν,
 Τὸν τόπον νὰ μαράνουν, νὰ τὸν κατερημάξουν.
 Ἄλλὰ πολλὰ σὰς εἶπα· ἀπόστασ' θὰ μείνω.
 Δὸς μου νερὸ λιγάκι τὸ στόμα μου νὰ πλύνω.
 Θεὸν ἀκαθίσω λίγο ἐδῶ νὰ ξαποστάσω
 Τὴν προσοχὴν ὀλίγον καὶ σὰς νὰ ξεκουράσω.

Σοῦ εὐχομαι, Ἑλλάδα νὰ ζήσῃς, νὰ ὑπάρξῃς,
 Δι' ἐμβριθοῦς σοφίας, ὡς ἡ ποτὲ νὰ ἄρξῃς.
 Τὴν μάνα σου ἡμέραν καὶ νύκτα νὰ θυμάσαι,
 Τί ἦτο, πῶς ἐχάθῃ, καὶ ἐκεῖ ὁποῦ κοιμάσαι. 470
 Ἄλλὰ νὰ μὴ συχνάζῃς εἰς τὰ νεκροταφεῖα,
 Νὰ κλαίῃς 'μέρα νύκτα· τί εἶν ὑποκρισία.
 Ἀπέθαν' ὁ γόνις μου. Ἀπαύστως θὰ τὸν κλαίω;
 Καλὸ του κατευόδιο· ἄς ἔξῃ· τί τοῦ πταίω;
 Θεὸν τὸν μνημονεύσω δυὸ τρεῖς φοραὶς τὸν χρόνον.
 Ἄλλ' ἔχω καὶ ἄλλα χρέη· αὐτὸν δὲν ἔχω μόνον.
 Θ' ἀφήσω τὰ παιδιὰ μου; ἂν ἔχω τρεῖς παράδες·
 Σπερνὰ θὰ τοὺς μοιράσω, σπράντα 'στοὺς παπάδες;

Νὰ μ' ἐπαινέσουν τάχα· καὶ ἐμὲ νὰ βοηθήσουν
 Οἱ πατρικοὶ μου φίλοι. Μ' ἄρκει νὰ μὴ μὲ γδύσουν. 480
 Ἄλλὰ κακὴ μου ἡμέρα, ἀνίσως περιμένω
 Τοὺς φίλους, τό'να χέρι μετ' ἄλλο σταυρωμένο.
 Ἀπ' τὴν μηλιά ἂν δὲν πέσῃ τὸ μῆλον δὲν φυτρώνει
 Φυτάδι, τῆς μητρός του ὁ ἴσκιος τὸ σκοτόνει·
 Καὶ πρέπει ν' ἀποθάνῃ ἡ μήτηρ γιὰ νὰ ζήσῃ·
 Μὲ τοὺς χυμοὺς τῆς μάνας τὸ νέον θὰ αὐξήσῃ.
 Δὲν σὲ καταλαμβάνω τί λέγεις· νὰ ὑπάρξω,
 Δι' ἐμβριθοῦς σοφίας ὡς ἡ ποτὲ νὰ ἄρξω.
 Σὰν δὲν καταλαμβάνῃς, θὰ σοῦ τὸ ἐξηγήσω·
 Καὶ ἂν προκατελημμένη, θεὸν σὲ καταπέισω. 490
 Παιδί μου, δὲν ὑπάρχεις· τὸ λέγεις μοναχήσου.
 Δὲς πῶς δὲν ἔχεις γλώσσαν καὶ πῶς ἡ ἐδικὴ σου
 Ἢ γλώσσῃ τῶν ἀρχαίων. Ἄλλὰ αὐτὴν τὴν νοιώθῃς;
 Ἀναντιρρήτως ὄχι. Λοιπὸν παλιούρια κλώθεις.
 Ἀφ' οὗ δὲν ἔχεις γλώσσαν, ὡς ἔθνος δὲν ὑπάρχεις.
 Μουγκῆ, κωφὴ σὰν ἦσαι μπορεῖς ποτὲ νὰ ἄρξῃς;
 Ὁ Ῥήγας Βελεστίνας ἐφώναζεν, ὑπάρχω!!!
 Σὺ δὲν ἀξίζεις πλέον· ἐγὼ π' ἀξίζω θ' ἄρχω!
 Καὶ ἂν πολλοὶ ἐτόλμων νὰ ποῦν αὐτὸ, θὰ ἤρχε·
 Ἀναντιρρήτως τώρα Τουρκία δὲν ὑπῆρχε. 500
 Σὺ κάνεις παντομίμας. Παιδί μου, ἔχεις πνεῦμα·
 Ὁμοιάζεις τῆς μητρός σου πολὺ. Ἄλλ' εἶναι ρεῦμα
 Τὰ ἔθνη· τὰ ποτάμια 'στὴν θάλασσαν κοιλοῦνε,
 Κ' εἰς τὸν εὐρύν τῆς κόλπον θὰ ἀνακατοθῶνε.
 Γενναῖα πρέπει νὰ 'σαι, ν' ἀκούῃς τὴν ἀλήθειαν·
 Ἐτράφεις ἕως τώρα, πτωχὸ, μὲ παραμύθια.
 Ὁ Ἄγγλος καὶ ὁ Γάλλος, ὁ Ἰταλὸς εἶν νόθοι·
 Ἄλλὰ καθένος τούτων, ἀμέσως, ποῦ ἠνδρώθῃ,
 Ἐφώναζεν ὑπάρχω!!! ὡς 'ξεύρω θὰ 'μιλήσω,
 Νὰ πῶ πονῶ ἡ χαιρῶ· σ' αὐτὴν θὰ τραγουδήσω· 540
 Δὲν θὰ εἶπῶ, φιλέω, 'στὴν ἀγαπητικιά μου,
 'Στὴν μάνα· θὰ φωνάζω, σὰς ἀγαπῶ, παιδιὰ μου.
 Ἢ μάνα τὸ παιδί τῆς δὲν θένα νανουρίσῃ
 Λατινικὰ θαμμένα· τὴν ζῶσαν θὰ 'μιλήσει.
 Καὶ ἔχουν Σεῖκσπῆρ, Μολιέρων, Μολιέρων,
 Τὸν Δάντην, τὸν Πετράρχην, τὸν Τάσσον τὸν Βολταῖ·
 Ἀπὸ ἐμᾶς τὰ πῆραν, μοῦ λέγεις.—Κακομοίρη! [ρον
 Τί ἔχεις σὺ νὰ δώσῃς; παιδάκι δίχως κύρη,
 Ποῦ ἀπεγαλακτίσθῃς μὲ ἐλεημοσύνην, 520
 Ἐσώθῃς καὶ ὑπάρχεις ἀπ' τὴν χριστιανοσύνην.
 Πλὴν τῶν νεκρῶν τὸ ἔχει τῶν ζώντων εἶναι κτῆμα·
 Καὶ σὺ π' αὐτὰ νὰ πάρῃς δὲν εἶν κἀνένα κρίμα.
 Τοὺς ὄρους ποῦ δὲν ἔχεις νὰ ἔρῃς εἰς τὴν Ἀρχαίαν·
 Ἄλλ' ὄχι καὶ νὰ τρέχῃς μὲ περικεφαλαίαν
 Σχεδὸν γυμνὸς 'στοὺς δρόμους μὲ τὸ πουκαμισάκι·
 Καὶ βρεκεκὲν ἀπαύστως νὰ λὲς, ὡς οἱ μπακᾶκοι.
 Τοὺς ὄρους ἂν ἐπῆρες τῶν νόμων δὲν εἶν θαῦμα,
 Τῆς ὕλης ἐπιστήμης· σοῦ ἔλειπε τὸ πρᾶγμα.
 Διδάσκαλον τοῦ γράφειν νὰ λάβῃς τοὺς Ἀρχαίους,
 Καὶ νὰ τοὺς προτιμήσῃς ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους. 530

Αὐτὸ 'στὸ συμβουλεύω· καὶ νὰ λεπτελογήσῃς
 'Στῆς γλώσσης τὴν οὐσίαν καὶ νὰ τεχνολογήσῃς.
 Τὸ πνεῦμα, τὰς ἰδέας, τὴν τέχνην τῶν ἀρχαίων
 Νὰ φᾶς νὰ κάμῃς γάλα διὰ τροφὴν τῶν νέων.
 Ἄλλ' ὄχι νὰ ἀρνήσῃς τὸ ἔθνος πῶς ὑπάρχει·
 Νὰ τ' ἀναδείξῃς μᾶλλον ὡς ἄξιον νὰ ἄρξῃ.
 Μὴ λὲς ἐγὼ εἶμ' Ἄγγλος· ἐσὺ, ἐγὼ 'μαι Γάλλος·
 Ὁ ἄλλος Ῥωσσολάτρης καὶ Τουρκάλᾶς ὁ ἄλλος.
 Ἄλλὰ νὰ λὲς εἶμ' Ἕλληνα· μικρὸς πλὴν θὰ αὐξήσω·
 Μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν καὶ γὰρ θὰ πολεμήσω 540
 'Στὸν ἐνδιέξον ἀγῶνα τῶν ἐξευγενισμένων,
 Τὸ ἄσυλον νὰ ἦμαι τῶν ὑποδουλομένων
 Ἀθλίων ἀδελφῶν μου, ποῦ ἡ φιλαργυρία
 Τῶν ἰσχυρῶν ἀφίνει νὰ τῆκῃ ἡ δουλεία.
 Παιδί μου, ἡ ἀνυπαρξία ἀμάρτημα μεγάλο
 Πολιτικοῦ θανάτου, ὁποῦ δὲν εἶναι ἄλλο.
 Ἐτοῦτο σὲ παιδεύει καὶ δὲν θὰ προχωρήσεις,
 Ἄν δὲν τὸ καταλάβῃς καὶ ἀμέσως δὲν τ' ἀφήσῃς.
 Αἱ γνώσεις σου ποιαὶ εἶναι; κακὴ τεχνολογία.
 Ὁ δρόμος ποῦ βαδίζεις; ἡ ἀκαταληψία. 550
 Πανεπιστήμιέ μου, γνωρίζεις ὁ ταμπάκης,
 Τὸ τί παπούτσι φτιάνει ὁ μαστροθοδωράκης.
 Γαϊδοῦρι 'στὴν Εὐρώπην ἂν πάῃ, τί θὰ πάρῃ;
 Γαϊδοῦρι θὰ γυρίσει μὲ δίχως τὸ σαμάρι.
 Αἱ τέχναι σου ποιαὶ εἶναι; καὶ μιὰ πελοποποτίλια
 Καὶ πῆλινο τσουκάκι θὰ ῥθοῦν ἀπ' τὴν Μαρσίλια.
 Παιδί μου, εἶσαι νέα, σ' ἀρέσουν τὰ παιγνίδια·
 Εἶν φυσικὸν ἡ νέα νὰ θέλῃ τὰ στολιδία.
 Ἄλλ' εἶσαι δίχως μάνα, πεντάρφανη, μικροῦλα,
 Μ' ἀθλίους ἐπιτρόπους, ἀνήξευρη, πτωχοῦλα. 560
 Καὶ ἔβρισκασαι 'στὴ μέση διπλῆς πολυτελείας,
 Τυφώδους ἀτμοσφαιρας καὶ τῆς ἀνυπαρξίας.
 Ἢ μιὰ τὴν οὐσίαν σοῦ φθείρει σὲ μαρναίνει,
 Ἢ ἄλλῃ τὸν καιρὸν σου χαλᾶ καὶ σὲ κουτιζίνει.
 Τὸ ἄλφα δὲν γνωρίζεις καὶ ἔχεις φαντασία
 Πῶς ἐσὺ μόνῃ εἶσαι ἡ καθυπερσοφία.
 Σὲ ἔπεισαν νὰ λέγῃς πῶς ὑπαρξίν δὲν ἔχεις·
 Καὶ ὅμως κατακτῆσεις παντοῦ νὰ κάμῃς τρέχεις,
 Ὡσὰν τὸν Δὸν Κιστότον· πῶς εἶσαι κληρονόμος 570
 Τῶν Μακεδόνων, ὅτι τὸν Ἄγγλον πλάνει τρόμος
 Μὴν εὐρῆς τὰ χαρτιά σου καὶ τὴν κληρονομίαν
 Τὴν πατρικὴν ζητήσῃς, τοῦ πάρῃς τὴν Ἰνδιάν.
 Τ' ἀμπέλι νὰ τοῦ πάρῃς, παιδί μου πόλὸς σ' ἀφίνει;
 Ἄλλ' ἦταν γονικό μου;—Ἄς ἦταν δὲν 'στὸ δίνει·
 Τ' ἀγόρασε· τὸ πῆρε γιὰτ' ἦτον κακομοίρης
 Ὁ πάππος σου ὁ προσπάππος καὶ ὄχι νοικοκύρης.
 Ἐὰν ὁ κάτοχός του ἦν ἄσωτος, χρωστάει
 Τὰ μαλλοκέφαλά του, δὲν βρίσκῃ τί νὰ φάῃ,
 Θὰ πωληθῇ καὶ τότε εἰρηνικῶ τῶ τρόπῳ
 Μπορεῖ νὰ τ' ἀποκτήσῃς μὲ ἰδρωτὰ, μὲ κόπο. 580
 Ἄλλ' ἄσωτος ἂν ἦσαι, ἂν ἔχῃς βουλιμίαν
 Χρημάτων, δὲν χορταίνῃς, κακὴν οἰκονομίαν,

Καὶ λὲν οἰκονομίας ἀπαύστως πῶς σοῦ κάνουν
 Κι' ἀκαταπαύστως ὅμως τὰ χρέη σοῦ αὐξάνουν,
 Κεφάλαια καὶ τόκοι, τὸν δρόμον ὅπου τρέχεις,
 Θεὸν σοῦ καταπίουν καὶ τοῦτο ὅπου ἔχεις.
 Λοιπὸν νὰ πῆς ὑπάρχω! Δὲν θέλω δούλους κλέπτας,
 Ἀχρείους, δίχως πίστιν καὶ ἀναισχύντους ψεύστας·
 Ἀηστῆς ἔὰν μὲ κλέψῃ, θεὸν τὸν συγχωρήσω·
 Ἄλλ' ἂν μὲ κλέψῃ δούλος, θὰ τὸν λιθοβολήσω. 590
 Αὐθένται, τὸ καλύβι ἐτοῦτο νὰ καθίσω
 Μοῦ δώκατε τὸν κῆπον αὐτὸν διὰ νὰ ζήσω.
 Ἄν ἔρχεσθε ὡς φίλοι τὸ φέσι μου σὰς βγάνω·
 Ἄλλὰ ἐγὼ πορνεῖον τὸν οἶκον μου δὲν κάνω.
 Τὸν ἄνδρα μου τὸν πρῶτον μ' ἐκάματε ν' ἀφήσω·
 Ἢ μιὰ ντροπὴ μὲ φθάνει· τὸν νέον θὰ τιμήσω.
 Ἄλλὰ τὸν θέλω ἄνδρα· καὶ δεῖτε μου τὴν πλάτη.
 Εἶσθ' εὐγενεῖς ὡς πρέπει· καὶ ἐντροπὴ κομμάτι!
 Ἐγὼ μὲ λέν' Ἑλλάδα! Δὲν θέλω δάνειά σας·
 Ἐχόρτασα· μὲ φθάνει· χαρῆτε τὰ καλά σας. 600
 Τὸ καλοκαίρι τσίτι, πκνὶ θεὸν φορέσω,
 Σαγλάκι τὸν χειμῶνα, μὴ ἤθελ' ἤμπορέσω
 Μὲ τὴν οἰκονομίαν καὶ σὰς νὰ ξεπληρώσω,
 Τὸν νοῦν μου ἀπὸ τὸ βάρος αὐτὸ νὰ ξεφορτώσω.
 Εἰς τοῦτο τὸ καλύβι ἐγὼ θεὸν ὀρίζω,
 Ἄλλῶς πάρετέ το, κι' αὐτὸ σὰς τὸ χαρίζω.
 Ἑλληνικὰ νὰ μάθω, διδάσκαλε, δὲν ἔχω
 Καιρὸν καὶ δὲν κμνθάνω· βιάζομαι νὰ τρέχω.
 Ἐπάνω σ' ὄλα, φίλε, δὲν σὲ καταλαμβάνω·
 Μὲ ἔπιασ' ἀηδία καὶ τὸν καιρὸν μου χάνω. 640
 Πλὴν τακτικὰ θὰ πέρνεις, νὰ 'ξεύρῃς, τὸν μισθόν σου·
 Ἄλλὰ θὰ ἐξοδεύεις πρὸ πάντων τὸν καιρὸν σου
 'Στὴν γλῶσσαν μου νὰ γράφῃς, διὰ νὰ μὲ φωτίσῃς;
 Καὶ ἄνθρωπον ὡς πρέπει νὰ μ' ἀποκαταστήσῃς.
 Καὶ ὅταν βάλω τάξιν 'στὸν οἶκον, ἡσυχάσω,
 Νὰ 'ξεύρῃς μοναστήρι μεγάλο θὰ σοῦ φτιάσω
 Καὶ θὰ τὸ ὀνομάσω Μεγάλον Περικλιεῖ
 Καὶ εἰς αὐτὸ ἐσένα θὰ βάλω ἱερέα,
 Μὲ ἄνεσιν εἰς τοῦτο τὰς Μούσας νὰ λατρεύῃς
 Καὶ τὴν γλυκελά μου μάνα συχνὰ νὰ μνημονεύῃς. 620

Η ΟΥΡΑ.

Ἐδῶ θελα νὰ μείνω, νὰ μὴ πολυλογήσω·
 Πλὴν μένει ἀπορία καὶ πρέπει νὰ τὴν λύσω.
 Τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων, τὴν θείαν, τὴν ἀρχαίαν
 Ἑλληνικὴν ν' ἀφήσω, μοῦ λέγεις; Ποῖαν νέαν
 Νὰ ἀντικαταστήσω; Τὴν γλῶσσαν τῆς θρησκείας,
 Τοῦ Θεοῦ Χρυσοστόμου, τῆς πρώτης ἐκκλησίας;
 Τί θὰ εἰπῇ ἡ Εὐρώπη, ποῦ ὡς θεὸν λατρεύει
 Τοῦ Πλάτωνος τὴν γλῶσσαν, τοὺς νέους ἐκπαιδεύει
 Στὸ τέλειον τῆς τέχνης, τὴν γεῦσιν τοὺς μορφώνει,
 Ἀπ' τοῦ καιροῦ τὴν ὕλην τὸ πνεῦμά των ὑψάνει 630

Με τὰ διδάγματα της

Τὰ παραδείγματα της;

Ἡ γλῶσσα τῆς θρησκείας εἶν, φίλε, μὴ μοῦ ἄπτου·
Καὶ ἤθελ' εἶσθαι ἔργον μωροῦ κωντηλιανάπτου,
Νὰ στοχασθῆ καὶ μόνον τις νὰ τὴν μεταβάλλῃ.

Εἶν δρυς παλαιωμένη, ἄγια, ὅπου ἄλλη
Δὲν εἶναι τῆς Δωδώνης! Αὐτὴ συννηωμένα
Τὰ ἔθνη τῆς Τουρκίας κρατεῖ τὰ δουλωμένα.
Αὐτὰ θὰ διαίρεσει ἐχθρὸς ἀλλ' ὄχι φίλος·

Μὴ χωρισθοῦν θὰ σκούζεις ὡς πιστεμένος σκύλος. 640
Ὁ χωρισμὸς αὐθέντην ν' ἀλλάξουνε θὰ κάμει·
Καὶ δρυς δὲν θέλει γίνεαι τ' ἀδύναμο καλάμι.
Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ γλῶσσα εἶν τοῦ ἱερατείου·
Ἄπλᾶ θὰ ὁμιλήσει 'στὰ ὄψα τοῦ ποιμνίου
Ὁ ἱερεὺς, ἂν θέλῃ αὐτὸ νὰ καταπίσει·
Τὸ εὐαγγέλιον μας ἀπλᾶ θὰ ἐξηγήσει.

Βουλγαρικά, Βουλγάρους ἂν ἔχῃ καὶ ἂν Βλάχους,
Τὴν Βλαχικὴν καὶ ἀνίσως ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους
Ψυλὰ στὸ Μαυροβοῦνι τὸ φῶς θὰ διαχύσει,
Τοῦ καθενὸς τὴν γλῶσσαν ἀπλᾶ θὰ ὁμιλήσει· 650

Καὶ τὸ ἱερατεῖον ἀνάγκη νὰ τιμῆσῃ·
Μὲ ἀρετὴν καὶ φῶτα πλουσίως νὰ προικίσῃς.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, εἰς Ἀρχιερέα
Ἦθ' εὔρει ν' ἀμαρτάνει, ποιμένα, ἱερέα,
Εἰς τῆς Νικαίας εἶπε τὴν σύνοδον θὰ ρίψει
Τὸν μέγαν του μανδύαν ἐπάνω νὰ τοὺς κρύψῃ·
Σὺ πέρνεις τὴν τρουμπέτα· ἐλάτε νὰ ἰδῆτε
Τί κάμνει ὁ δεσπότης; λοιπὸν διορθωθῆτε.

Ἡ γλῶσσα ἡ Ἀρχαία σ' ἡμᾶς παχὺ λιβάδι,
Ἐλῶδες, μὲ βατράχους καὶ βουβαλλῶν κοπάδι, 660
Μὲ πυρετοὺς τυφώδεις καὶ ἔχει σπληνισμένον
Τὸ ἔθνος, δίχως αἶμα, κατακλιτρινισμένον·
Καὶ τοῦτο τὸ λιβάδι σοῦ λέγω νὰ στεγνώσῃς,
Κ' εἰς τεχνικὸν ἀλέτρι αὐτὸ νὰ παραδώσῃς.

Νὰ γίνῃ περιβόλι με ἄνθη μυρισμένα·
Εἰς θεμωνιάς τ' ἀστάχια νὰ βλέπῃς σωριασμένα·
Μὲ ξεσυνεριστὰν τριγύρω ν' ἀλωνίζου·
Ἄλλου τ' ἀραποσιτὰ βαθεῖα νὰ πρασινίζου·

Πορτοκαλιαὶς στοὺς κήπους γεμάταις πορτοκαλία·
Τῆς ροιδιάς τὰ ἄνθη νὰ λάμπουν ὡς κοράλλια· 670
Τῆς λεμονιάς, στὰ νέα, τὰ κίτρινα λεμόνια,
Νὰ χύνουν εὐωδία, τὰ κίτρα, τὰ κιδωνία·
Νὰ κρέμεται στὸ κλῆμα δροσάτο τὸ σταφύλι·
Νὰ τρέχῃ τὸ νεράκι καὶ νὰ γυρίζουν μύλοι,
Ἀντὶ νὰ κάμνουν λιμναις, διαμάντια νὰ κοιλοῦνε·
Τ' ἀρνάκια νὰ βελάζου 'στὰ χόρτα νὰ πηδοῦνε·
'Στὰ δένδρα τὰ πουλάκια ν' ἀκούης νὰ λαλοῦνε·
Κι' οἱ γεωργοὶ τριγύρω φαῖδροι νὰ τραγουδοῦνε.

'Στὸ νήπιον τί δίδουν τροφήν;—Τοῦ δίδουν γάλα·
Ἀλλ' ἂν ψωμί τοῦ δώσης παχὺ με τὴν κουτάλα; 680
Τί θὰ συμβῆ;—Γνωρίζεις; ἀχάμια θὰ τὸ πιάσῃ.
Κι' ἂν βοδινοῦ ψημμένο; ἀφοῦσα' θένα σκάσει.

Καὶ τότε με γαϊλάπαις θ' ἀρχίσεις καὶ κλυστήρια·
Κινίνα· δὲν θὰ σθῆνουν διὰ τὰ θυμιατήρια.
Ἄν διαίταν δὲν κάμῃ, ὁ πυρετὸς χρονίζει,
Μαραίνεται τὸ βρέφος καὶ κατακλιτρινίζει·
Παραξενιαὶς γεμάτο θὰ εἶναι, θὰ γρινιάζει·

Τὴν μάνα θὰ γυρεύει· θὰ κλαίει θὰ φωνάζει.
Ἄν τὸ παιδί χορταίνῃ τῆς μάνας τοῦ τὸ γάλα,
Καὶ τότε δὲν τοῦ δίνεις ζουμί με τὴν κουτάλα. 690

Ἀλλὰ, νὰ τὸ γελάσῃ, τοῦ δίνεις γαλατάκι
Τριψάνα καὶ ψωμάκι βρεμμένο 'στὸ ζουμάκι·
Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ βρέφος συνηθίζει
Καὶ εὐκολὰ κἀνένας τὸ ἀπογαλακτίζει.

'Ἄν ἱατρὸν ῥωτήσῃς γιὰ τὸ κλιτρινισμένον
Ποῦ εἶπα παραπάνω, τὸ μισοκλιτρινισμένον,
Ἄν ἦναι τσαρλατάνος, τὰ γιγνῆτικὰ θ' ἀρχήσῃ,
Χημεῖον θὰ τὸ κάμει, νὰ 'στὸ ξεπροβοδίσει.

Ἄλλ' ἂν καλὴ τοῦ τύχη τὸ ρίψῃ σ' Ἰπποκράτην,
'Ἢ εὐσπλαγγον κἀνένα ἐμπειρικὸν Σωκράτην, 700
Ἄπλῃ ματιὰ θὰ ρίψῃ κ' εὐθὺς θὰ διορίσει
Τὸν καθαρὸν ἀέρα νὰ ροδοκοκκινίσῃ.

Τὸ ἔθνος εἶν τὸ βρέφος· καὶ ἡ ἀρχαία γλῶσσα
Τὸ βοδινοῦ, ὁ χοῖρος, ποῦ ἐξοδεύεις τόσα
Διὰ νὰ σοῦ χαλάσῃ τοῦ νοῦ σου τὸ στομάχι,
Νὰ σὲ ξαναλατίσῃ 'σάν τὸ βληχρὸ σαλάχι·
Ἀντὶ τροφήν νὰ δώσουν 'στὴν Νέα νὰ γερεύσῃ
Νὰ ἔχῃ πλήθους γάλα τὸ βρέφος τῆς νὰ θρέψῃ,
Ἀφίνου νὰ ψοφίσῃ, καὶ ἀποθηκαρίους,

Ἐμπειρικὸς ἀγύρτας, βιβλιοθηκαρίους 710
Ἐγέμισαν τὸν οἶκον γιὰ νὰ τοῦ κάμουν κούρα,
Νὰ τὸ ἀποσταλάξου, νὰ βγάλουνε τσιπούρα.

Γραμματικὰς, κανόνας, συντακτικὰ μεγάλα.
Ἀλλὰ καταλαμβάνει; Τὸ βρέφος θέλει γάλα,
Τῆς μάνας του.—Δὲν ἔχει.—Τῆς ἔδωκε νὰ φάῃ;
Ἐάν δὲν βάλῃς λάδι στὸν λύχνον θὰ φωτᾷ;

Πολλὰς φοραὶς ἡ μάνα τὰ γιγνῆτικὰ του πίνει
Καὶ διαλελυμένα 'στὸ γάλα τῆς τὰ δίνει·
Μὲ τί θεὰ ποτίσει τὸ δύστυχο παιδάκι,
'Ἄν ἦναι πικραμένη, τὸ γάλα τῆς φαρμάκι; 720

Διδάσκαλε, τὰ πλούτη 'στὸ ἔθνος τῆς Ἀρχαίας
Θὰ δώσεις με τὸ γάλα τῆς ζωντανῆς τῆς Νέας.
Σὺ δὲς τοῦ τύπτω, Μοῦσα, καὶ τὸ 'πίσω' ἀηδία
Κι' ἀφίνει τὰ ἀρχαῖα καὶ ἡ μυθιστορία

Τὸν νοῦν τοῦ σπκῶνει, παιδαγωγὸς τοῦ ἐγίνῃ,
Τὸ σῶμα τοῦ μαραίνει καὶ πνεῦμα δὲν τ' ἀφίνει.
Διδάσκαλε ἂν ἔχῃς παιδί νὰ κατηχήσῃς,
Στὴν τρυφερὰν καρδιά του πρὸ πάντων θὰ μιλήσῃς.

Τὰ δύσπεπτα χωνεύουν οἱ ἠλικιωμένοι,
Ποῦ ἔχουνε στομάχι γερὸ, εἶν' μαθημένοι. 730
Σὺ γάλους καὶ γουροῦνια 'στὰ βρέφη μαγειρεύεις·
Στερνὰ μεγάλους ἄνδρας μοῦ τρέχεις νὰ γυρεύεις·
Ἀφ' οὗ σοφοὺς τὰ βρέφη νὰ κάμῃς θὲς Ὀμήρους,
Μεγάλοι θὰ κυλιῶνται 'στὴ λάσπη 'σάν τοὺς χοίρους.

Μὲ ὄρεξιν νὰ φάγῃ τις πρέπει νὰ πεινάσῃ·
Σωροὺς ἐμπρὸς του βάλῃς, θεὰ ἀηδιάσει·
Μ' ὄρεκτικὰ ἀρχίζου, με τοὺς καρποὺς τελειοῦναι·
Τὴν τάξιν ἂν ἀλλάξου, τὸν στόμαχον φορτόνουν.

Ἐσένα τὸ τραπέζι ἀρχίζει με σαλάτα,
Μὲ ξεῖδι νερωμένο, μ' ἀγίνωτη τομάτα· 740
Μὲ ἄψητο γουροῦνι· κ' ὁ μαῦρος καλεσμένος
'Στὸ δεύτερον πιάτο εἶν' ἀηδιασμένος.

Οἱ παλαιοὶ οἱ γέροι, ποῦ θέλεις νὰ χαλάσῃς,
Διότι τοῦ πατρός σου δὲν θέλεις νὰ δουλάσῃς,
Ἑλληνικὰ ὠμίλου καὶ ἔγραφον· διότι
Τρεῖς κάλπικους παράδες γιὰ τοῦ παιδιοῦ τὸ σκότι
Δὲν ἔδιδαν, τὴν πλῆνα. Καὶ βρέφος ἂν πεινάῃ
Καὶ σκύλον καὶ κοράκι κ' ὠμά θεὰ τὰ φάει,
Ἀξιώμα των εἶχαν' 'στὴν τύχην του ἀφίνω
Νὰ μάθῃ τὸ στομάχι· ἱατρικὰ δὲν δίνω. 750
Ἀλλὰ θὰ ἀποθάνουν πολλά.—Δὲν με πειράζει·
Πολλοὺς εἰς τοὺς ἐφόδους κἀνένας θυσιάζει·
Τὸ φοροῦριον θὰ πάρω.—Τὸ στράτευμα θὰ λυώσῃ.
Ἐκεῖνος ποῦ πεθάνει, θεὰ τὸ μετανοιώσει.
Καὶ λίγοι 'στὰς ἐπάλλεις ἀνέθεσαν τὰς πρώτας.
Σὺ θέλεις νὰ τὸ πάρῃς με δίχως στρατιώτας,
Διὰ πολιορκίας μακρᾶς· καὶ τὸν στρατόν σου,
Μαρτίνεις, παραλύεις· πολύτιμον καιρὸν σου
Καὶ ἐξόδα καὶ κόπους πετᾶς εἰς τὰ χαμένα· 760
Τί πίσω δὲν γυρίζου ποτὲ τὰ πεθασμένα.

Ἡ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπὶ Τιθερίου,
Τοῦ Ἡλιογαθάλου δὲν ἔξῃ, τοῦ Γαῖου;
Καὶ πίσω δὲν γυρίζει ἐκεῖνος ποῦ 'πεθάνῃ,
Καὶ ἱατρὸς κἀνένας νεκροὺς δὲν ἀνασταίνει.
Λοιπὸν νομίζω βλέπεις, ὡς Ἥλιον, ὡς ἡμέρα,
Πῶς τὸ παιδί γυρεύει ἐλευθέρου ἀέρα·
Νὰ κινηθῆ νὰ παίξῃ, διὰ νὰ ξαναπάσῃ·
Καὶ μόνον τῆς μητρός του τὸ γάλα νὰ βυζάνῃ.
Μοῦ λέγεις τὴν Εὐρώπην· ἐκεῖ τὰ βρέφη γάλα
Θὰ φάγου τῆς μητρός των· κ' ἀφ' οὗ γίνουν μεγάλα, 770
Τὰς γλῶσσας τὰς ἀρχαίας, ὡσάν καφὲ, ὡς τσάι
Καρποὺς 'στὸ τέλος δίδουν τοῦ καθενὸς νὰ φάῃ.
Βαθέως τὰς σπουδάζει ἐκεῖ ὁ ἐπιστήμων·
Πρὸς εὐχαρίστησιν του πᾶς ἄνθρωπος νοήμων.
Οὐκί σ' αὐτὰ τὰ ἔθνη, ἂν κάμουν 'σάν ἐσένα·
Καλὸ τους κατευδῖο· δὲν θὰ 'μένει κἀνένα·
Νὰ κυνηγοῦν τὰς λέξεις καθείς με τὸ τουφέκι·
Καὶ τότε ποῖος θὰ σκάπτει, θὰ γεωργεῖ, θὰ πλέκει;
Καθένας τὴν δουλειά του κ' ἐμπρὸς πηγαίνου ὅλοι·
Πολιτικοὶ ἂν γίνουν τοὺς πέρνουν οἱ διαόλοι. 780
Οἱ ναῦται εἰς τὸ πλοῖον ἀκούν τὸν ναύκληρόν των·
Κατὰ τὰς γνώσεις ὅλοι κατέχουν τὸν βυθμόν των·
Καὶ ποῖος τοὺς ἐξετάζει; Ἡ τρικυμία μόνη·
Τῆς ἱκανότητός των αὐτὴ 'ναι τὸ ἀμόνι.
'Ἄν δημαρχῆ μπακάλης, σαρδέλας θὰ πωλήσει·
Τὸν κόσμον θένα κλέψῃ, ἂν κλέπτης ὑπουργήσῃ.

Ἐκεῖ δὲν τοὺς ἐκλέγου, ἂν δὲν τοὺς δοκιμάσουν·
Καὶ ὕπσιον εὔρου κλέπτην εὐθὺς νὰ τὸν κρεμάσουν.

Φοικικά παραπονῆται πῶς δὲν σ' ἐλευθερόνουν,
Πῶς δὲν σοῦ δίδουν γρόσια, πῶς δὲν σὲ μεγαλῶνουν. 790

Ἀλλὰ νὰ σ' ἐρωτήσω, Εὐρώπη τί σημαίνει,
Ἄερα μὴ κτυποῦμεν καὶ τίποτε δὲν βγαίνει.
Εὐγένειαν καὶ πλούτη, ἰσχὺν, δικαιοσύνην,
Παιδείαν, ἐμπειρίαν, πολλὴν νοημοσύνην.

Τὼρ ἄνθρωπος ὡς πρέπει τιμᾶ ποτὲ τὸν ψεύτην
Παλιάνθρωπον, ἀχρεῖον, ἀνήθικον καὶ κλέπτην;
Θὰ τὸν περιφρονῆσῃ κ' ἂν τὸν περιποιῆται,
Τὸ κάμνει ἐξ ἀνάγκης, διότι τὸν φοβεῖται·

'Ἢ τὰ συμφέροντά του σ' αὐτὸ τὸν ἀναγκάζου,
Διότι αἱ ἀνάγκαι τὸν ἄνθρωπον βιάζου. 800

Νὰ φέρεται πολλάκις, ἀλλίως παρ' ὅ,τι πρέπει,
Κι' ἂν καὶ πολλὰ ἀχρεῖον καὶ ἄτοπον τὸ βλέπει.

Τὸ Μισολόγγι πέφτει καὶ σὲ πωλοῦν καὶ σφάζου·
Συνεισφοράς σοῦ κάμνουν καὶ σὲ ἐξαγοράζου·
Καὶ σὲ ἐλευθερόνουν· τὸν τόπον σοῦ χαρίζου·
Μὲ ἀνεξαρτησίαν, με νόμους σὲ προικίζου.

Τὴν ἀρετὴν τιμοῦνε· βραβεύου τὴν ἀνδρίαν,
Ποῦ ἐδειξες, δὲν βλέπουν τὴν ἄλλην σου κακίαν.
Κινήσου λιγούλακι καὶ σὺ νὰ τὰ φυλάξῃς·
Δι' ἄλλων ἀρετῶν σου τὰ δῶρα των ν' ἀλλάξῃς, 810

Νὰ δείξῃς ὅτ' ἀξίζεις καλλιωτέρας τύχης
Καὶ πλέον πλούσια δῶρα π' αὐτοὺς νὰ ἐπιτύχῃς.

Μὴ τὰ πετᾶς· μὴ κάμῃς καὶ τὸ μετανοήσου,
Σοῦ κλείσου τὰ τὰ ταμεῖα, τὴν τύχην σου σ' ἀφήσου.
Ἀλλὰ με συμβουλεύου κακὰ, δὲν με ἀφίνου·
Ἐμβαίνου ὡς αὐθένται 'στὸν οἶκον τρωγοπίνου.

Ἡ ἔξυπνη γυναῖκα 'στὰ δίκτυα δὲν ἐμβαίνει·
Τοὺς ἐραστὰς τῆς παίξει καὶ μένει τιμημένη.
Θὰ φορτωθῇ κανγάδες, θὰ τοῦ φυτρώσου μούλοι,
Τὸν οἶκον ὅταν κάμῃ κἀνένας τοῦ κουτροῦλι. 820

Καὶ σὺ κουτὸς δὲν εἶσαι· μὴ κάμῃς 'σάν τὴν μύγχα,
Ἀλλὰ 'σάν τὸ μελίσι. Καὶ τῶν φρονίμων λίγα.

ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

ΤΟΥ 1870 ΕΤΟΥΣ.

(ἴδε φυλ. 484.)

Γ'. Ἔπος.

Ἐκ τῶν ὑποβληθέντων τεσσάρων ἐπικῶν ποιημάτων
τὰ δύο μόνον ἐκρίθησαν ἄξια προσοχῆς διὰ τε
τὴν ἐκλογὴν τῆς ὑποθέσεως καὶ τὰ λοιπὰ αὐτῶν
πλεονεκτήματα· ἐκ τούτων τὸ μὲν καλεῖται *Ἀκρό-
πολις*, τὸ δὲ *Θησεύς*.

27. *Ἀκρόπολις*. Ἀντικείμενον ἔχει τὴν περιγρα-
φὴν καὶ ἐξήγησιν τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, οἷα ὁ

πῆρχε τὸ πάλαι. Σύγκειται δὲ ἐξ ἀσμάτων ἢ μερῶν ἐξ, ποιηθεῖσα εἰς ὁμοιοκαταληκτοὺς τροχαίκοις ὀκτασυλλαβούς, καὶ ἄλλα μέτρα.

Τὸ ποίημα τοῦτο δὲν ἔχει ἥρωα ζῶντα μὲ πάθη, ἥρωα εἶναι ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὰ ἐν αὐτῇ. Ὡς διηγηματικὸν ὅμως καὶ περιγραφικὸν ποίημα κατατάξαμεν αὐτὸ μεταξὺ τῶν ἐπικῶν, καὶ περ συγγενεῶν μεγάλως μετὰ τῆς λυρικῆς ποιήσεως διὰ τε τὸ μέτρον καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἰδεῶν.

Φαίνεται δὲ τὸ ἔργον νέου λογίου περὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν καταγινόμενου. Εἰς πολλὰ μέρη τοῦ ποιήματος ἐμφαίνει καλαισθησίαν πολλὴν ἐπαξίαν τοῦ θέματος, καὶ ἰκάνον ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς λαμπρᾶς ἐποχῆς τῶν Ἀθηναίων.

Διὰ τὴν περιγραφὴν τῆς Ἀκροπόλεως εἰς ἔμμετρον λόγον εἶχε τεθῆ παρὰ τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας βραβεῖον κατὰ τὸ 1853 καὶ 1854. Πολλοὶ ἦσαν οἱ ποιηταὶ οἱ διαφειλονεικήσαντες αὐτὸ, ἀλλὰ τοῦτο ἔλαβε γυνή, ἡ κυρία Λουίζα Κολὲ (Louise Colet), ἡ διὰ τετάρτην φοράν στεφθεῖσα εἰς τὸν ποιητικὸν ἐκείνον ἀγῶνα. Τὸ ποίημα τῆς κυρίας Κολὲ εἶναι ἔργον γλαφυρότατον καὶ ἔσχε προστάτην καὶ θαυμαστὴν τὸν Ἀλφρέδον-δὲ-Βιγνύ, οὗ τινος πᾶς ἔμπικνος ἦτον εἰς περιπλέον δάφνης στέφανος διὰ τὴν ποιητικὴν Γαλλίδα. Πιστεύομεν ὅτι ὁ συγγραφέας τὴν Ἀκρόπολιν, ἐκ φιλοτιμίας ἐξέλεξε τὸ θέμα τοῦτο, ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ στεφθέντος ποιήματος. Τῆς κυρίας Κολὲ τὸ ποίημα πνέει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐνθουσιασμὸν καλλιτεχνικόν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τούτου ὁ ποιῆσας τὴν Ἀκρόπολιν ἀναμνηστικῶς καὶ τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα. Ὁ ὑπὲρ τῆς Ἀκροπόλεως θαυμασμὸς τῆς γαλατίδος ποιητρίδος, καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῆς ζωοφόρου του, εἶναι λεπτομερὲς καὶ φιλόκαλον ἔργον προκύψαν, ὡς ἡ ἰδία τὸ βεβαίως ἐν τῷ προλόγῳ, ἐξ εἰδικῆς σπουδῆς. Οἱ ἀρμονικοὶ στίχοι αὐτῆς καὶ ὁ λόγος αὐτῆς, ὡσεὶ ἀμιλλώμενοι πρὸς τὴν γλυφίδα τοῦ Φειδίου δίδουσιν εἰς τὰ ψυχρὰ μάρμαρα νέαν ζωὴν καὶ κίνησιν, καὶ κατὰ τοῦτο μεγάλως τὸ ὑπ' ὄψιν μας ποίημα εἶναι ὑποδεέστερον τοῦ στεφθέντος ἐν Παρισίοις. Εἰς τινὰ μέρη ὁ Ἕλληνας ποιητὴς ἐμιμήθη πόρρωθεν τὴν κυρίαν Κολὲ, εἰς τινὰ δὲ πλησιέστερον. Οὕτω ἐν σελίδι 116 ὁ ωραιότατος στίχος τῆς Κυρίας Κολὲ

Le beau c'est la croyance, et l'art c'est la prière!
C'est l'encens préféré de la Divinité.

Ὑπάρχει εἰς τὴν ἀκόλουθον στροφὴν σχεδὸν πιστῶς:

Οὕτω σεβαστὴ θρησκεία
Τὸ ὄρατον πάλαι ἦτο
Καὶ ἡ τέχνη ὑμνοῦσα

Πρὸς τὸ θεῖον ὀφειλή,
Διὰ κάλλους ἰκοσμεῖτο
Πᾶσα σκέψις ὑψηλή.

Μίμησιν ἐπίσης ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐκ πάντων τούτων φαίνεται ὅτι τὸ ποίημα τῆς Κυρίας Κολὲ ἐνέπνευσεν εἰς τὸν συγγραφέα τῆς Ἀκροπόλεως νὰ ποιῆσῃ ἀμιλλώμενος πρὸς ἐκείνην τὸ ἰδικόν του. Καὶ κατὰ τοῦτο δὲν ψέγομεν αὐτόν· διότι ἀντὶ νὰ λέγῃ τις

θέματ' ἄρατα γραμμένα
καὶ νερὰ κοπανισμένα

προτιμότερον, βεβαίως, εἶναι νὰ βαδίζῃ παραλλήλως πρὸς τοὺς κρείττονας μιμούμενος τὰ ἀριστουργήματα αὐτῶν.

Ἀπαντῶμεν ὅμως καὶ ἐξ Ἑλλήνων ποιητῶν χωρὶς τὰ ὅποια δὲν εἶναι μίμησις, ἀλλὰ πιστὴ παράφρασις, ὡς λ. χ. εἰς τοὺς ἀκολουθοῦσι στίχους του, ὅπου λαλεῖ περὶ Πολυζένης:

Ῥηγνύει καὶ ἀποκαλύπτει
τὸ σῶμα μέχρις ἔμφαλου
οὐδὲ τὰ στήθη ἀποκρύπτει
τὰ ὡς ἀγάλματος καλοῦ.

οἵτινες εἶναι κατὰ λέξιν σχεδὸν παράφρασις τῶν ἑξῆς στίχων τοῦ Εὐριπίδου:

«Ἐβήης λαγόνος ἐς μέσον παρ' ἔμφαλον
μαστοῦς τ' ἔδειξε στήνα θ' ὡς ἀγάλματος
κάλλιστα.» (Ἑκάβ. 559—561.)

Καὶ πάλιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ:

Κτύπα ὦ παῖ τοῦ Ἀχιλλέως,
ἰδοὺ τὸ στήρνον μου ἂν θέλῃς,
ἰδοὺ αὐχὴν, λαίμας ὠραῖος, κτλ.

«Ἰδοὺ, τίδ' εἰ μὲν στήρνον, ὦ νεανία,
παῖσιν προθυμῆϊ, παῖσον, εἰ δ' ὑπ' αὐχένα
χρῆζεῖς, πάρεστι λαίμας εὐπρεπῆς ἔδα.» (Ἑκάβ. 563—565.)

Ἐρείπια διεσπαρμένα ὡς ὄσα κοιμητηρίου περιγράφων κατ' ἀρχὰς ὁ ποιητὴς, ἐρείπιον αὐτὸς ἑαυτοῦ ἀποκαλεῖ λέγων:

Τότ' ἐν μέσῳ ἐρείπιων
βαίνω αἴφνης γόνυ κλίνων
τὰ ἀσπάζομαι δακρύων,
—εἶναι μάρμαρα—ῤιγῶ,
μὴ δὲν εἶμαι τῶν Ἑλλήνων
ἐν ἐρείπιον κ' ἐγώ;

Ἄλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνυψῶν τὴν φαντασίαν του ὁ ποιητὴς, κατὰ μίμησιν τῆς κυρίας Colet, τὰ ἀνακτίζει, τὰ ὠραίζει, τὰ κοσμεῖ, τὰ στιλβώνει καὶ μᾶς μεταφέρει εἰς τὴν μακαριάν ἐκείνην ἐποχὴν, καθ' ἣν εὐδαιμονέστεροι ἡμῶν Ἕλληνας, ἡσθάνοντο ἀκέραιον καὶ τέλειον τὸ μεγαλεῖόν των. Περιέχει λοιπὸν τὸ ποίημα τοῦτο πρὸς τὸ τερπνὸν καὶ τὸ διδασκτικόν.

Ἡ γλῶσσα τοῦ ποιήματος εἶναι καθαρεύουσα ἂν καὶ ἀπαντῶμεν σποράδην γαλλισμούς τινας, οἷον εἰς μέγαρον μορφῆς πλουσίας (d'un aspect riche), μὲ

εἶδος λύπης μεμιγμένον (avec une sorte de douleur) καὶ τινὰ ἄλλα, ἀσήμαντα ὅμως.

Ἡ στοιχοῦργία εἶναι πολλαχοῦ καλὴ, εἰς τινὰ ὅμως μέρη ταπεινοῦται μέχρι πεζοῦ λόγου· ἐνιαχοῦ δὲ εἶναι βεβιασμένη, καὶ ἐνιαχοῦ κατανατᾷ ἀκατάληπτος, καὶ τοῦτο εἶναι μέγα σφάλμα τοῦ ποιητοῦ, μαρτυροῦν ὅτι σπεύδων καὶ οὕτως κατέβη εἰς τὸν ἀγῶνα· παραθέτομεν χωρὶς τινὰ πρὸς βεβαίωσιν τοῦ λόγου μας.

Τί θὰ εἶπῃ λ. χ.

Ὅταν πλῆθος μὲ ταρασσῆ
ἀπαισίων λογισμῶν
καὶ ψυχρὰν ἀμφιβολίαν
αἰσθανθῶ χωρὶς παλμόν.

Τὸ χωρὶς παλμόν δὲν εἶναι ψυχρὰ φράσις διὰ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν τῆς λέξεως λογισμῶν;

Γριψῶδες εἶναι διὰ τὴν θέσιν τῶν λέξεων καὶ τὸ ἀκόλουθον:

Εἶνε, εἶνε ἀναγκαῖον
εἰς τοιαῦτα ἔργα θεῖα
παρελθόν, πηγὴ γενναίων
φρονημάτων, ὑψηλῶν,
ἐν σιγῇ ἢ ἀρμονίᾳ
ἀναμνήσεων καλῶν.

Τί θὰ εἶπῃ ἀρμονία ἀναμνήσεων καλῶν ἐν σιγῇ; ἀνάμνησις δὲ καὶ παρελθόν δὲν εἶναι σχεδὸν τὰ αὐτά; Τί θὰ εἶπῃ, τέλος, τὸ ἀκόλουθον:

Κλίνει τότε τις τὸ γόνυ
αἰσθανόμενος πτερά;

Οἱ δύο οὗτοι στίχοι δὲν εὐρίσκονται εἰς ἐμφύλιον πόλεμον; πτῆσις καὶ γονυκλισία ὁμοῦ συμβιβάζονται;

Ἐκτὸς ὅλων τούτων παρατηροῦμεν τῷ ποιητῇ ὅτι μέχρις ὑπερβολῆς ποιεῖται χρῆσιν τῶν ἀντιθέσεων, οὐδὲ θέλομεν νὰ εἰσχωθῶσιν ἐν τῇ ποιήσει ὡς χαρακτήρ καὶ στοιχεῖον αὐτῆς αἱ ἀντιθέσεις καὶ τὰ πάρισκα τοῦ Γοργίου καὶ τῶν ἄλλων σοφιστῶν, διότι ἡ γνησία ποίησις δὲν ἔχει ἀνάγκην τοιούτων ψιμυθίων.

Ἡ παντελής ἀγνοία τῶν τῆς φύσεως, ἧτις εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων ἐλλείψεων τῶν νέων ποιητῶν μας, δυστυχῶς ἀπαντᾶται καὶ εἰς τοῦτο τὸ ποίημα· ὁ δὲ στίχος,

ἔταν ὁ κισσὸς πλανᾶται
εἰς ἀκνήθας ξηρανθείσας

μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ποιητὴς ἀγνοεῖ ποῦ βλαστᾶνει καὶ πλανᾶται (ἔρπει δηλαδὴ) ὁ κισσός, καὶ ποῦ ξηραίνονται αἱ ἀκνήθαι· διότι ἐν τῇ φύσει ὅπου συμβαίνει τὸ ἐν δὲν συμβαίνει τὸ ἄλλο. Ὁ κισσὸς ἔρπει ἐπὶ κορμῶν γηραιῶν δένδρων, καὶ βράχων, καὶ τοίχων, εἰς μέρη σύσκια καὶ ὄροσερᾶ, αἱ δὲ ἀκνήθαι φύονται ἐπὶ λόφων καὶ πεδίων ξηρῶν καὶ αὐχμηρῶν διὰ τοῦτο εἰς τὴν Ἀττικὴν σπανίως ἀπαντῶμεν κισσόν, ἀνὰ πᾶν δὲ βῆμα φυτὰ φυλλάκνηθα καὶ ξηρά.

Τὰς παραινέσεις ταύτας κάνομεν πρὸς τὸν ποιητὴν, διότι διαγινώσκομεν εἰς τὸ ἔργον του καὶ μάθησιν καὶ εὐφυΐαν, καὶ καρδίαν ποιητικὴν, καὶ ἐλπίζομεν νὰ καταστήσωμεν αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ προσεκτικώτερον ἐν τῷ μέλλοντι.

Μὲ ὅλας δὲ τὰς ἀπαντῶμενας ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ ἐλλείψεις, τοῦτο εἶναι ἐν τῶν καλῶν τοῦ παρόντος διαγωνισμοῦ. Ἰδέαι καλαὶ συντόμως ἐκπεφρασμέναι, εἰκόνας ἐκλεκταί, φαντασία ζωηρὰ καὶ τινες ἄλλαι καλλοῦναι διακοσμοῦσιν αὐτὸ, διὸ καὶ ἡ ἐπιτροπὴ κρίνει αὐτὸ ἄξιον ἐπαίνου.

Παραθέτομεν ἐκ τοῦ Β' μέρους τὸ ἀκόλουθον χωρίον χαρακτηρίζον τὸ ποίημα.

Οὐρανὸν καὶ γῆν συνήνο
ἀποθέσας τὸ πάλαι,
κ' ἐκ τοῦ δώματος ἐκείνου
τῶν θεῶν, ἐπὶ τῆς γῆς
ζωηρᾶς μαρμαρυγῆς
λάμψεις ἐπιπτον μεγάλαι.

Οὕτω σεβαστὴ θρησκεία
τὸ ὄρατον πάλαι ἦτο,
καὶ ἡ τέχνη ὑμνοῦσα,
πρὸς τὸ θεῖον ὀφειλή·
διὰ κάλλους ἰκοσμεῖτο
πᾶσα σκέψις ὑψηλή.

Πόθεν ἤρχιζε τὸ θεῖον;
καὶ τὸ ἔριον ποῦ ἦτο
τοῦ θνητοῦ; Τὸ μεγαλεῖον
εἶχε πέρας; Ἡ ἀρχὴ
τούτου ποῖα; Ἠγνοεῖτο·
δὲν δεσμεύετ' ἡ ψυχὴ!

Αἴφνης δὲ κολοσσιαίαν,
ἕνα θέτουσαν αἰῶνα
πάντων ἄνωθεν, ἰδέαν
συλλαβῶν ὁ Περικλῆς,
ἐπὶ ἔδρας ὑψηλῆς
ἔθετο τὸν Παρθενῶνα.

Ἐπλάττον τῇ φαντασίᾳ
Ὀλυμπον, θεοὶ ἐκείνοι
καθιστάμενοι! ὅποια
ποίησις, θεῶν κοιτίς!
Εἰς τὸ ποίημα αὐτῆς
ἰδέ! ὕμνους ἀπειθύνει.

Κ' ἔκτοτε αἰῶνας τόσοι
πρὸ τῶν χρόνων τῶν ἀρχαίων
κεκυφότες ὠχρῶσιν,
ἔτ' ἠνώθησαν ὁμοῦ
ἡ ἰδέα καὶ τ' ὄρατον
διὰ ἰσχυροῦ δεσμοῦ.

Ἰδοὺ τί λέγει περὶ τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Φειδίου:

Καὶ σὺ μὲν τῆς ἐξουσίας
τὸν γλυκύπικρον κρατῆρα,
ὦ Περικλεῖ, μετὰ βίας,
ἐξέκένωσας πολλῆς
καὶ ἀπέμειν' ἡ ἰλύς
εἰς τὴν τρέμουσάν σου χεῖρα.

Βράχον κατὰ ἑμαζόνος
ἤγειρες εἰς τὴν ἀσπίδα
τῆς Θεᾶς, ἀλλὰ σὺ μόνος
ἐκρημνίσθης ὑπ' αὐτόν!
Εἶχες κλαίουσιν πατρίδα
μόνον πρὸ τῶν τελευτῶν!

Παραφόρως δὲ ὠρμήθης
αἵματος νὰ εἰψῆς κύβον!
ἔκρινες, ἢ ἠπατήθης;
δὲν δικάζεσ' ὑφ' ἡμῶν.
Τίς ἐχέφρων εἰς τὸν Φεῖδον
προσηλόνη; ὀφθαλμῶν;

Ἄλλ' ἡ δόξα ἔνευ πόνων
εἰς τὴν γῆν δὲν ἀποκτάται·
ὁ παλαίων πρὸς τὸν χρόνον
ἔμως ἔνθεος θνητός,
ἄλλος Περμηθεὺς αὐτός,
καὶ τοὶ πάσχων δὲν ἠτᾶται.

Σὺ δὲ πάλιν τὰς Ἀθήνας,
ἀδελφῆ τοῦ Περικλέους,
ὡς θεοῦπολιν λαμπρόνας
ἴσως ἑπταεῖς πολύ.
ὦ! τὸν κόρον προκαλεῖ
πᾶν τι εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Πόσον ἔχει μεγαλεῖον
πόνος, ὃν αἰσθάνεται τις
τὰ πτερὰ αὐτοῦ ταυρῶν
καὶ τὸ τέλειον ζητῶν,
κεραυνοῦς δ' ὡς ὑψιπέτης
εἰς τὰ νέφη συναντῶν!

Ἀκούσατε δὲ μετὰ πόσης περιπαθείας τελευτᾷ τὸ ποίημά του, ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν δουλωθεῖσαν καὶ συληθεῖσαν καὶ ἡμίνεκρον πατρίδα του ὁ ποιητὴς:

ὦ φαιδρὰ μου ἔπασια,
ὄνειρόν μου ζωογόνον,
τί ἐγένεσο; ὅποια
σὲ διέλυσε πνοή;

Πάλιν βῆκη τῶν αἰώνων!
σωρὸς πάλιν ἐρείπιων,
ἂ θολὰ ἢ τῶν δακρύων
μοὶ παρίσταναι βροχή.

Χώρα πόλις τῆς εὐκλείας
πενθηφόρος νῦν δεικνύει
τάς πληγὰς τῆς, καὶ ἀνδρίας
ἐποχὴν ἀναπολεῖ·

Εἰς παλάμην περικλείει
κεραυτὸν καὶ τοὶ τραπέσια,
ἀλλ' ἡ χεὶρ τῆς νεκρωθεῖσα,
φεῦ! κλειστή διατελεῖ.

Ὅχι! διακεκομμένη,
ὡς Τιτάνος ἀγωνία,
πνοὴ ἔτι ἀπομᾶσαι
σοί, πατρὶς βαρυπενθής.

Ἐκλίνας ἀπυροδουκῶ
ὦ! κοιμοῦ· δὲν ἐνεκρώθησ'!
ἀλλ' εἰσέτε δὲν ὠρθώθησ'
ἐντελῶς·— θά ἐγερθῆς.

Πᾶν σοὶ ξένον ἔθνος μίαν
ἐκ τῆς θείας σου χλαμύδος
ἔλαβεν ἀθανάσιον·
τῶν βακῶν σου ἡ πληθὺς.

Ἀλουργίς καλῆς ἐλπίδος,
περιέβαλε βίγῳντα
τόσα ἔθνη, γυμνὰ ὄντα.
Σὲ καλοῦν νὰ ἐγερθῆς.

ὦ! ἐγέρθητι καὶ πάλιν
καὶ μετὰ περιπαθείας
πρόσφερον μητρὸς ἀγκάλην
εἰς τὸν κόσμον ὄρραβάν.

Ζέφυρος ἐλευθερίας
νῦν φιλεῖ τὰ βλέφαρά σου,
τάς φλεχθείσας παρειάς σου,
ὡς ψυχὴ ζωογονῶν.

28. *Θησεύς.* Τὸ ποίημα τοῦτο πλησιάζει ἔτι
μᾶλλον πρὸς τὸν γνήσιον τύπον τοῦ ἔπους, διότι
κοσμεῖται καὶ διὰ τοῦ διαλόγου· ἐποικήθη εἰς δεκα-
συλλάβους καὶ ἑνεκασυλλάβους ὁμοιοκαταληκτοὺς
στίχους, εἰς γλῶσσαν καθαρῆς, ἀλλ' ἐνιαχοῦ
σχολαίου καὶ γραμματικῆς ὄζουσαν.

Ἰπόθεσιν δ' ἔχει τὰ ἱστορούμενα περὶ τῆς ἔκου-
σίης μεταβάσεως τοῦ Θησεῦς εἰς Κρήτην μετὰ τῶν
λοιπῶν νέων καὶ παρθένων τῶν πεμπομένων ἐξ Ἀ-
θηνῶν πρὸς τροφὴν τοῦ Μινωτάουρου, τὸν ἔρωτα ὃν
ἠσθάνθη ἡ Ἀριάδνη θυγάτηρ τοῦ Μίνως μόλις ἰδοῦσα
τὸν Θησεῖα, τὰς ὁδηγίας καὶ τὴν συνδρομὴν, ἣν πα-
ρέσχεν αὐτῷ ὅπως φονεύσῃ τὸν Μινώταυρον, τὸν ἐκ
Κρήτης ἀπόπλουν τοῦ Θησεῦς μετὰ τῆς Ἀριάδνης
καὶ τῶν ἐταίρων του, τὴν ἀρπαγὴν αὐτῆς ἐν Νάξῳ
ὑπὸ τοῦ Διονύσου, τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ εἰς Ἀθή-
νας, καὶ τὸν θάνατον τοῦ Αἰγέως, ὅτε εἶδε μακρό-
θεν ὅτι ἡ ἐπιστρέφουσα ναῦς ἔφερε τὸ σύνθημα μέ-
λαν ἰστίον καὶ οὐχὶ τὸ λευκόν, ὅπερ οὗτος ἔδωκεν
εἰς τὸν Θησεῖα ὅπως ἀγγεῖλῃ αὐτῷ ὅτι δὲν ἀπώλετο,
ἀλλ' ἐπιστρέφει νικητής.

Τὸ πῆγμα τοῦτο φαίνεται πως ὅτι ἐτεχνουργήθη
κατὰ τὰ παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ Ῥοδίῳ περὶ Ἰάσονος
καὶ Μηδείας ποιηθέντα. Ἡ στιχοιργία του ἐν συν-
όλῳ εἶναι καλὴ καὶ γλαφυρὰ, ἐνίοτε ὅμως βεβια-

Ἔπασεν ὁ Ὀλυμπός σου!
ὦ! ἀνάστηθι ἄρτια,
μόνη διὰ τῆς χειρὸς σου
ὑποστήριξον αὐτόν.

Μόνη ἐν τῇ συντελείᾳ
τοῦ παντὸς κυοφοροῦσα
οὐ τὸ πᾶν καὶ μόνη οὖσα
θεῶν μήτηρ καὶ θνητῶν.

Ὀἴμοι! ἤρεμος κοιμᾶσαι
κ' ἔλαφραί τινες κινήσεις
ἐκδηλοῦν ἔτι πλανᾶσαι
εἰς ὄνειρους προσφιλεῖς.

Μάτην θραύοντ' αἱ ἀλύσει
μάτην ἔπλων κρότον κρότος
διαδέχετ' ἀνευδότης.
Σὺ κοιμᾶσαι ἀσφαλῆς.

Ἄν εἰς δάφνας Μαραθῶνος
Πλαταιῶν καὶ Σαλαμῖνος
νέου ἦνωσαν ἀγῶνος
δάφνας νέου σου υἱοῖ,

Ἄλλ' ὁ ὕπνος σου ἐκαίνοσ,
ὕπνος εἰκοσι αἰώνων,
καταβάλλει καὶ τὸν Χρόνον,
θάνατος ἐν τῇ ζωῇ.

Βλέπεισ ὄνειρα; εἰπέ μοι.
Ἄ! ἰδοὺ... ὡς ἂν ἐλάλει
τὸ λεπτόν σου χεῖλος τρέμει·
τί νὰ εἶπῃ προσπαθεῖ;

Τὸ εὐρύ σου στήθος πάλλει...
μειδᾷ τὸ πρόσωπόν σου·
εἶναι μέγα τ' ὄνειρόν σου,
ἀρά γε θά τελεσθῆ;

σμένη ἢ ἀτημέλητος, τῶν λέξεων πρωθυστερίας κει-
μένων, ὡς λ. χ. ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ποιήματος·

Ἄττικὴ αὔρα ἦεις βίπας
Σκορπίζεις θεῖων μεστὰς σπερμάτων.

ἐν ᾧ ἠδύνατο φυσικώτερον νὰ εἶπῃ

Ἄττικὴ αὔρα ἦεις βίπας
μεστὰς σκορπίζεις θεῖων σπερμάτων.

καὶ προσωτέρω·

Τώρα ὁπότε πατρὶς πονεῖς
Καὶ πρὸ κινδύνου φωνῆν φωνεῖς.

ἐν ᾧ ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ τὴν καθόζηλον παρήχη-
σιν τοῦ φωνῆν φωνεῖς, λέγων·

Καὶ πρὸ κινδύνου ἀναφωνεῖς.

Καὶ ἄλλαχοῦ·

Περὶ τὸ γῆρας μου τὸ κυρτόν.

ἐν ᾧ ὤφριε νὰ εἶπῃ περὶ τὸ σῶμά μου τὸ κυρτόν,
διότι τὸ σῶμα κυρτοῦται οὐχὶ δὲ τὸ γῆρας (*).

Καὶ ἄλλαχοῦ· ὅτε ὁ Αἰγέως θέλων ν' ἀποτρέψῃ
τὸν Θησεῖα τοῦ τολμηροῦ σκοποῦ του, λέγει·

Θησεῦ! τὸ ὄφελος τῆς πατρίδος
εἰς ἀερώδεις πηγὰς ἀντλεῖς.

ἐν ᾧ ἠδύνατο νὰ εἶπῃ ὀρθότερον

Θησεῦ! τὸ ὄφελος τῆς πατρίδος
εἰς ἀνυπάρκτους, ἢ εἰς διακένους πηγὰς ἀντλεῖς.

διότι τί θά εἶπῃ ἀερώδης πηγῆ;

Ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα ὁμοίως τῆς φύσεως ψέγ-
ματα εἰς πολλὰ τοῦ ποιήματος μέρη ἀπαντῶνται,
μαρτυροῦντα ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἐπεχειρήσθη καλῶς
τὸ ποίημά του, ἀφ' οὗ εὐκόλως ἠδύνατο νὰ διορθω-
θῶσι καὶ νὰ ἐκλείψωσι.

Κυριώτερον ὅμως ἀμάρτημα τοῦ ποιήματος εἶναι
ὅτι δὲν ἔδωκε πλεοντέραν ἀρχαϊκὴν μορφήν εἰς τὸ ὄ-
λον, ἀφ' οὗ ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος ἀνήκει εἰς τὴν
ἐποχὴν τῶν ἠρωϊκῶν χρόνων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἀπέναντι ὅμως τούτων καὶ ἄλλων σφαλμάτων
ὑπάρχουσι πλεονεκτήματα πολλὰ καὶ ἀξιολόγη ἐν
αὐτῷ τῷ ποιήματι. Βραχυλογίᾳ ἀξιοσημείωτος, σπα-
νία δυστυχῶς σήμερον παρὰ τοῖς ἐμμέτρως γράφου-
σιν, ὀρθότης καὶ ἐκρίβεια ἐνοιῶν, πλοῦτος φυσικῶν
εἰκόνων πρεπόντως ἐκπεφρασμένων, πάθος ἀληθές,

(*) Ὁ ποιητὴς δύναται νὰ μᾶς εἶπῃ ὅτι ἡ φράσις· «Τ δ γ ἡ-
ρ ἄς μ ο υ τ δ κ υ ρ τ ὸ ν» ἐρρήθη ἐνταῦθα μετ' ὠ ν υ μ ι κ ὠ ς,
τιθεμένου δηλονότι τοῦ α ἰ τ ἰ ο υ ἀντὶ τοῦ ἀποτελέσματος, καθ'
ὃν τρόπον καὶ ὁ Τάσος εἶπε e' l' aer ceco, ὁ τ υ φ λ ὸ ς ἀ ἡ ρ,
ἀντὶ τοῦ ὁ σ κ ο τ ε ἰ ν ὸ ς ἀ ἡ ρ ὁ καθιστῶν τὸν ἄνθρωπον τυ-
φλόν, ἢ τοὶ ἀφαιρῶν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὄρασιν· κ υ ρ τ ὸ ν
λοιπὸν λέγω τὸ γῆρας ὡς α ἰ τ ἰ ο υ τ ἡ ς κ υ ρ τ ὸ τ ἡ τ ο ς
τ ο ὗ σ ὶ μ α τ ο ς. Πολὺ καλὰ καὶ ἅγια τῷ ἀπαντῶ εἶναι
ἔλα ταῦτα! ἀλλὰ, παιδί μου, ἔταν γίνῃ τις Τ ἄ σ ο ς τότε μὲ-
νον ἔχει τὴν ἄδειαν, οὐχὶ τὴν ἰδικήν μου, ἀλλὰ παντὸς εἰσηγη-
τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ νὰ ἐκφράζηται μετ' ὠ ν υ μ ι κ ὠ ς,
ἂν καὶ εἶναι φρονιμώτερον νὰ ἐκλέγῃ τις τὴν ὁμαλὴν ὄδον ἀντὶ
τῆς σχολιασ. Πᾶσα ἰδιοτροπία ἐκφράσεως εἰς ἔ γ α Τ ἄ σ ο ο ν
εἶναι συγχαρητέα.

διὰ ζωερῶν χρωμάτων καὶ θερμοῦ λόγου ἐκδηλούμε-
νον ἄνευ ὄγκου καὶ ψιμυθίου ῥωμαντικοῦ, ἐν ἐνὶ λό-
γῳ πολλὰί ἀρεταί, καθιστῶσαι καὶ τὸ ποίημα τοῦ-
το ἐν τῶν καλτέρων τοῦ παρόντος διαγωνισμοῦ.
Ἐὰν δὲ, ὡς εἰκάζομεν ἐκ τῆς φύσεως τῶν ἐλλείψεων
τούτων, ὁ ποιητὴς αὐτοῦ εἶναι νέος, ὅπερ ἐκ ψυχῆς
εὐχόμεθα, δὲν διστάζομεν νὰ χαιρετίσωμεν μετὰ χα-
ρὰς τὴν ἐμφάνισίν του πολλὰ καὶ γενναῖα προσδο-
κῶντες παρ' αὐτοῦ βραδύτερον ἐὰν ἐγκύψῃ εἰς τὴν με-
λέτην τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέ-
ρας φιλολογίας, καὶ δι' ὑγιούς τροφῆς κρατύνη τὴν
Μούσαν αὐτοῦ. Ἄς παραθέσωμεν ἤδη μέρη τινὰ ἐκ τοῦ
ποιήματος ὅπως γνωρίσωμεν αὐτὸ λεπτομερέστερον.

Ἡ Ἄττικὴ αὔρα φέρει εἰς τὰ ὄψα τοῦ ποιητοῦ τὸν
θρήνον καὶ τὴν συγκίνησιν τῶν Ἀθηναίων διὰ τὸν
φόρον τοῦ αἵματος ὃν ὤφριον νὰ πληρώσωσι καὶ
πάλιν πρὸς τροφὴν τοῦ ἐν τῷ λαβυρίνθῳ τῆς Κρήτης
Μινωτάουρου. Γέροντες γονεῖς θλίβουσι τὸ πανύστατον
τοὺς μονογενεῖς αὐτῶν υἱοὺς ἀπερχομένους εἰς βέ-
βαιον θάνατον· ἀπηλπισμένοι μητέρες ὑψοῦσι κατα-
ρώμεναι τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν.

Ἀλλὰ τίς εἶναι ὁ νεανίας
ὅστις μετ' ἄλγους καὶ ἀγωνίας
συνοφρουρεῖται καὶ σιωπᾷ;

Εἰς τοῦ μετώπου του τὸ εὐρύ
ἐὰν τὸ βλέμμα σου ἐπιστήσῃς
καὶ ἀνιχνεύσῃς, θέλεις εὐρεῖ
ἐνδοξοῦ μέλλοντος προμηνύσεις.

Ἰδὲ τὸ βλέμμα του τὸ βαθύ·
δὲν λέγει ὅτι θά ἐκταθῆ
μίαν ἡμέραν μετὰ φροντίδος
πατρὸς ἐπάνωθεν τῆς πατρίδος;

Παιδίον εἶναι τὴν ἡλικίαν,
τὴν ῥώμην ἤρωσ καὶ τὴν καρδίαν,
οὐ ὁ βραχίον ὁ σιδηροῦς
ἔχθρους συνέτριψε φοβερούς.

Ἐκ μορφῆς τῶν ἠρωϊκῆς
ποῖος τὸν γόνον δὲν θά γνωρίσῃ
τοῦ Βασιλέως τῆς Ἄττικῆς,
καὶ ἂν συντόμως τὸν ἀτενίσῃ;

Ἄλγεῖ βαρύτερα ἡ ψυχὴ του·
φεῦ! ἡ πατρὶς του πάσχει, πονεῖ,
ἡ γαῦρος κάμπτεται κεφαλὴ του,
ὅποιον σκέψῃ ἐγκυμονεῖ;

Ὁ Θησεῦς προσφέρει ἑαυτὸν θύμα ἑκούσιον ὑπὲρ
τῆς πατρίδος ἐλπίζων εἰς τὴν ἀνδρείαν του, ὁ γέρον
Αἰγέως προσπαθεῖ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ τοῦ τοιοῦτου
σκοποῦ, παρακαλεῖ, δακρύει, ἀλλ' εἰς μάτην·

Ὁ νέος ἤρωσ ἰδοὺ κλονεῖται,
καρδίαν ἔχει καὶ αὐτὸς υἱοῦ·
τίς εἰς τὴν θείαν δὲν συγκινεῖται
πατρὸς ἱκέτου καὶ πολιοῦ;

Πλὴν μετ' ὀλίγον ἡ καρτερία
πάλιν τὰ στέρνα του πλημμυρεῖ,
καὶ τὸν πατέρα φωνῇ γλυκεῖᾳ
ἀλλὰ ἀκάμπτην παρηγορεῖ.

Ὁ πατὴρ ἐκὼν ἄκων πείθεται, εὐχεται νὰ ἴδῃ ἐ-
πιστρέφοντα τὸν υἱόν του νικητὴν, καὶ τῷ δίδει τὸ
λευκὸν ἰστίον ὅπως ἀντικαταστήσῃ αὐτὸ εἰς τὸ μέ-
λαν κατὰ τὴν ἐπιστροφήν· ἡ ναῦς ἀναχωρεῖ.

Πλοῖον ἀνήγετο ἐκ Φαλήρου
ὑπὸ τὸ βλέμμα τὸ ἀλγεῖνον
λαοῦ ἀπείρου, καὶ μαλαρὸν
ἰστίων κίλπον αὔρα ἐπλήρου.

Πρὸς τὸ τοῦ Χάρωνος ὁμοιάζει·
νεκροὺς ἐκεῖνο διαδιβάζει
ζῶντας καὶ τοῦτο νεκροὺς κρατεῖ·
δυσὰς δλῆθριος, μισητῆ.

Πρὸς τὸν ἀπαισίον δὲ τοῦ πλοῖου
τριγμὸν τὰ θύματα συγκιροῦν
τοὺς θρήνους μέλλοντος δλῆθριου,
ἀκτὰς καὶ κύματα συγκιροῦν
.....

Καλλιμορφότατος νεανίας
ἐσπηριγμένος εἰς τὸν ἰστὸν
μόνος δὲν κλαίει, ἀλλὰ μεστὸν
τὸ βλέμμα ἔχει μελαγχολίας.

Μ' ἔνδακρυ ὄμμα, ἀπηλπισμένοι
τὸν ἀτενίζουσι οἱ λοιποί.
Αὐτὸς ἐλπίς των! ἡ ἐμαρμένη
ὑπ' αὐτοῦ ἴσως μετατραπῆ.

Ἡ αὔρα πνέει, τρέχει τὸ πλοῖον
καὶ τὴν ἀπόστασιν ἐλαττοῖ,
καὶ τῶν δυστήνων τέμνει τὸν βίον,
ὦ! φύγε, κρῦψου Κρήτης ἀκτῆ!

Ἰψοφωσκούσῃ δ' ἡμέρᾳ τρίτῃ
ἐφάνη νέφος μακρὰν αὐτῶν
μὲ ἄλλα νέφη συγκαλυπτόν·
δὲν ἦτο νέφος... ἦτον ἡ Κρήτη.

Τὰ θύματα ὀδηγοῦνται ἐμπροσθεν τοῦ Μίνως,
ὅστις καὶ τοὶ σκληρὸς, συγκινεῖται βλέπων αὐτὰ,
ἀλλ' ἐπὶ τῇ θῆᾳ τοῦ Θησεῦς οἱ κυανοὶ ὀφθαλμοὶ
τῆς Ἀριάδνης ἐκθαμβοῦνται· ὁ Μίνως λαλεῖ χλευα-
στικῶς καὶ σκληρῶς πρὸς τὸν Θησεῖα· ὁ Θησεῦς τῷ
ἀπαντᾷ τολμηρῶς. Τότε

Λυσσῶν ὁ Μίνως καὶ φοβερός
ξιφῆρης κάτω τοῦ θρόνου βαίνει.
Ὀρμᾷ, ἡ κέρη του δραττομένη
τῆς ὠπλισμένης αὐτοῦ χειρὸς

καὶ καμπτομένη πρὸ τῶν ποδῶν·
«Σὺ, πάτερ, ξένος, σὺ κατὰ ξένων,
εἰς τὸν τοῦ ἄδου ὄντων οὐδὲν
ὑψοῖς βραχίονα ὠπλισμένον;

Τὸ μέτωπόν του ὁ γέρον κύπτει·
σκληρὸς, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀσεβής!
Ἡ χεὶρ δὲν ἀπτεται τῆς λαβῆς,
βαρὺ τὸ εἶφος του καταπίπτει.

Εἶναι νύξ· ἡ γλαυκῶπις Ἀριάδνη τεθλιμμένη,
πυρέσσουσα, κάθηται ἐπὶ τῆς θυρίδος τοῦ δωμα-
τίου της βλέπουσα ἀντικρὺ τὸν ξενῶνα ὅπου κοι-
μᾶται ὁ καλὸς τῆς Θησεῦς. Ἡ σελήνη λούει διὰ
τῶν ἀκτίνων της τὸ ὄχρον της πρόσωπον, ὅπου εἶ-
ναι ἐζωγραφημένη ἡ πάλη μεταξὺ καθήκοντος πρὸς
πατέρα καὶ φίλτρου πρὸς ἐραστὴν· ἐπὶ πολὺ πα-

λαίοισι τὰ αἰσθήματα ταῦτα εἰς τὴν ψυχὴν τῆς τέλος νικᾷ ὁ ἔρωσ. Λαμβάνει ἔν ξίφος καὶ τὸν μίτον, ἔργον τῶν χειρῶν τῆς, καὶ διαλαθοῦσα τῶν κοιμωμένων φυλάκων τὸ ὄμμα εἰσέρχεται ἐκεῖ ὅπου ἐκοιμᾶτο ἡσυχον ὕπνον ὁ Θησεύς. Ἡ Ἀριάδνη τὸν καλεῖ· αὐτὸς ἐγειρόμενος ἐκπλήττεται· δειλὴ καὶ τρέμουσα ὑπὸ συγκινήσεως τῷ λέγει ὅτι θέλουσα νὰ τὸν σώσῃ τῷ προσφέρει τὰ μέσα.

Θησεῦ! ἄχ, φλέγομαι νὰ σωθῆς,
ἐὰν δὲ εἶτα μ' ἐνθυμηθῆς,
εἶτε διόλου μὲ λησμονήσης,
ὦ! τὴν ψυχὴν σου νὰ ἐρωτήσης!

Ἄλλ' ὁ ὑπερήφανος υἱὸς τοῦ Αἰγέως, πεποισθὸς εἰς τὴν ἀνδρίαν του, δὲν καταδέχεται νὰ λάβῃ τὰ προσφερόμενα. Ἡ Ἀριάδνη τὸν ἰκετεύει· τέλος τὸν πείθει λέγουσα·

Ἄν ἡ φωνὴ μου δὲν συγκινῇ,
ἀλλὰ ἡ μνήμη πατρὸς, πατρίδος,
καρδακοῦντων σε μετ' ἐλπίδος,
τὸ ἐναντίον δὲν σοὶ φωνεῖ;
Φεῦ! μένεις ἄκαμπτος ὡς ἡ μοῖρα;
Κάμψητι, τείνε λοιπὸν τὴν χεῖρα.

Ἐπεταὶ ἡ ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ συμπλοκὴ τοῦ Θησεῦς πρὸς τὸν Μινώταυρον, ἡ νίκη αὐτοῦ, καὶ ὁ ἐκ Κρήτης ἀπόπλους.

Πλοῖον ταχέως τὸ κῦμα σχίζει,
ἡ μαῦρη πῦρα του ὑπαφρίζει,
ἔχει ὁ δοῦπος ὁ τῶν κωπῶν
φωῶν ἀνάμικτος χρωπῶν.

Πάντων τὸ δειτρον αἱ Ἀθῆναι·
μακρὰν τῶν Κρήτης ὄρμου ἀκτῶν·
βραδὺς ὁ δρόμος τοῦ πλοίου εἶναι
εἰς τὰς σπυδοῦσας ψυχὰς αὐτῶν.

Ἡ νῆξ προβαίνει, καὶ ἀπαυδῶσιν·
εἰς ὕπνον κλίνουσι κατὰ μικρὸν,
αἱ κῶπαι μόνον δὲν σιωπῶσι
κῦμα διχάζουσαι ἀλμυρὸν.

Πλὴν ζεῦχος εὐδαίμων ἀγρυπνεῖ
καὶ γλυκυτέρα λαλεῖ φωνῇ·
φωνῆς τρυγόνων ἐν ἔρημῳ,
φρίσσοντος δένδρου ἐν νηνεμίᾳ.

Ἡ Ἀριάδνη ἐρωτᾷ·

Θησεῦ, εἰπέ μοι· τὸ ἄδον κῦμα
ὅπερ χωνεύει βραδὺ περῶν
κατὰ τοῦ πόντου τὸ σκοτεινὸν
δὲν εἶναι γλώσσης ἄβρητον ῥῆμα;

Ὁ γλυκὸς γῆος, Θησεῦ, τοῦ πλοίου,
ἡ αὔρα αὐτῆ ἡ σιγηλὴ
εἰς τὴν καρδίαν σου δὲν λαλεῖ
ἔρωτα ἔμπλεον μυστηρίου;

Καὶ ὁ Θησεύς ἀπαντᾷ·

Οὐδὲν ἀκούω, ἡ τὴν φωνὴν σου·
δὲν βλέπω ἄλλο, ἡ τὴν μορφήν σου·
καὶ μὴ, μὴ παύσης νὰ μοὶ λαλῆς,
ὦ Ἀριάδνη μου προσφιλέης!

Ἄλλ' ἡ Ἀριάδνη ἀπατεινομένη εἰς τὴν Ἠώ·

Ἠὼς βοδόχρους μὴ μειδιάσης,
ὡς ζῶμεν πάντοτε ἐν νυκτί·
μακρὰν μας φύγε πᾶσα ἀκτὴ·
πάντοτε ζῶμεν ἐντὸς θαλάσσης.

Φεῦ! ἡ εὐχὴ τῆς Ἀριάδνης δὲν εἰσηκούσθη! Μόλις ἀνέτειλεν ἡ Ἠὼς, βορέως πνεῦμα ἐβίασε τὸν ἥριον νὰ στρέψῃ τὴν πῦραν πρὸς τὴν Νάζον. Ἐκεῖ ὁ Διόνυσος τῷ ἀρπάζει τὴν Ἀριάδνην· εἰς μάτην αὐτὸς τὴν ζητεῖ· μαθὼν δὲ τὴν ἀρπαγὴν ἀποπλῆει περίλυπος. Ἢδὴ κατακάμπει τὸ Σούνιον· οἱ Ἀθηναῖοι βλέπουσι τὸ πλοῖον, καὶ μετὰ παλμῶν καρδίας τὸ περιμένουσι· τὸ βλέπει καὶ ὁ γέρον Αἰγέως ἐπιστρέφον μετὰ μέλανος ἰστίου. Βραδέως ἐνθυμηθεὶς τὴν παραγγελίαν τοῦ πατρὸς, ὁ Θησεύς, ὄρμηξ καὶ σχίζει τὸ μέλαν ἰστίον ὅπως ἀναπετάσῃ τὸ λευκόν· ἀλλ' ἦτο πολὺ ἀργά·

Ἄμορφον σύντριμμα καὶ οἰκτρὸν
ὁ γέρον κείται κατὰ πετρῶν!

Τοιοῦτον εἶναι, κύριοι, τὸ λεπτοφυὲς τοῦτο ποιητικὸν ἔργον. Πρὸτρέπομεν τὸν ποιητὴν νὰ σπουδάσῃ, πρὸ πάντων δὲ νὰ μὴ μεγαλαυχῆσῃ δι' ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ ἤκουσε λεγόμενα σήμερον, ἐὰν εἶναι παρὼν, ἀλλ' ἄς προσπαθῆσῃ νὰ δικαιώσῃ τὴν ἐπιτροπὴν διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ προσδοκίας καὶ εὐχὰς τῆς.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.)

ΑΓΑΘΟΡΑ.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρετήρηθη βαθμιαία ἐλάττωσις τῶν κεφαλικῶν ποινῶν ἐν Γαλλίᾳ, χάρις πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐνόρκων τοῦ ἐφαρμοζέμεν τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν.

Ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1825 ἐγένοντο 6,654 εἰς θάνατον καταδίκαι, αἱ δὲ στατιστικαὶ τῶν Δικαστηρίων, αἵτινες μετὰ τὸ 1826 εἶναι ἀκριβέσταται, δεικνύουσιν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1826 μέχρι τοῦ 1830 ἐκ 554 μόνον 360 ἐκτελέσεις ἐνηργήθησαν. Ἀπὸ τοῦ 1831 μέχρι τοῦ 1835 ἐξεδόθησαν 327 καταδίκαι, ἐξ ὧν 154 ἐξετελέσθησαν· ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τοῦ 1840 197 καταδίκαι καὶ 147 ἐκτελέσεις καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τοῦ 1856—60 ὅτε ἐκ 217 ἀποφάσεων ἐξετελέσθησαν 120. Ἀπὸ τοῦ 1861—65 ἐγένοντο 108 καταδίκαι, 63 ἐκτελέσεις, 1866—69, 56 καταδίκαι καὶ 31 ἐκτελέσεις.— Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ὀκτὼ ἔτη ἐξ 134 δικαστικῶν ἀποφάσεων μόνον 94 ἐξετελέσθησαν. ἦτοι 42 τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ.

Φ. Α. Μ.